

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ ΣΕΡΡΩΝ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

(1)

Θεμελιωτής της λαογραφίας θεωρείται ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ ἱστορικά του δίδει λαογραφικά στοιχεῖα ἀνάμικτα μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων λαῶν. Ὁ Στράβων ἀργότερα μὲ τὰ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ του καὶ ὁ Πausanias μὲ τὰς ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ του ἀναφέρουν καὶ αὐτοὶ διάφορα λαογραφικά «στιγμιότυπα» τῶν λαῶν καὶ τῶν τόπων τοὺς ὁποίους περιγράφουν μὲ ζωηρὰ χρώματα.

Ἐπὶ Βυζαντινῶν διάφοροι μεγάλοι χρονογράφοι Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονικεὺς ἢ ἀφανεῖς μοναχοὶ ὡς ὁ Τιμαρίων περιγράφουν μὲ περισσὴν γλαφυρότητα καὶ πολλὰς λεπτομερείας ἔθιμα λαϊκὰ καὶ τελετὰς καὶ πομπὰς τῆς ἐποχῆς τῶν, τὰ ἔργα δὲ αὐτῶν ἀνευρίσκουν οἱ ἀναδιφοῦντες τὰς βιβλιοθήκας ὡς ζωγραφικούς πίνακας τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Διάσημος λαογράφος θεωρεῖται ὁ Χίος Λ. Ἀλλάτιος.

Ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλου βαθὺς μελετητὴς καὶ γνώστης, ὅσον ὀλίγοι «τῆς παλαιᾶς Ἀθήνας» ἔγραψε πολλὰ μὲ ἀπείρους λεπτομερείας διὰ τὴν μεσαιωνικὴν ὡς καὶ τὴν Τουρκοκρατουμένην πόλιν τῶν Ἀθηνῶν χωρὶς νὰ παραλείψῃ νὰ περιγράψῃ καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν Βαυαρῶν, δηλ. ἡσχολήθη καθ' ὅλον τὸν μακρὸν του βίον μὲ τὴν λαογραφίαν τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων Ἀθηνῶν καὶ διὰ τὴν ἐπιμελῆ καὶ πρωτότυπον αὐτὴν ἐπίδοσιν του ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός.

Κατὰ τὸ 1949 εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ «ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ» εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Παρνασσοῦ ἐώρτασε τὴν τεσσαρακονταετηρίδα της. Κατὰ τὴν συγκέντρωσιν αὐτὴν ἰδιαίτερος ἐτιμήθη ἡ μνήμη τοῦ Νικολάου Πολίτη τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἐπιστήμονος, μελετητοῦ καὶ εὐρέτου τοῦ ὄρου «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ».

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας λοιπὸν ὁ ὄρος «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ» σημαίνει τὴν ἐπιστημονικὴν μελέτην τῶν θρύλλων, τῶν δοξασιῶν,

των προλήψεων, των πορομιών, των ήθων και έθιμων ενός λαοῦ.

Τὴν ὁδὸν αὐτὴν ἠκολούθησαν ὁ Καμπούρογλου, ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Δροσίνης, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Βλαχογιάννης, ὁ Ἐφταλιώτης, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Δ. Γατόπουλος, ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοί.

Καὶ εἶναι δύσκολον θέμα ἢ κατὰ τόπους λαογραφία, διότι διὰ νὰ εἶναι πιστὴ πρέπει νὰ εἶναι μία πραγματικὴ τρόπον τινὰ κινηματογραφικὴ εἰ δυνατόν ἠχητικὴ καὶ ὀμιλοῦσα ταινία μὲ ἀπήχησιν καὶ ἀναπαράστασιν ὄλων τῶν γεγονότων ὠρισμένης ἐποχῆς μιᾶς περιφέρειας μὲ ἔκδηλα τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Νικ. Πολίτη, ἀντάξιοι διάδοχοι καὶ ἐμβριθεῖς συνεχισταὶ τοῦ πολιτίμου καὶ ἱστορικοῦ ἔργου του ἔμειναν, ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ καθηγητὴς τοῦ αὐτόθι Πανεπιστημίου Στίλπων Κυριακίδης ἐξάριτος ἐπιστήμων καὶ κορυφαῖος λαογράφος, πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Μακεδονικῶν σπουδῶν καὶ ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς ἡμετέρας «ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΣΕΡΡΩΝ—ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ», καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Γ. Μέγας, Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Χάρις εἰς τὰς ἀκαταπονήτους προσπάθειας τῶν ἀνωτέρω καθηγητῶν λαογράφων ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημειώνει σταθεράς καὶ σημαντικὰς προόδους, καὶ παρακολουθεῖ τὴν κίνησιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς λαογραφίας ἀνὰ τὰ λοιπὰ κράτη.

(2)

Ἱστορίαν τῶν Σερρῶν ἔγραψαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὁ Πέτρ. Παπαγεωργίου, ὁ Εὐάγγελος Στράτης καθηγητὴς τοῦ Παρθεναγωγείου Σερρῶν, καὶ μετὰ τὸν Α΄ παγκόσμιον πόλεμον ὁ δικηγόρος καὶ Βουλευτὴς Σερρῶν Πέτρος Πέννας.

Εἰς τὰ βιβλία αὐτὰ πολλὰ ἱστοροῦνται διὰ τὴν περίφημον καὶ μεγάλης ἀξίας διὰ τὸν Ἑλληνισμόν πόλιν τῶν Σερρῶν, πλὴν ὅμως πολὺ ὀλίγα ἀναφέρονται σχετικὰ μὲ τὴν λαογραφίαν τῆς, τὸ χρῶμα τῆς ζωῆς τῶν Σερραίων ἢ τὰ ἔθιμα καὶ τὸ ἴδιωμα αὐτῶν.

Πιστεύω ότι με την μελέτην μου ταύτην συμβάλλω εις τὸ ἔργον τῆς γλωσσολογίας καὶ λαογραφίας τῶν Σερρῶν καὶ συμπληρώνω τὸ ὑπάρχον κενὸν διότι ἂν εἶναι δύσκολον νὰ γραφῆ βιβλίον ἱστορικὸν ἢ λογοτεχνικόν, πολὺ δυσκολώτερον εἶναι νὰ γραφῆ βιβλίον με θέμα τὴν μελέτην τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος καὶ τῶν ἔθιμων μιᾶς περιοχῆς, διότι δὲν ὑπάρχει διαδοχὴ ἀμέσως συλληπτῆ εἰς τὸ ἱστορούμενον θέμα ἀλλὰ φροντίς διαρκῆς με ἀκατάβλητον ἐπιμονὴν καὶ θέλησιν ἐπὶ δεκαετίας ὀλοκλήρους διὰ τὴν ἐπιμελῆ σταχυολόγησιν συλλογῆν καὶ συναρμολόγησιν, φθόγγων καταλήξεων, παροιμιῶν, πρωτοτύπων τοπικῶν λέξεων, τὰς ὁποίας δὲν ἔχει τὴν εὐκαιρίαν ὁ συλλέγων ν' ἀκούη καθημερινῶς ἀλλὰ ἀκούραστος νὰ συλλέγῃ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα με ἐπιμέλειαν ὅταν τὰ παρατηρῆ τὰ ἀκούῃ ἢ τὰ ἐνθυμῆται.

Ἡ ὕλη τοῦ βιβλίου τούτου ἐγράφη κατόπιν μελέτης καὶ παρακολούθησεως τῶν συνθηκῶν ποῦ ὑπῆρχον καὶ τῶν ἀλλαγῶν ποῦ ἐπῆλθον εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, τῆς ἐποχῆς τῆς ὑποδουλώσεως των εἰς τοὺς Τούρκους 1383 τὰ σκοτεινὰ καὶ πλήρη δοκιμασιῶν χρόνια τῆς δουλείας, τῆς ἀπολυταρχίας τῶν Σουλτάνων μέχρι τοῦ Χαμίτ καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκικῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1908, τῶν πολέμων, 1912, 1913, 1916, 1922, 1940 - 41, εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ εἰς τὰ θρησκευτικὰ, ἔθνικὰ, πολιτικά, κοινωνικά καὶ γλωσσικὰ πράγματα τῆς πόλεως.

Ἡ μελέτη αὐτὴ περὶ τῆς λαογραφίας καὶ τῆς διαλέκτου τῆς περιοχῆς Σερρῶν εἶναι ἀποτέλεσμα προσπάθειας ὀλοκλήρου τριακονταετίας καὶ τὸ ὕλικόν της συνεπληρώθη ὅπως ἀκριβῶς γίνεται φροντίς διαρκῆς καὶ ἀκαταπόνητος με ζῆλον διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν διαφόρων συλλογῶν γραμματοσήμων αὐτογράφων ἢ λοιπῶν ἀντικειμένων, με φανατισμὸν καὶ πείσμα διὰ τὴν τελειοποίησιν των, καὶ ἐνῶ δὲν προορίζεται διὰ τὸ εὐρὺ κοινὸν πρόκειται νὰ ἰκανοποιήσῃ τοὺς Σερραίους ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκονται τοὺς Μακεδόνας ὡς καὶ τοὺς μελετητὰς τῶν ἰδιωμάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τοὺς φιλολόγους ἱστορικοὺς καὶ λαογράφους.

Ἀσχολούμενοι με τὴν λαογραφίαν τῶν Σερρῶν δὲν πρόκειται ἀπλῶς νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν ἱστορίαν της ὡς ψυχροὶ ἱστορι-

κοί παρατηρηταί, ἀλλὰ πρόκειται διὰ τοὺς νεωτέρους κατοίκους τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν, δι' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν τὴν ἱστορικὴν τῆς ζωῆν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν οὐσίαν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ βάθος τῆς λαϊκῆς ψυχῆς μὲ ὁδηγόν μας τὸ αἶσθημα καὶ τὸν ψυχικὸν συντονισμόν μας πρὸς τὴν παλαιὰ ἐκεῖνη ἀγνή ἐποχὴ τὴν ἡρεμὴ ἐποχὴ τῶν πάππων μας, καὶ τότε θὰ αἰσθανθῶμεν μέσα μας τὴν λαβὴν τοῦ κρίκου τῆς διαδοχῆς ποὺ μᾶς συνδέει μὲ μιὰ ἀκατανίκητη ἔλξι καὶ μιὰ ἰδιαίτερη γοητεία μὲ τὸ ὑπέροχο ἱστορικὸ μεγαλεῖο τῶν Σερρῶν καὶ θὰ συλλάβωμε μὲ ψυχικὴ ἱκανοποίησι ζωντανεμένες ἔντονες εἰκόνες τοῦ παρελθόντος ποὺ ἔχει χαράξει ἡ ἱστορία αὐτῆς τῆς μαρτυρικῆς πόλεως καὶ μὲ ὑπερη-

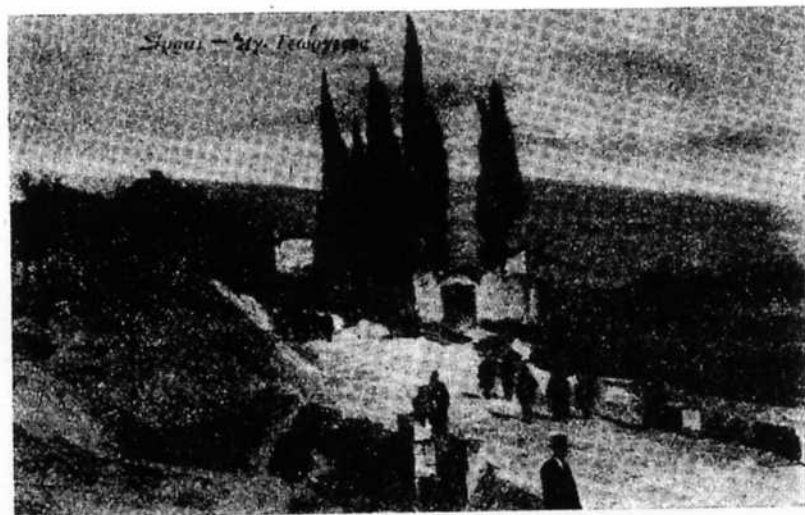
Σέρραι (Νέα πόλις).

φάνεια θὰ προχωρήσουμε νὰ ἀποθέσουμε Σερραϊκὲς γνήσιες παλαιῆς εἰκόνες εἰς τὴν μεγάλην πινακοθήκην τῆς λαογραφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Εἰς τοὺς σημερινοὺς ὀρθογωνισμένους συνοικισμοὺς ποὺ μαστίζει ἡ ὁμοιομορφία καὶ εἰς τὴν νεοπαγῆ ἔκτασιν τῆς νέας πόλεως κυριαρχεῖ ἡ μονοτονία καὶ ἡ ξηρότης μὲ παντελεῖ ἔλλειψιν τοπικοῦ χρώματος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ παλαιὰ ὑπόλοιπα τεμάχια τῆς καταστραφείσης πόλεως ποὺ διατηροῦν περιβάλλον γραφικώτερον μὲ αἰσθηματισμὸν καὶ ψυχικὴν σύνδεσιν μὲ τὰ περασμένα.

"Έτσι γίνεται περισσότερο αντιληπτή ή έκ βάθρων αλλαγή που έχει άπλωθ ή και έχει μορφωθ ή κατά τήν τελευταία πεντηκονταετία εις τήν έκτασι τής άλλοτε παλαιάς καταστραφείσης πόλεως.

Μερικά πολύτιμα άπομεινάρια, τó Μπεζεστένι, δύο τρεις βρύσες τής έποχης τών Μπέηδων, λιγοστά σπήτια τών παλαιών μαχαλάδων, 'Αγ. Παντελεήμονος, 'Αγ. Νικολάου, λιγοστά κυπαρίσσια του 'Αγ. Προδρόμου και του 'Αγ. Γεωργίου, τά υπόλοιπα του έρειπωθέντος Μητροπολιτικού ναού τών 'Αγ. Θεοδώρων, άναπλάθουν κάθε φορά τήν εικόνα που ήμεϊς οι παλαιότεροι έζήσαμε στον κόσμο τών παιδικών μας χρόνων και ξανα-

ζωντανεύουν όλόκληρο τόν μυστικό κόσμο που έκλεινε μέσα του τó πλούσιο παρελθόν αυτής τής αγαπητής μας πόλεως.

Και αν δλη αυτή ή άναπαράστασις μας συγκινεί και μας θέλγει και αν όλα αυτά τά άψυχα ύπολείμματα μας είναι τόσο συμπαθη και συνδεδεμένα με τήν τοπική μας Ιστορία θά τήν άφίναμε άσυμπλήρωτη αν δέν έφροντίζαμε έκτός του άψύχου αυτού περιβάλλοντος τών παλαιών Σερρών νά περιγράψωμεν και νά γνωρίσωμεν κατά τó δυνατόν και τόν έμψυχον Σερραϊκόν κόσμο του παρελθόντος που έζησε, έπέρασε και άφηκε ως κατάλοιπον ώρισμένην κοινωνικήν άτμόσφαιραν και μέσα εις αυτήν ήμας τούς άπογόνους των, εις τούς όποιους άντανακλά,

τὸ λέγομεν μὲ ἱκανοποίησιν, καὶ ὑπερηφάνειαν ἢ σφαγίς ὅτι ἔλκομεν τὸ γένος ἀπὸ ἐκείνους ποῦ μᾶς ἐκληροδότησαν τὴν ἀγνὴν οἰκογενειακὴν παράδοσιν, τοὺς νόμους, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ ἰδίως τὸν χαρακτήρα τῶν τὸν ὁποῖον φέρομεν ἐκ καταγωγῆς.

Πολὺ ὀλίγα ἀστικά κέντρα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γῆν κατέχουν τόσον σημαντικὴν καὶ μεγάλην ἱστορίαν καὶ ἔχουν παίξει τόσον σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς σημερινῆς μας Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ πνευματικῆς ζωῆς ὅσον ἡ παλαιὰ καὶ ἱστορικὴ πόλις τῶν Σερρών.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΣΕΡΡΩΝ

Ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος πρῶτος ἀντελήφθη τὴν στρατηγικὴν σημασίαν τῆς πόλεως τῶν Σερρών μὲ τὴν ἀκρόπολιν τῆς καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐφρόντισε ν' αὐξήσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς (803 μ. Χ.) νὰ τὴν ὀχυρώσῃ καὶ νὰ τὴν μεταβάλλῃ εἰς στρατιωτόπιον. (¹)

Καθ' ὁμολογίαν τοῦ Καμενιάτου κατὰ τὸ 904 ἡ πόλις τῶν Σερρών ἦτο ἔδρα τοῦ «στρατηγοῦ τοῦ Στρυμόνος». (²)

Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Β', ἐπιβλητικὴ ἱστορικὴ μορφή, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 40ετοῦς κατὰ τῶν Βουλγάρων πολέμου ἐπρόσεξεν ἰδιαιτέρως τὴν σημασίαν τοῦ Κάστρου τῶν Σερρών καὶ αὐτοπροσώπως τρεῖς φορές τὸ ἐπεσκέφθη. Εἰς τὸ Κάστρον τῶν Σερρών κατ' ἐπιταγὴν τοῦ προσήλθε κατὰ τὸ 1018 καὶ παρεδόθη ὁ φρούραρχος τοῦ Πέρνικ Κρακράς μὲ 35 ἄλλους φυλάρχους εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Βασίλειον τοῦ Β'.

Ὁ κεντρικὸς πύργος τῆς ἀκροπόλεως φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη κατ' ἐντολὴν τοῦ Βασιλείου κατὰ τὸ 990 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ περιφήμου στρατηγοῦ τοῦ Ὁρέστου ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ κεραμουργικὴ ἐπιγραφή του (³).

ΠΥΡΓΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΒΑΛΕΩΣ ΟΝ ΕΚΤΗΣΕΝ ΟΡΕΣΤΗΣ(⁴)

Εἰς τὴν ἀρχὴν φέρει τὸν δίσκον τοῦ Ἥλιου καὶ εἰς τὸ τέλος τὴν σελήνην ὡς καὶ κεραμουργικὸν τρίγωνον διάστικτον.

(¹) Ἰστ. Παπαρρηγοπούλου Τομ. Γ' σ. 604.

(²) L' Hellenisme De La Macedoine Γ. Χατζηδάκι Paris σ. 27.

(³) B.Z. Leipzig 1901 σ. 545 Π. Ν. Παπαγεωργίου.

(⁴) Ἰστ. Σερρών Ε. Στράτη Κων/πολις 1909 σ. 35, 36.

Μερικοί ἐπηρεασμένοι ἀπὸ σλαυϊκᾶς δοξασίας ἀπεπειρά-
ρᾶθησαν νὰ δώσουν ἄλλην ἐξήγησιν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν. (1)

Αὐτὸς ὁ πύργος τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι ὁ μεγαλειτερος
μάρτυς τῶν ἐκ τοῦ Βορρά εἰσβολῶν. Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς
τακτικῆς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς τοὺς στρατοὺς τῶν νεωτέρων
χρόνων τὸ Κάστρον ἔχασε τὴν παλαιὰν σπουδαιότητά του καὶ
σκοπίμως παρημελήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἐστία
ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν.

Τὸ κάστρον τῶν Σερρῶν κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν εἶχε
Διοικητὴν διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, μὲ τὸν τίτλον
«**Καστροφύλαξ Σερρῶν**». (2)

Μὲ τὸν τίτλον αὐτὸν ἀναφέρεται εἰς ἐπίσημον ἔγγραφον
ἐκχωρήσεως τοῦ μετοχίου τοῦ ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κρουνερίτη
Λέων ὁ Ἀζανίτου κατὰ 1344. (3)

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας εὐρίσκομεν ἕτερον τί-
τλον τῆς Μητροπόλεως Σερρῶν εἰς χρονικὸν τοῦ ἔτους 1614,
«**ὁ πρωτόγερος τοῦ Κάστρου**», ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐδίδετο
ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως εἰς ἀξιωματοῦχον ἀναλαμβάνοντα τὴν
φροντίδα καὶ τὸ ὑπεύθυνον τῆς συγκεντρώσεως τῶν φόρων τῶν
καταβαλλομένων εἰς τοὺς Τούρκους. (4)

Ἐκτοτε τὸ κάστρον σώζεται ἐρειπωμένον καὶ παρουσιάζει
τὴν ἴδιαν ὄψιν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ὁρχομενοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπὸ
ἀντιζηλῖαν κατεδάφισαν οἱ Θηβαῖοι.

Τὸ κύριον ἀπομείνον σῶμα τοῦ κεντρικοῦ πύργου δεσπάζον
τῆς πόλεως μὲ τὸ σχῆμα του δίδει εἰς ὀλόκληρον τὸν λόφον χα-
ρακτηριστικὴν σφραγίδα ὡς αἰώνιον ἱστορικὸν πλαίσιον τοῦ πο-
λυκυμάντου βίου τῆς μαρτυρικῆς πόλεως τῶν Σερρῶν.

Οἱ Τούρκοι τὸν ὠνόμαζον «Μπᾶς Κουλέ» καὶ ἐπὶ Τουρκο-
κρατίας ἦτο τελείως ἄδενδρος.

Ἐπὶ Δημαρχίας Γεωργίου Μόσχου ἀνεδασώθη διὰ μακεδο-
νικῶν πύκων καὶ ἤδη σήμερον προβάλλει ὀλόφος ὀλοπράσινος.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ὀλόκληρος ὁ λόφος καλύπτεται ἀπὸ
ἀσφοδέλους (σβερδούκλια) «μπουρδόνια» εἰς τὴν Σερραϊκὴν
διάλεκτον, μεγέθους κερασίου πράσινα σκληρὰ τὰ ὁποῖα ἐκσφεν-
δονίζουσι μετὰ τῶν τᾶ παιδιὰ τῆς γειτονιάς χάριν παιδιᾶς.

(1) Μ.Γ. Δήμιτσα «ἡ Μακεδονία» ΑΘΗΝΑΙ Β' σ. 661.

(2) Ἰστ. Σερρῶν Ε, Στράτη Κων/πολις 1909 σ. 41.

(3) Byzantinische Zeitschrift 1894 σ. 295.

(4) Byzantinische Zeitschrift 1894 σ. 241.

Εἰς τὴν ἀνατ. πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως ἐσώζοντο τὰ εἱρεπια τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὅπου κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐκκλησιάζοντο τὰ στρατεύματα τοῦ Φρουρίου.

Τὴν πρώτην προσπάθειαν διὰ τὴν ἀνιστόρισιν ἐκ τῶν εἱρεπίων τοῦ ναοῦ ἔκαμαν κατὰ τὸ 1937 αἱ τρεῖς εὐσεβεῖς Σερραῖαι Πηνελόπη Πολυμέρη, Μαρία Μαρούλη (τὸ γένος Κούζα) καὶ Πέπη Ζιώγα.

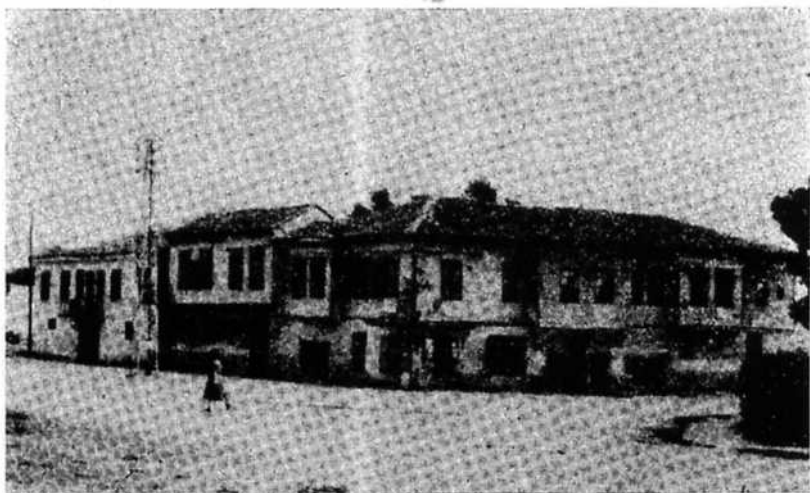
Ἐκ τοῦ μηδενὸς κατάρθωσαν νὰ προχωρήσουν μὲ τὸ αὐτὸ σχέδιον καὶ τὴν αὐτὴν πλινθοδομικὴν ἀξιόλογον τέχνην, καὶ ὅταν μετὰ ἑτῶν ὀλοκλήρων προσπάθειαν χωρὶς καμμίαν κρατικὴν ἐπιχορήγησιν ἔφεραν εἰς αἴσιον πέρας τὸ ἔργον, ἀπέσπασαν τὰ συγχαρητήρια τοῦ κ. Α. Ὁρλάνδου καθηγητοῦ, εἰδικοῦ ἐπὶ τῶν ἀναστηλώσεων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ ναοῦ ἀνεκαλύφθη κατακόμβη συγκοινωνοῦσα ὡς λέγεται ὑπογείως μὲ τὸν ἄλλοτε Μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων.

ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ

Ρυμοτομία, Ἀρχιτεκτονική.

Ἡ πόλις τῶν Σερρῶν ὅπως καὶ ὅλαι αἱ παλαιαὶ Μακεδονικαὶ πόλεις εἶχε ἰδιαιτερον χρῶμα Μακεδονικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τὴν ὅποιαν διατηροῦν ἀκόμη μόνον αἱ παλαιαὶ συνοικίαι τῆς ὅσαι διεσώθησαν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν. Ὅπως καὶ εἰς τὴν

Διασωθὲν τμῆμα τῆς παλαιᾶς πόλεως εἰς Συνοικίαν Ἁγ. Νικόλαος.

Θεσσαλονίκην τὸ παλαιὸν χρῶμα διατηροῦν αἱ συνοικίαι Βαρδάρη, Ἐπταπυργίου καὶ Ἁγίας Τριάδος.

Αἱ συχναὶ πυρκαϊαὶ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν καὶ ἡ τελευταία μεγάλη ἐκτάσεως τοῦ ἐμπρησμοῦ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸ 1913 καθ' ἣν ἐκάησαν 13 ἑλληνικαὶ συνοικίαι τοῦ κέντρου τῆς πόλεως ἔχουν ἐξαφανίσει τὸσον τὰ οἰκήματα λαϊκοῦ Σερραϊκοῦ τύπου ὅσον καὶ τὰ καλλιτέρας καὶ ἀξιολόγου ἀρχιτεκτονικῆς «ἀρχοντικά» ὀρισμένων ἐκλεκτῶν καὶ εὐπόρων Σερραϊκῶν οἰκογενειῶν ὅπως ἦσαν τὰ ἀρχοντικά τοῦ Κοντοῦ, Ἀλεξανδρίδη, Χατζηκώτσιου, Ζλάτκου, Χατζηδήμου, Πέτροβιτς, Δούρου, Μόσχου, Πάνου, Παρίση, Ὁβαδιά, Χρηστίδη, Ζαφειρίου, Καπέτη κ. ἄ. Ἰσμαὴλ Μπέη, Νασήτ Μπέη, Φερὴτ Μπέη, κ. ἄ.

Ἡ ρυμοτομία τῆς παλαιᾶς πόλεως ἦτο καθαρῶς Βυζαντινὴ ἐπαρχιακὴ, δηλ. με ἀνωμάλους καὶ ἀχώροσταθμητοὺς δρόμους

Διασωθὲν τμήμα τῆς παλαιᾶς πόλεως συνοικίας Ἁγ. Παντελεήμονος.

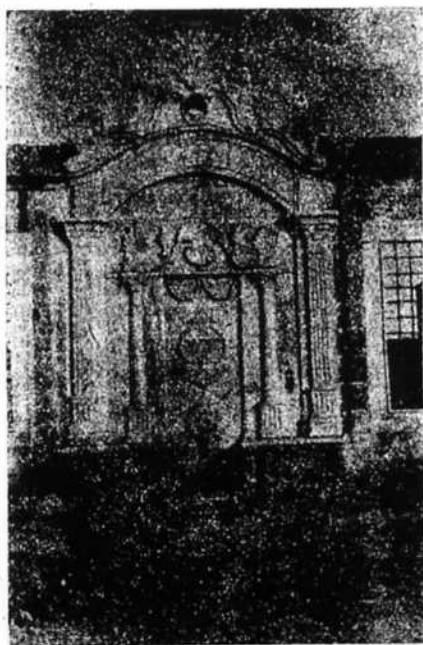

Τὸ τμήμα τοῦτο διασωθὲν κατὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1913 δὲν διετηρήθη ὑπὸ τῆς νέας ρυμοτομίας.

λιθοστρώτους, διὰ ν' ἀποφύγουν κατὰ τὸν χειμῶνα τὴν λάσπην.
Οἱ περισσότεροι δρόμοι δὲν ἦσαν εὐθεῖς καὶ καμμία πλευ-

ρά τῶν δρόμων δὲν εἶχε ἴσου ὕψους οἰκήματα. Ἡ ἀνομοιομορφία αὐτὴ πιθανὸν ν' ἀντιβαίνει πρὸς τοὺς συγχρόνους πολεοδομικοὺς νόμους καὶ κανόνες πλὴν ὁμῶς προσέδιδε εἰς τὴν πόλιν ἓνα ἰδιαίτερον εὐχάριστον τοπικὸν χρῶμα.

Ἐξαιρέσειν ἀπετέλει ἡ ὁδὸς Διοικητηρίου Μεραρχίας Σερρῶν μὲ εὐθειᾶν χάραξιν. Τὸ τμήμα τοῦτο διασωθὲν κατὰ τὴν πυρκαϊᾶν τοῦ 1913 δὲν διετηρήθη ὑπὸ τῆς νέας ρυμοτομίας, ἡ ὁδὸς Ἁγίου

Ταυρκικὴ βρύση μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις ἔξω τοῦ περιβόλου τοῦ τζαμιοῦ Ἁγία Σοφία.

Νικολάου τὸ λεγόμενον τότε «φαρδύ», ἡ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ Διοικητηρίου μέχρι τοῦ Σταθμοῦ, καὶ ἡ ὁδὸς ἀπὸ τοὺς στρατώνας Ἱππικοῦ μέχρι τῶν στρατῶνων πεζικοῦ τῆς Καμενίκιας χωρὶς νὰ ἀκολουθῆ ἀπολύτως τὴν εὐθειᾶν.

Τὰ περισσότερα κεντρικὰ καὶ συνοικιακὰ οἰκήματα ἦσαν διόροφα μὲ ξύλινα μεγάλα γείσα, μὲ ἐξώστας μὲ ξύλινα καὶ σιδηρᾶ κάγκελα, καὶ στέγην κεραμοσκεπῆ. Κατ' ἐξαιρέσειν τοῦ Ἑσκή Τζαμί καὶ τῆς παλαιᾶς Μητροπόλεως Σερρῶν ἡ στέ-

γη έκαλύπτετο από μολύβδινα έλάσματα και ή έξοχική έκκλησία του 'Αγίου Γεωργίου του Κρουονερίτη από μαρμάρινες πλάκες.

Είς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως ἦσαν συγκεντρωμέναι ή Λαχαναγορά ή 'Αγορά κρεάτων, ή Ιχθυαγορά, ή σιταγορά και τὰ ἄλλα ἔμπορικά κατάστήματα, ἔναντι δὲ τοῦ Διοικητηρίου ἦσαν τὸ τηλεγραφεῖον και τὸ ταχυδρομεῖον.

Ἡ κεντρική ἔμπορική ἀγορά — τὸ 'Ορτά τσαρσί — ἦτο ἔστεγασμένη με ξυλίνην ὀροφήν με τρίκρουνον βρύσιν εἰς τὸ μέσον.

Ἡ μικρά πλατεῖα «Κονλούκι» εἶχε και αὐτὴ τρίκρουνον βρύσιν με μαρμαρινον τρίγωνον ὀβελίσκον. (1) Κάθε τουρκικὸ Τζαμί εἶχε συντριβάνι διὰ τὸ συχνὸ πλύσιμο τῶν πιστῶν τοῦ 'Αλλάχ. Εἰς τὴν συνοικίαν «'Ωρα» εἰς τὸ Τζαμί τῆς 'Αγ. Σοφίᾶς, εἰς τὸν δρόμον τοῦ σταθμοῦ μαρμάρινες βρύσες με γούρνες εἶχαν κατασκευασθῆ ἀπὸ δωρεὰς Μπέηδων διὰ ψυχικόν.

Τὸ δροσερὸ νερὸ τους ἔτρεχε νύκτα και ἡμέρα διὰ νὰ δίδῃ ἀνακούφισιν εἰς ἀνθρώπους και ζῶα.

ΟΡΟΙ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ

Κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν ή ἐπέκτασις τῆς πόλεως ἐκτὸς τῶν τειχῶν ἐγένετο κατὰ ἰδιότυπον ἀρχαίγονον τρόπον, ὅπως εἰς ὅλας τὰς τουρκοκρατούμενας πόλεις χωρὶς καμμίαν μέριμναν ρυμοτομίας. Πολεοδομικὸν γραφεῖον σχεδίου πόλεως δὲν ὑπῆρχε.

Πόλις με μήκος τεσσάρων χιλιομέτρων εἶχε κυρίως τέσσαρας ἀρτηρίας κατὰ μήκος ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς.

1) Ἡ κυριωτέρα ή ἀπὸ 'Αγίου Γεωργίου Κρουονερίτη ἐξ 'Ανατολῶν με εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς γεφύρας τῶν 'Αγίων 'Αναργύρων και διὰ τῆς ἄλλοτε «πύλης τῶν τυφλῶν» τῆς Κιὸρ Καποῦ διέσχιζε τὰς συνοικίας 'Αγ. 'Αντωνίου, 'Αγ. Παρασκευῆς Μητροπόλεως, τὸ Κονλουκι, και τὴν συνοικίαν τῆς 'Ωρας ἕως τὸ σιτοπάζαρο (Τερεκέ παζάρ), δηλαδὴ διέσχιζε ὀλόκληρον τὸ «ΒΑΡΟΣΙ»

2) Ἄλλη ἀπὸ τοῦς στρατῶνας τοῦ 'Αραμπατζῆ Μαχαλᾶ διέσχιζε τὴν Τουρκικὴν συνοικίαν τοῦ Τζιντζιρλή Τζαμη, τὰ

(1) «ΚΟΝΛΟΥΚ» λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα κέντρον διαμονῆς, ἀπὸ τὸ τουρκικὸν κονλόρουμ. Ἐκ τῆς ἰδίας ρίζης προέρχονται τὸ «ΚΟΝΑΚΙ» σημαίνον κεντρικὸν κτίριον αὐθεντοῦ ή ἀρχῆς, και τῆς δημοτικῆς τὸ «κονεύω» τὸ ὁποῖον σημαίνει καταλύω και διὰ τὰ πουλιὰ κOURNιάζω.

ταμπάχανα, τὸ Ὀρτᾶ Τσαρσί Ἰζούμ Παζάρ, Ἀτλαμᾶ καὶ Κοκκίνων Γεφυριῶν ἔφθανε εἰς τοὺς Στρατῶνας πεζικοῦ Καμενίκιας (σημερινὴ ὁδὸς Θεσσαλονίκης).

3) Ἀπὸ τὴν γέφυραν Πασᾶ Κυπρισί τῆς Ἀγίας Σοφίᾶς ἔφθανε εἰς Ταμπάχανα ὅπου ἐνώνετο μὲ τὴν προηγουμένην.

4) Ἀπὸ τῆς πύλης τῶν Τυφλῶν (ἀπὸ τοῦ κτιρίου τοῦ «ΟΡΦΕΩΣ») διέσχισε τὴν συνοικίαν Ἀγ. Ἀντωνίου καὶ Ἀγίου Νικολάου γνωστὴ ὡς τὸ «φαρδῦ» καὶ κατέληγε εἰς Ταμπάχανα.

Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἀρτηριῶν ἦτο κτισμένη ἡ πόλις μὲ στενοὺς δρόμους χωρὶς καμμίαν γεωμετρικὴν γραμμὴν.

Ἀπο τῆς ἐποχῆς τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἑτέρα νέα ὁδὸς ἐχαράχθη ἀπὸ σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ μέχρι Ὀρτᾶ Τσαρσί ὅπου σήμερον ἡ πλατεία Ἐλευθερίας καὶ ἐκεῖθεν συναντῶσα ἐγκαρσίως τὰς τέσσαρας προηγουμένας ἔφθανε ἕως τὸ «ΜΠΑΖΔΑΡ» ἢ Τσεμπλέκ Δερέ.

Ἡ Κλουποτίτσα ὡς μικρὸς χεῖμαρρος ἀπὸ τὴν συνοικίαν τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος διέσχισε τὰς συνοικίας Ἀγ. Βλασίου, Ἀγ. Ἀποστόλων, Ταξιαρχῶν ἕως τὸ «Γεφυροῦδι» καὶ πέραν αὐτοῦ ἀπὸ τὰ Ταμπάχανα πρὸς τὸν Σαλχανᾶ.

Ἡ Κλουποτίτσα ὡς ἀκάλυπτον ρεῦμα συνεκέντρωνε τὰς ἀποχετεύσεις τῶν γύρω οἰκιῶν, ὁ ἀκάθαρτος δὲ αὐτὸς χεῖμαρρος ἐκαθαρίζετο αὐτομάτως κατὰ ἀραιὰ διαστήματα ἀπὸ τὰ ὀρμητικὰ νερὰ τῶν βροχῶν.

Αἱ ἀύλαι τῶν περισσοτέρων οἰκιῶν εἶχον φρέατα βάθους 6-10 μέτρων οὐδέποτε ὁμως ἐτηρεῖτο ἡ δέουσα ἀπόστασις τῶν 14 μέτρων ἀπὸ τοῦ ὀχετοῦ ἢ τοῦ βόθρου. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦσαν μικροβιολογικῶς καθαρὰ τὰ νερὰ τῶν φρεάτων.

Αἱ περισσότεραι λαϊκαὶ κατοικίαι ἦσαν ἀνήλιοι ὕγραὶ καὶ ἀνθυγιεῖναι ἢ ἐλονοσία δὲ εἶχε πάντοτε ἐνδημικὸν χαρακτήρα εἰς τὴν πόλιν.

Κατ' ἐξάλειψιν τὰ ἀρχοντικὰ τῶν πλουσίων ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς καὶ προσανατολισμοῦ ἦσαν κτισμένα μὲ τοὺς δρους τῆς ὑγιεινῆς διόροφα καὶ περιτριγυρισμένα μὲ αὐλήν.

Μεταξὺ τῶν συνοικιῶν Ἀγ. Ἀντωνίου — Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ Τιμ. Προδρόμου ἦτο ἡ ἑβραϊκὴ συνοικία τῶν «ΣΑΡΑΝΤΑ ΟΝΤΑΔΩΝ» μὲ δύο πύλας καὶ μὲ μικρὰν πλατεῖαν εἰς τὸ μέσον, δύσοσμος καὶ πλαισιωμένη μὲ ρυπαρὰ ρεῖθρα. Ἐκεῖ ἐστεγάζοντο ὁμαδικῶς ὑπὸ τοὺς πλέον ἀνθυγιεινοὺς ὄρους πολλαὶ πολυμελεῖς πτωχαὶ οἰκογένειαι Ἑβραίων. Ἰσπανικῆς καταγωγῆς. Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω προϋποθέσεις εἰς παλαιότερας ἐπο-

χάς όταν ένεφανίζετο έπιδημία με μεγάλην εύκολίαν μετεδίδετο και έθέριζε κυριολεκτικώς τάς λαϊκάς τάξεις.

Δέν ύπήρχε κρατική φροντίς διά νά προφυλαχθή τò κοινόν άπό τάς άσθενείας. Δέν ύπήρχε κρατική ύπηρεσία 'Υγιεινής. Ούτε στατιστική θανάτων και άσθενειών. Κατά τήν έπιδημίαν της χολέρας του 1911 έμφανίζεται ή Μητρόπολις Σερρών άσκουσα πρόνοιαν ύγιεινής και δι' άξιαιπαίνου ένεργείας γνωστοποιεί δι' έντύπων έγκυκλίων εις τò κοινόν τά άπαραίτητα μέτρα προφυλάξεως κατά της νόσου με έπιστημονικάς συστάσεις.

Τò Νοσοκομείον της Κοινότητος λειτουργεί, γίνονται δεκτοί οί άποροι και έκτελοϋνται χιλιάδες συνταγαί δωρεάν. 'Ο καθείς δμως κάνει τόν σταυρόν του και εύχεται νά μήν πεθάνη «εις τά σπιτάλια».

Περί τούς 15 έπιστήμονες 'Ελληνες Σερραίοι Ιατροί καλής πείρας οί περισσότεροι εύρωπαϊκής μορφώσεως έξυπηρετοϋν τάς Ιατρικάς ανάγκας τών Σερραίων, πρòς αύτούς δέ άπευθύνονται και οί Τουρκοί και οί 'Εβραίοι κάτοικοι της πόλεως.

Πρòς τούς ίδίους Ιατρούς στρέφονται και οί κάτοικοι τών γύρω χωρίων εις τά όποια οϋδεμία Ιατρική περίθαλπις ύπάρχει αλλά πρακτικοί γέροντες και γραΐται με προλήψεις και δεισιδαιμονίας άναπληροϋν τούς Ιατρούς και διά τοϋτο οί θάνατοι έκ μολύνσεων είναι συχνότεροι εκεί.

Κατά τήν τελευταίαν δεκαετίαν πρò τών Βαλκανικών πολέμων τά πλουσιώτερα χωρία συμβάλλονται με έπιστήμονα Ιατρόν και κλείνουν συνήθως ένιαύσιον συμφωνίαν με έφ' άπαξ όριζομένην άμοιβήν, τò λεγόμενον «Κοντότο» με ύποχρέωσιν του Ιατροϋ διά τήν περίθαλπιν όλων τών κατοίκων του χωρίου. Μόνον εις δυσκόλους περιστάσεις και άναλόγως της σοβαρότητος της άσθενείας και τών οικονομικών μέσων οί άσθενείς μεταφέρονται εις Σέρρας, Θεσσαλονίκην ή 'Αθήνας διά σοβαράς έπεμβάσεις.

Διά τήν καθαριότητα τών οδών της πόλεως έφρόντιζεν ό Δήμος με μισθωτούς ύπαλλήλους και ήμερομισθίους όδοκαθαριστάς. Οί κεντρικώτεροι δρόμοι είχον καθαράν όψιν αλλά, οί στενοί τών άκραιν συνοικιών δέν ήσαν άμέμπτου καθαριότητος.

'Ολοι οί δρόμοι της παλαιάς πόλεως ήσαν στρωμένοι με λιθόστρωτον (καλντιρίμι) με τόν τρόπον δέ αύτόν άπεφεύγετο κατά τόν χειμώνα ή λάσπη και κατά τò θέρος ή σκόνη, εις ένα τόπον με μαυρο άφράτο χώμα όπως τò χώμα τών Σερρών.

Κατά τὴν Τρίτην, ἡμέραν λαϊκῆς ἀγορᾶς ὠρισμένην ἀπὸ τὰ βάθη τῶν Βυζαντινῶν αἰώνων καὶ διατηρουμένην μέχρι σήμερον, χωρικοὶ μὲ τὰς γραφικὰς τῶν ἐνδυμασίας ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τῆς Ζίχνης, τῆς Νιγρίτης, τῶν βορείων χωρίων, τοῦ Σιδηροκάστρου καὶ αὐτοῦ τοῦ Μελενίκου μετέφερον εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Σερρῶν τὰ ἀγροτικά τῶν προϊόντα καὶ ζῶα διὰ νὰ τὰ πωλήσουν καὶ μὲ τὸ ἀντίτιμον νὰ ἀγοράσουν ἀπὸ τὰ καταστήματα τῆς πόλεως ὄλα τὰ χρειώδη διὰ τὸν καθημερινὸν τῶν βλον.

Οὕτω ἡ κατὰ Τρίτην συγκέντρωσις χιλιάδων χωρικῶν μετὰ τῶν ὑποζυγίων τῶν καὶ ἐκ τῶν πεδινῶν χωρίων μὲ βωδαμάξας εἰς τὴν ζωαγορὰν καὶ τὴν σιταγορὰν, παρ' ὄλα τὰ λαμβανόμενα ὑπὸ τοῦ Δήμου μέτρα διετάρασσε τὴν κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας καθαρὰν ὄψιν τῆς πόλεως.

Αὐτὴν δυστυχῶς τὴν εἰκόνα παρουσίαζεν ἡ πόλις τῶν Σερρῶν ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς διαβιώσεως τῶν κατοίκων τῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Εἰς ὁμοίαν περίπτου κατάστασιν ἰδίως εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας συνοικίας εὐρίσκετο καὶ ἡ Θεσσαλονίκη ὡς πρὸς τὰ μέτρα Δημοσίας ὑγείας καὶ προφυλάξεως κατὰ τῶν ἀσθενειῶν.

Αἱ Ἑβραϊκαὶ συνοικίαι ἦσαν ρυπαραὶ λόγῳ τῆς ἀνεξελέγκτου ἐπικοινωνίας ἀπὸ θαλάσσης μολυνομένου τοῦ λιμένους Θεσσαλονίκης ἀπὸ μίαν μεταδοτικὴν ἀσθένειαν οἱ κακοὶ ὄροι διαβιώσεως τῶν λαϊκῶν συνοικιῶν τὴν μετέβαλλον ἀμέσως εἰς ἐστίαν ἐπιδημίας καὶ ἡ μετάδοσις κατὰ κανόνα ἠκολούθει εἰς τὰς ἐπαρχίας.

Τ Ο Μ Π Ε Ζ Ε Σ Τ Ε Ν Ι

Παραπλεύρως τῆς σημερινῆς κεντρικῆς πλατείας τῆς Ἐλευθερίας εὐρίσκεται τὸ ἐξάτρουλον Μπεζεστένι τῶν Σερρῶν σχήματος ὀρθογωνίου 20,60 × 31,45 κλειστὸν μετὰ τὴν γενικὴν ἐπισκευὴν τοῦ κατὰ τὸ 1939.

Ὁ Π. Παπαγεωργίου δὲν τὸ ἀναφέρει οὔτε τὸ περιγράφει, ἴσως διότι τὸ θεωρεῖ ὡς Τουρκικὸν μνημεῖον ἐνῶ ὁ Α. Ὁρλάνδος Ἀκαδημαϊκὸς ἀναφέρει ὅτι ἐξ ὄσων γνωρίζει—καὶ εἶναι ὁ ἀρμοδιώτερος—ἐν Ἑλλάδι μόνον δύο ὑπάρχουν, «τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Σερρῶν», τὸ ὅποιον εἶναι πολὺ μεγαλοπρεπέστερον τοῦ πρώτου», ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ δὲ κρίνει ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1490-1500 μ. Χ.

«Έν Σέρραις ὡσαύτως λέγει ἐστερεώθη καὶ ἐξησφαλίσθη
» τὸ θαυμάσιον Τουρκικὸν κτίριον τοῦ Μπεζεστενίου, ὅπερ
» κατωρθώσαμεν νὰ περισώσωμεν ἐκ τῆς κατεδαφίσεως, εἰς
» ἣν εἶχον καταδικάσει αὐτὸ οὐ μόνον αἱ Διοικητικαὶ ἀρχαὶ
» τῆς πόλεως ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἀρχαιολογικὴ ὑπηρεσία
» Μακεδονίας» (1).

Ἡ χρονολογία τῆς οἰκοδομήσεως κατὰ τὸ 1490 ἐλέγχεται ἀκριβῆς διότι ὁ Παπασουνοδινός, εἰς τὰ «Χρονικά» Σερρῶν ἀναφέρει σελ. 45 κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τῆς 30ῆς Σηβρίου 1630:

« . . . καίγονται καὶ ὄλοι οἱ χρυσοσκουφάδες καὶ ὄλοι οἱ κουλαζήδες τριγύρω τὸ μπεζεστένι καὶ ἐσέβαινεν ἡ φλόγα

» ἀπὸ τὰ σιδεροπαράθυρα καὶ ἐκάηκαν τὰ χατήλια μόνον».

Ἡ λέξις Μπεζεστένι κατὰ τὸν Ν. Μισχοπούλου εἶναι ἀραβοπερσικὴ «μπεζ-ιστάν» σημαίνει ἀγορὰν ὑφασμάτων καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν «μπεζ-ιστεέν» σημαίνει «ὁ θέλων ὑφασμα».

Πράγματικῶς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ στοὰ αὐτὴ εἶχε συγκεντρώσει ὄλους τοὺς ἐμπόρους ἀνδρικῶν ὑφασμάτων καὶ ἔκλεινε τὰς 4 σιδηρᾶς πύλας τῆς κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου διητηρήθη δὲ ὡς ἀγορὰ ὑφασμάτων μέχρι τοῦ 1913.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων ὑπέστη διαφόρους στρα-

(1) Ἀρχεῖον Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Α. Ὁρλάνδου. τόμος Ε' τεύχος 2, Ἀθῆναι 1939—40.

τιωτικὰς ἐπιτάξεις ὡς ἀποθήκη, καὶ τέλος κατὰ τὸ 1938-40 μόλις ἐσώθη ἀπὸ τὴν σκαπάνην χάρις εἰς τὴν εὐγενῆ ἐπέμβασιν τοῦ συντηρητοῦ τῶν ἀρχαίων μνημείων Α. Ὁρλάνδου.

Ἡ σημερινὴ ὑπαρξίς του εἰς τὴν μεγαλυτέραν πλατείαν τῆς πόλεως μετὰ τὴν ἐξάτρουλον ἐμφάνισίν του προσδίδει ἰδιαίτερον τοπικὸν χρῶμα.

Ι Ν Τ Ε Φ Α

Ἡ Τουρκικὴ λέξις Ἴντεφά ἦτο γνωστὴ ἐπὶ Τουρκοκορατίας ὡς «ὥρα ἀκριβείας». Εἰς τὸν περίβολον τῆς μαρμαροστρώτου αὐλῆς τοῦ «Ἐσκή Τζαμί» τῆς στολισμένης μετὰ παλαιὰ κυπαρίσσια καὶ μετὰ μαρμάρινον ὀκτάκρουνον συντριβάνι, εἰς μίαν ἰσόγειον μικρὰν αἴθουσαν ἦσαν τοποθετημένα δύο μεγάλα ὥρολόγια τοῦ τοίχου μεγάλης ἀκριβείας κινούμενα μετὰ ἐκκρεμῆ.

Τὸ ἓν ἦτο ρυθμισμένον «Α ΛΑ ΦΡΑΓΚΑ» μετὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ὥραν δηλ. ἡ μεσημβρία τὴν δωδεκάτην, καὶ τὸ ἄλλο «Α ΛΑ ΤΟΥΡΚΑ» δηλ. μετὰ τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν ὥραν μετὰ τὴν βᾶσιν τὴν δωδεκάτην κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

Ὁλος ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς τῆς πόλεως ἦτο κανονισμένος νὰ κυλᾷ μετὰ τὴν βυζαντινὴν ὥραν. Τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα ἐκλείναν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, τὸ Μπεζεστένι ἐκλείνει τὰς πύλας του κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, τὰ δὲ Παντοπωλεῖα καὶ Φαρμακεῖα τὴν 1ην βραδυνὴν ὥραν δηλ. μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, καθ' ὅσας τὰς ἐποχὰς.

Ἡ λέξις «μεσάνυχτα» εἶχε σταθερὰν σημασίαν δηλ. πάντοτε εἰς ὅσας τὰς ἐποχὰς 6 ὥρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.

Ἡ πρωΐνῃ ὥρα ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν ἦτο μεταβλητὴ ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Κατὰ τὴν ἰσημερινὴν ἢ ἀνατολὴν καὶ ἡ δύσις συνέπιπτε μετὰ τὴν δωδεκάτην ὥραν καὶ ἡ μεσημβρία μετὰ τὴν μεσημβρινὴν.

Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦσαν συνηθισμένοι μετὰ αὐτὴν τὴν ὥραν τὴν βᾶσιν ἔχουσαν τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Καὶ εἰς τὰ Εὐαγγέλια ἀκόμη γίνεται χρῆσις αὐτῆς τῆς ὥρας διὰ νὰ καθορισθῇ ἡ ὥρα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μαρτυρίου του.

Ὅταν κατὰ τὸ 1912 ἐξεδιώχθη ἡ Τουρκία ἀπὸ τὴν Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Θράκην ἐφηρμόσθη ἐκεῖ τότε «ἡ νέα Εὐρωπαϊκὴ ὥρα» μετὰ τὴν βᾶσιν τὴν δωδεκάτην κατὰ τὸ μεσουράνημα τοῦ ἡλίου.

Καί τότε παρατηρήθη δυσφορία καί αντίδρασις ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ἠλικιωμένους, οἱ ὁποῖοι εἶχον συνηθίσει καθ' ὅλην τῶν τὴν ζωὴν μὲ τὴν παλαιὰν Βυζαντινὴν ὥραν.

Ἡ παλαιὰ πόλις τῶν Σερρῶν πρὸ τῆς πυρκαϊῆς τοῦ 1913 πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ «ΒΑΡΟΣΙ» εἰς τὴν συνοικίαν ἣ ὁποία ἔφερε τὸ ὄνομα «ΩΡΑ» εἶχε ἓνα μεγάλο Βυζαντινὸ ὥρολόγι ὡς πύργον, μὲ σήμαντρον τὸ ὁποῖον ἐσήμαινεν ὄλας τὰς ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου.

Τὸ ὥρολόγι αὐτὸ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Γάλλον Καπουτσίνον περιηγητὴν ROBERT DE DREUX ὅταν ἐπεσκέφθη τὰς Σέρρας κατὰ τὸ 1668.

Εἰς τὰς ταξειδιωτικὰς περιγραφὰς λέγει :

«Σ' ὄλα τὰ ταξείδια ποῦ ἔκαμα στὰ τέσσαρα αὐτὰ χρόνια, περνῶντας ὡς τριακόσια μέρη τῆς χώρας αὐτῆς δὲν εἶδα ποθενά ἄλλοῦ ρολοῖ παρά αὐτὸ τῶν Σερρῶν, ποῦ μοῦ προκάλεσε τόσο θαυμασμό, ἀκούγοντάς το, καί ποῦ εἶναι τόσο μεγάλο, ὥστε ἀκούεται σ' ὅλη τὴν πόλη» (1).

Ἐξάρεσιν ἀποτελοῦσε τὸ δρομολόγιον τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης — Κωνσταντινουπόλεως ρυθμισμένον μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ὥραν.

Ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καί καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι τοῦ 1912 οἱ Σερραῖοι διὰ ν' ἀποφεύγουν τὰς νυκτερινὰς κλοπὰς καί διαρρήξεις καταστημάτων καί οἰκιῶν εἶχον τὸν θεσμόν τοῦ νυκτοφύλακος.

Ἡ περιφέρεια τῶν καταστημάτων τῆς ἀγορᾶς ὡς καί κάθε μία συνοικία εἶχε τὸν νυκτοφύλακά της, τὸν λεγόμενον «Παζ-βάντην», συντηρούμενον, δι' ἐξόδων τῶν ἐνοριτῶν καί ὑποχρεούμενον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς φανούς τῆς συνοικίας καί νὰ ἐπιβλέπῃ διὰ τὴν ἀσφάλειαν καί νὰ σημαίνῃ τὴν ὥραν μὲ τὸ σιδηροῦν ἄκρον τοῦ χονδροῦ ροπάλου του, ἐπάνω εἰς μεγάλην πέτραν τῶν σταυροδρομιῶν, διὰ τοῦ τρόπου δὲ αὐτοῦ νὰ ἐλέγχεται ὅτι ἀγρυπνεῖ.

Εἰς τὸ βιβλίον τὸ ἐκδοθὲν «εἰς μνήμην Σπυρ. Λάμπρου Ἀθῆναι», σελ. 381, ὁ Φαίδων Κουκουλὲς εἰς ἄρθρον του «εἶχον νυκτοφύλακας οἱ Βυζαντινοί;» ἀναφέρει ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν νυκτοφυλάκων ὑπῆρχεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀργότερον τὸν παρέλαβαν καί τὸν διετήρησαν αἱ κοινότητες καί ἐξ αὐτῶν οἱ Τούρκοι.

(1) Ἱστορία τῶν Σερρῶν, Π. Πέννα, Ἀθῆναι 1938 σ. 190.

ΕΠΙΠΛΩΣΕΙΣ—ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΕΙΣ

Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν ἀκόμη χρόνια ἡ πόλις τῶν Σερρῶν διεκρίνετο διὰ τὴν ζωηρὰν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου της. Τὰ διάφορα «ΚΕΡΒΑΝΙΑ», δηλ. ἐμποροπανηγύρεις προσεῖλκυον τοὺς Σερραίους ἐμπόρους μὲ ἀκτῖνα δράσεως μέχρι Λειψίας, Χέμνιτς, Βιέννης, Βουκουρεστίου, Ὀδησοῦ, Σόφιας, Βελιγραδίου, Θεσσαλίας, Θεσσαλονίκης, Ἀδριανουπόλεως, Κων)πόλεως κλπ.

Τὰ κέρδη τῶν κινουμένων Σερραίων ἐμπόρων ἦσαν ἀνάλογα μὲ τοὺς κόπους τοῦ μακρυνοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ταξιδίου καὶ τοὺς μεγάλους κινδύνους ληστειῶν καὶ καταποντισμῶν τῆς προσιδηροδρομικῆς καὶ τῆς πρὸ τῆς ἀτμήρους ἀτμοπλοῖας ἐποχῆς.

Ἡ ἐπίπλωσις τῶν εὐπορωτέρων σπητικῶν τῶν Σερρῶν ἦτο κατασκευῆς Βιέννης. Ἡ μόδα τῆς Βιέννης ἔδιδε ἐν γένει τὸν τόνον εἰς τὴν ἀνδρικήν καὶ γυναικείαν ἐνδυμασίαν ὡς καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν Σερραϊκῶν ἀνωτέρων σαλονιδῶν.

Κατὰ τὸ 1860 φωτογραφεῖον ὑπῆρχε εἰς Σέρρας τοῦ Γεωργίου Ἀποστολίδου τοῦ ὁποίου σώζονται ἀκόμη φωτογραφίαι οἰκογενειακαί.

Ἄλλαι φωτογραφίαι τῆς ἰδίας ἐποχῆς παραγωγῆς τοῦ φωτογραφεῖου Ἀθηνῶν «Π. ΜΩΡΑΪΤΗ, εἰκόνιζον πολλοὺς Σερραίους ἐπισκέπτας τῶν Ἀθηνῶν.

Πολλαὶ φωτογραφίαι σώζονται τῆς ἐποχῆς 1863 ἔργα τοῦ περιφήμου φωτογράφου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης «ΤΥΦΟΞΥΛΟΥ» ἐγκατεστημένου εἰς Βιέννην LEOPOLDSTADT, LILIENTBRUNNGASSE Νο 19. Ὁ ὁμογενὴς Τυφόξυλος κατήγετο ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Χρηστομάννων.

Ἡ μετὰ τὸ 1870 συχνοτέρα ἐπαφὴ τῶν Σερρῶν μὲ τὴν Θεσσαλονικὴν κατόπιν τῆς σιδηροδρομικῆς συνδέσεως κατέστησε εὐκολωτέραν τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα κυριαρχεῖ δὲ ἔκτοτε ἡ σφραγὶς τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τοῦ καθημερινοῦ βίου τῶν Σερραίων καὶ ἀτονεῖ ἡ ἐπίδρασις τῆς Βιέννης.

Πάντως τὰ μεταξωτὰ γυναικεῖα φορέματα καὶ καπέλλα μὲ πτερὰ ἦσαν συχνὰ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν Σερραίων οἰκοδεσποινῶν ἐμφανιζομένων εἰς τὴν κίνησιν τῶν κεντρικωτέρων ὁδῶν τῆς πόλεως.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ ἔντονος σφραγίς τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ συνοδὸν τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν μὲ μίαν μικρὰν μισαλλοδοξίαν ἐκράτει τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν μακρὰν τῆς κινήσεως τῆς δυτικῆς μουσικῆς.

Ἡ ἐπὶ 530 συνεχῆ ἔτη βάρβαρος Τουρκικὴ δουλεία ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατῶρθωσε νὰ διέλθῃ ἡ πόλις σχετικῶς μὲ μικρὰ τραύματα καὶ μὲ μικρὰς μόνον ἀμυχὰς εἰς τὴν γλῶσσαν, ἀμυχὰς τὰς ὁποίας δὲν κατῶρθωσε ν' ἀποφύγῃ καὶ ἡ λοιπὴ παλαιὰ Ἑλλάς ἡ κατὰ 92 ἔτη ἐνωρίτερον ἐλευθερωθεῖσα, καὶ ἡ ὁποία δὲν ὑπέστη διαρκῶς τὴν Τουρκικὴν κατοχὴν (Πελοπόννησος, Στερεά, Εὐβοία, Νῆσοι) ἡ Τουρκικὴ λοιπὸν αὐτῇ συνεχῆς δουλεία ἐπόμενον ἦτο νὰ ἀφήσῃ ἐπίδρασιν καὶ διὰ τῆς Τουρκικῆς τῆς μουσικῆς τοῦ «ἀμανέ» ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας, διότι κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἄλωσιν αἰῶνας οἱ Σερραῖοι δὲν εἶχον τὰ μέσα καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ ἐθισθοῦν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν καὶ νὰ καλλιιεργήσουν ἀνώτερον μουσικὸν συναίσθημα.

Ὁ καταθληπτικὸς τρόπος τῆς καθημερινῆς ζωῆς ὑπὸ Τουρκικὴν δουλείαν δὲν ἔδιδε κἂν τὸν καιρὸν εἰς ἐκδηλώσεις τῶν καταδυναστευομένων κατοίκων πρὸς διασκεδάσεις καὶ ἄσματα. Ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦ Κάστρου τῶν Σερρῶν ὁ βίος ἦτο γεμάτος πιέσεις καὶ βασιβουκισμούς, μέτρα τὰ ὁποία κατέπνιγον κάθε διάθεσιν τῶν πολιτῶν πρὸς διασκέδασιν καὶ χορούς.

Ἄλλως τε εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν πόλιν διέμενον πάντοτε βαρεῖαι στρατιωτικαὶ δυνάμεις καὶ ἐδημιούργουν μίαν ἀποπνικτικὴν στρατοκρατικὴν ἀτμόσφαιραν ἀσκοῦσαν ἐπίδρασιν ἀθυμίας εἰς τοὺς Ἑλληνας κατοίκους τῆς.

Μόλις μετὰ τὸ 1.600 οἱ Σερραῖοι ἀρχίζουν νὰ ξενιτεύωνται εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην (Λειψία, Βιέννη, Βουκουρέστι, Ὁδησός, Παρίσιοι, Θεσσαλονίκη, Κωνσταντινούπολις, Σμύρνη, Ἀλεξάνδρεια) καὶ νὰ καλλιιεργοῦν ἐκεῖ τὴν μουσικὴν τῶν ἀντίληψιν περὶ δυτικῆς μουσικῆς. Οἱ πλουσιώτεροι Σερραῖοι μετακαλοῦν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν καθηγητὰς τῆς μουσικῆς πιάνου καὶ βιολιου ἐσωτερικοὺς οἰκοστίτους διὰ τὴν μουσικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν θυγατέρων τῶν.

Καὶ ἐνῶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἀρχίζει νὰ δημιουργηθῆται προτίμησις πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν αἱ λαϊκαὶ τάξεις ὡς μόνην τροφὴν δέχονται καὶ ἐκτιμοῦν τοὺς ἀμανέδες.

Πολλοί νεαροὶ Τοῦρκοι καλλιφῶνοι ἐρωτευμένοι καὶ ὑπὸ τὸ αὐστηρὸν ἔθιμον ἀπομονώσεως τοῦ Τουρκικοῦ γυναικωνίτου ὡς μόνον τρόπον ἐκδηλώσεως τοῦ συναισθήματός των εἶχον τὸν «άμανέν» ὑπὸ συνοδείαν βιολίου ἢ μὲ ὑπόκρουσιν σαντουριού.

Οἱ «βιολιτζήδες» ἰδιαιτέρα τάξεις μουσικῶν λαϊκῆς τουρκικῆς μουσικῆς ἐκαλοῦντο εἰς τὰ ὄλονύκτια γλέντια τῶν μπέηδων διὰ νὰ εὐχαριστοῦν μὲ τὴν τέχνην των τοὺς διασκεδάζοντας μὲ ἐξαιρετικὰς χορευτριάς χοροῦ τῆς κοιλάδας.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς διασήμεους αὐτοὺς «βιολιτζήδες» ἦτο πρὸ ἐξηκονταετίας ὁ Σερραῖος «Θωμάς» βιολιτζῆς διὰ τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι μὲ τὸ ὑπέροχο δοξάρι του «κατέβαζε ἀηδόνια».

Ἀπὸ τὸ 1800 οἱ Σερραῖοι ἀρχίζουν νὰ ἐννοοῦν καὶ νὰ προτιμοῦν τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν.

Οἱ πλουσιώτεροι μετακαλοῦν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὀρχήστρας ἐγγόρδων ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικὴν.

Ὅπως ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ διηγήσεις τῶν γονέων μου εἰς τοὺς γάμους των ἔφεραν εἰς τὰς Σέρρας ὀρχήστραν μὲ ἄρπαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικὴν.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Μαρούλη μὲ τὴν νέαν πνοὴν τὴν ὁποῖαν ἔδωκε διὰ τὸν τρόπον τῆς διδασχῆς εἰς τὰ σχολεῖα ὡς καὶ ἡ διαρκῆς αὐτοῦ ἐπαφὴ μὲ τὴν Γερμανίαν ἄφησε νέα ἴχνη προόδου καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν Σερρῶν.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Μαρούλη μὲ τὴν νέαν πνοὴν τὴν ὁποῖαν ἔδωκε διὰ τὸν τρόπον τῆς διδασχῆς εἰς τὰ σχολεῖα ὡς καὶ ἡ διαρκῆς αὐτοῦ ἐπαφὴ μὲ τὴν Γερμανίαν ἄφησε νέα ἴχνη προόδου καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν Σερρῶν.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Μαρούλη μὲ τὴν νέαν πνοὴν τὴν ὁποῖαν ἔδωκε διὰ τὸν τρόπον τῆς διδασχῆς εἰς τὰ σχολεῖα ὡς καὶ ἡ διαρκῆς αὐτοῦ ἐπαφὴ μὲ τὴν Γερμανίαν ἄφησε νέα ἴχνη προόδου καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν Σερρῶν.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Μαρούλη μὲ τὴν νέαν πνοὴν τὴν ὁποῖαν ἔδωκε διὰ τὸν τρόπον τῆς διδασχῆς εἰς τὰ σχολεῖα ὡς καὶ ἡ διαρκῆς αὐτοῦ ἐπαφὴ μὲ τὴν Γερμανίαν ἄφησε νέα ἴχνη προόδου καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν Σερρῶν.

τά ὅποια καταλλήλως ἐμελοποίησε διὰ πολυφωνίαν καί μετέδωσε εἰς τοὺς μαθητάς του.

Εἰς τὴν νεολαίαν τῶν Σερρῶν παραλλήλως ἐδίδαξε τοὺς κατὰ τόπους Ἑλληνικοὺς χορούς, Συρτόν, Πεντοζάλη, Καλαματιανόν, Τσάμικον, Τράτα, Μπάλλον, κ. ἄ., καί μετ' ἄλλον αὐτὸν συνέδεσε καί ἐσυντόνισε τὴν χορευτικὴν διάθεσιν τῶν νεαρῶν Σερραίων πρὸς τὰς χορευτικὰς συνηθείας δλων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἐλευθέρου καί τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ υἱὸς τοῦ ἱατρὸς Ξενοφῶν Σγουρός, χρηματίσας καί Δήμαρχος Σερρῶν ὡς καί ἡ σύζυγός του Ἑλένη τὸ γένος Θ. Καμβουσιώρα ἦσαν δεξιτέχναι βιολισταὶ καί ἐπὶ ἔτη πυρῆνες τῆς μουσικῆς κινήσεως τῶν Σερρῶν.

Ἐτέρα σοβαρὰ προσπάθεια τῆς Κοινότητος τῶν Σερρῶν ὡς ἐκδήλωσις καλλιέργειας τῆς μουσικῆς καί τῆς Γυμναστικῆς εἶναι τὸ γεγονός τῆς ἰδρύσεως τοῦ Μουσικογυμναστικοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ», τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχὴς δρᾶσις ἀπὸ τοῦ 1905 μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ τονισθῇ. Ἡ πλήρης καί ἀρτία μετ' ἁλκίνα πνευστὰ Φιλαρμονικὴ τοῦ μετὰ τὰ ἐμπνευσμένα θούρια καί λοιπὰ ἀποσπάσματα κλασσικῆς μουσικῆς ἐκαλλιέργησαν σπουδαίως τὸ μουσικὸν συναίσθημα τῶν Σερραίων.

Πρὸς ἔπαινον τῶν Σερραίων ἀναφέρομεν ὅτι ὁ «ΟΡΦΕΥΣ» ὡς δρῶν σωματεῖον ὑπάρχει καί σήμερον καί προωθεῖ τὴν πνευματικὴν καί καλλιτεχτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Σερραίων, πρόκειται δὲ ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐορτάσῃ ἐπαξίως τὸ ἰωβιλαῖον του.

Κατὰ τὸ 1906 - 1907 εἰς τὸ ἐξοχικὸν κέντρον τοῦ «Ἄϊφελ» τοῦ Μπέλα, παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Λιόκαλης ἔπαιζε ὀρχήστρα ἐγχόρδων μετὰ πιάνο, Βιεννέζικη. Κατὰ τὸ 1911 εἰς τὸ ἐξοχικὸν κέντρον τοῦ «Χρήστου», ὀρχήστρα πνευστῶν καί ἐγχόρδων μετὰ συνοδείαν ἄρπας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν διακεκριμένου μουσικοῦ Μαλακάση ἔπαιζε ἀποσπάσματα ἀπὸ μελοδράματα, βιεννέζικα βάλς, καί ἑλληνικὰς ραψωδίας μετὰ μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἦτο ἡ πρώτη φορά πού ἐκτὸς τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Ὁρφέως οἱ Σερραῖοι εἰς δημόσια κέντρα ἀπολαύουν μουσικὴν ὀρχήστρας ὑπὸ ἀρίστην διεύθυνσιν εἰς ἕνα δροσερὸ ἐξοχικὸ περιβάλλον κάτω ἀπὸ τὰ αἰωνόβια πλατάνια καί τὰ νερὰ τῶν μύλων, μετὰ μικρὰν μόνον ὑπερτίμησιν εἰς τὴν κατανάλωσιν τῶν ποτῶν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας δηλ. ἀπὸ τὸ 1908 - 1912 κατὰ τὴν θερινὴν ἐποχὴν εἰς ἐξοχικὸν κέντρον παρὰ

τὴν γέφυραν τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων ἐπαιάνιζε τὰ ἀπογεύματα τῆς Παρασκευῆς ἢ Τουρκικὴ Στρατιωτικὴ Μουσικὴ ὡς πλήρης Φιλαρμονικὴ καὶ κατὰ τὰς βραδυνὰς ὥρας κατὰ τὴν ἐπιστροφήν τῆς εἰς τοὺς στρατῶνας τοῦ πεζικοῦ τῆς Καμενίκιας, διέσχιζε τὰς κεντρικὰς Ἑλληνικὰς συνοικίας μὲ ἐντυπωσιακὰ Τουρκικὰ ἔμβατήρια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Γερμανικῆς συνθέσεως, ὅπως τὸ «ISMIR MARSİ», καὶ ἄλλα.

Ἄλλα τὰ παρατεθέντα ἀνωτέρω στοιχεῖα περὶ τῆς μουσικῆς ἀντιλήψεως καὶ μουσικῆς ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων τῶν Σερρῶν γράφονται ἀπὸ παιδικὰς μου ἀναμνήσεις ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἀντελήφθην καὶ τὰ ἐνθυμοῦμαι ὡς αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος, ἐλάχιστα δὲ προέρχονται ἀπὸ τρίτους ἢ ἀπὸ διηγήσεις γερόντων.

Ὅπως καὶ προηγουμένως ἐτονίσθη, ἡ ἀποπνευκτικὴ στρατοκρατικὴ ἀτμόσφαιρα τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν κατέπνιγε κάθε ὁμαδικὴν ἐκδήλωσιν τῶν πολιτῶν Σερραίων πρὸς διασκέδασιν καὶ ἀπενέκρωνε τὴν διάθεσιν τῶν πρὸς δημοσίας συναθροίσεις, πλὴν τῶν πανηγύρεων διὰ καθαρῶς θρησκευτικοὺς λόγους.

Ἀντιστρόφως τὰ Ἑλληνικὰ χωρία τῆς περιφερείας Σερρῶν μέχρι Παγγαίου καὶ Νιγρίτης διέσωσαν πλῆθος λαϊκῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα παραμένουν ἀνέκδοτα, μεταδιδόμενα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀναμένοντα τὸν μουσικόν — λαογράφον νὰ τὰ σταχυολογήσῃ καὶ νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τὰς νεωτέρας γενεάς. Ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Νιγρίτης προέρχεται τὸ τελευταίως εἰς μεγάλην κλίμακα ἀνά τὸ Πανελλήνιον διαδοθέν τραγοῦδι τῆς «ΓΕΡΑΚΙΝΑΣ».

Ὁ λαμπρὸς ὄμιλος «ΟΡΦΕΥΣ» τῶν Σερρῶν μὲ τὸν μουσικόν του ἔφορον κ. Ὁρέστην Καζαμίαν καὶ μὲ τὴν εὐγενῆ προσπάθειαν τοῦ μουσικοῦ κ. Σταματίου καταβάλλουν σοβαρὰς προσπάθειας διὰ τὴν συλλογὴν καὶ δημοσίευσιν τῶν καλλιτέρων τραγουδιῶν τῆς περιφερείας.

Τὸ σπουδαῖον αὐτὸ ἔργον ἀσφαλῶς πρόκειται νὰ συμπληρῶσιν τὴν ἀπὸ μουσικῆς πλευρᾶς ἔρευναν, τὸν θησαυρισμὸν καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀξιολόγων τοπικῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν ὡς εἰδικὸς κλάδος τῆς λαογραφίας τῶν Σερρῶν.

Ἡ Καλλιτεχνικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ «ΟΡΦΕΩΣ» σήμερον ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς κάτωθι διακεκριμένους Σερραίους :

Ὁρέστης Καζαμίας

Ἐφορος Μουσικοῦ τμήματος.

Μίμης Στεφανίδης

Ἀντιπρόεδρος τοῦ «ΟΡΦΕΩΣ».

Χριστόδουλος Γαϊταντζής

Σύμβουλος.

Θεόδωρος Γούτας

»

Χρηστος Σταματίου

Ἀρχιμουσικός, συνθέτης, καὶ
καθηγητῆς τῆς μουσικῆς.

Αὕτῃ ἐν συνόψει ἦτο ἡ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων
μουσικὴ ἐξέλιξις τῶν Σερρῶν, ὀρθῶς δὲ δύναται ν' ἀποδοθῆ εἰς
τὴν προηγηθεῖσαν ἐκείνην προεργασίαν καὶ καλλιέργειαν ἡ ση-
μερινὴ φιλόμουσος διάθεσις τῶν παλαιότερων καὶ νεωτέρων
Σερραίων.

ΙΑΤΡΙΚΗ

Ἡ μᾶλλον προτιμωμένη ἐπιστήμη τῶν ὑποδούλων Μακεδό-
νων ἦτο ἡ Ἱατρικὴ καὶ οἱ Σερραῖοι ὡς Ἱατροὶ πραγματικῶς διέ-
πρεψαν καὶ διαπρέπουν (1870 - 1913).

Ὁ Ἀθανάσιος Ἐμμανουήλ.

Ὁ Γιαννούλης Θεοδωρίδης, ἱατροφιλόσοφος.

Ὁ Θεοδόσιος Πέτροβιτς, (γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ἀναστ.

Ὁ Παπακωστίδης. [Χρηστομάνου].

Ὁ Παν Παπακωστόπουλος.

Ὁ Δ. Λόγης.

Ὁ Ἰωάννης Ε. Θεοδωρίδης.

Ὁ Ἀθανάσιος Χρυσάφης, (ἀπήχθη καὶ ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν
[Βουλγάρων τὸ 1913].

Ὁ Βασίλειος Μελισσᾶς.

Ὁ Δημήτριος Σίμος, (ἀπέθανε ἐν Σόφια κατὰ τὴν ὁμηρεῖαν
[τοῦ 1917].

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσπρομάλλης.

Ὁ Ν. Χρηστίδης.

Ὁ Χρηστος Καρατζᾶς.

Ὁ Χρηστος Χρηστίδης.

Ὁ Κωνσταντῖνος Τενεκετζῆς.

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀργυριάδης. Χειρουργὸς Πάρισιων.

Ὁ Ἀντώνιος Τεκκῆς. » »

Ὁ Κάρολος Ἀλεξανδρίδης, (ἀπὸ τοῦ 1913 ἐγκατασταθεὶς ἐν
[Θ)νίκη], καθηγητῆς τοῦ Παν)μίου Θ)νίκης.

Ὁ Β. Δάμσας.

Ὁ Ξενοφὼν Σγουρὸς.

Ὁ Δ. Λουκᾶς καὶ ἄλλοι ἦσαν οἱ προπολεμικοὶ ἱατροὶ Σερρῶν.

Ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη ἐξησκειτο ὑπὸ τῶν ἱατρῶν τούτων (τῶν
ὀπίων καὶ σήμερον οἱ ἐπιζῶντες σπουδαίως ἐξυπηρετοῦν τὴν
πόλιν τῶν Σερρῶν) μὲ ἤθος σοβαρότητα καὶ μὲ πνεῦμα ἐξυπη-
ρετήσεως τῶν πτωχοτέρων τάξεων. Ἡ ἀνεπτυγμένη αὕτῃ τάξις

των ἐπιστημόνων Ιατρῶν Σερραίων ἐνέπνεε τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς κατοίκους τῆς εὐρείας περιφέρειας τοῦ νομοῦ, συχνὰ δὲ Σερραῖοι ἰατροὶ ἐκαλοῦντο νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ τὰ ἄδυτα τῶν τουρκικῶν χαρεμιῶν.

Τοῦρκος ἢ Βούλγαρος ἰατρός δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν οὔτε εἰς τὴν ὑπαιθρον. Ἡ ἰατρικὴ δηλ. ἦτο προνόμιον τῶν Ἑλλήνων Σερραίων.

Τῆ ἀπαιτήσῃ τοῦ Τουρκικοῦ Κομιτάτου ἰδρύθη κατὰ τὸ 1911 Τουρκικὸν Φαρμακεῖον εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν τῶν Σερρῶν «Κονλοῦκι» εἰς τὸ ὁποῖον ἐσύχναζαν οἱ Τοῦρκοι στρατιωτικοὶ ἰατροί.

Τὸ φαρμακεῖον αὐτὸ κατεστράφη κατὰ τὴν πυρκαϊάν τοῦ 1913 καὶ ἔκτοτε δὲν ἀνεφάνη.

Παραλλήλως μὲ τὴν εὐσυνείδητον ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς ὑπὸ τῶν προαναφερομένων ἰατρῶν αἱ Σέρραι ὡς παλαιὰ μεσαιωνικὴ πόλις διетήρησε, ἰδίως εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀμορφῶτων τὴν πίστιν πρὸς τοὺς πρακτικοὺς ἰατρούς, ἐπειδὴ δὲ καὶ κυρώσεις αὐστηραὶ δὲν ὑπῆρχον ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Διοικήσεως, ἐργάζοντο καὶ οἱ πρακτικοὶ εἰς μεγάλην κλίμακα μὲ βάσιν κυρίως τὰς ἀλοιφάς, τὰ ματζούνια, καὶ τὴν βοτανικὴν ὡς καὶ τὴν πρακτικὴν χειρουργικὴν.

Κυριώτεροι τύποι ἀπὸ τὸ 1890-1913 ἦσαν οἱ κατωτέρω.

1) Κων. Καλαϊτζῆς εἰς συνοικίαν «Κόκκινα γεφύρια» περίφημος πρακτικὸς ὀρθοπεδικὸς πατὴρ τοῦ ἰατροῦ χειρουργοῦ τῆς Σχολῆς Παρισίων καὶ ἰατροῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Καλαϊτζῆ.

2) Κωνστ. Νταλίπης εἰς τὴν συνοικίαν «Ἅγιος Βλάσιος» περίφημος διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀμυγδαλῶν, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ἡ κόρη του Φωτεινὴ.

3) Τίκα Μάρκατζη τῆς συνοικίας «Ἅγιος Βλάσιος» μεγάλης φήμης διὰ τὴν θεραπείαν πληγῶν χοιραδικῆς μορφῆς μὲ βάσιν ἀλοιφάς ἰδίας τῆς κατασκευῆς διὰ μυστικῶν βοτάνων (πεντάνευρο).

4) Τζιφατζῆς τῆς ἰδίας συνοικίας κατέχων εἰδικὴν ἄδειαν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν διὰ πώλησιν φαρμάκων καὶ θεραπείαν πληγῶν.

5) Βασίλειος Χρυσάφης εἰς συνοικίαν Σαράντα Ὀντάδες, πρακτικὸς ὀρθοπεδικός.

6) Κα Μέρτζιου πρακτικὴ γιάτρισσα εἰς συνοικίαν Ταξιαρχοῦδι.

7) Νουρουλὰ Μπέης (Τοῦρκος) εἰς Συνοικίαν Γαζῆ Ἐβρενός.

Ἦτο εἰδικὸς διὰ τὴν θεραπείαν τῆς χρυσης ἰκτέρου, οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος, τελείως ἀφιλοκερδῆς, οὐδέποτε ἐδέχθη ἀμοιβήν.

Κρατῶν εἰς τὸ χέρι του σουγιᾶν καὶ στηρίζων τὴν κόψιν του ἔλαφρά καὶ καθέτως εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἐπέλλιζε ἐπὶ δεκάλεπτον ἀφορισμοὺς καὶ μὲ μειδίαμα προέπεμπε τὸν ἀσθενη μὲ τὴν βεβαίωσιν ὅτι ἔχει ἰατρευθῆ. Ἡ φήμη του ἦτο μεγάλη. Ἀνεχώρησε εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν.

Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω πρακτικοί, πλὴν τοῦ Τούρκου, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνοιξιν εἶχον καὶ ὡς πρόσθετον ἔργον τὴν «ἀφαίμαξιν» διὰ τὴν ὁποίαν κατὰ συνήθειαν κατ' ἔτος προσήρχοντο ἰδίως οἱ χωρικοὶ τῶν γύρω χωρίων, διότι τὴν εἶχον ὡς προληπτικὸν κατὰ τῶν συμφορῆσεων καὶ ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας των.

Τὴν ἀφαίμαξιν ἐξετέλουν μὲ κοφτὲς βεντουζες, ἡ δὲ ἀμοιβή των ἦτο μικρὰ ὥστε οὐδέποτε ἠκούσθησαν ποράπονα ἐκμεταλλεύσεως, ἀγυρτείας, ἀσυνειδησίας ἢ ἐκβιασμοῦ.

Ἐκτὸς τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω πρακτικῶν ἰατρῶν ὑπῆρχον κατὰ συνοικίας καὶ ἄλλαι γυναῖκες μικροτέρας φήμης, αἱ ὁποῖαι παρήχον τὰς περιποιήσεις των ἐπισκεπτόμεναι τὸν ἀσθενη κατ' οἶκον εἰς περιπτώσεις κρουολογημάτων ὡς νοσοκόμοι.

Μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καθεστώτος μετὰ τὸ 1913 ἔσβησε καὶ ἡ δρᾶσις τῶν πρακτικῶν τούτων ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ σημειωθῆ, κατῶρθωναν νὰ ἔχουν πελατείαν ἀπὸ τὰς λαϊκὰς τάξεις εἰς μίαν πόλιν ἀνεπτυγμένην, ὅπως ἦσαν αἱ Σέρραι προπολεμικῶς, μὲ συναγωνιστὰς 15 καὶ πλέον ἐπιστήμονας μορφωμένους καὶ μερικὸς τῶν Πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης, παρείχον δὲ οἱ πρακτικοὶ αὐτοὶ ἰατροὶ τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸ κοινὸν πλησιάζοντες τὰς ἐπιστημονικὰς μεθόδους, μὴ ὑβρίζοντες τες τὴν ἐπιστήμην, ἀμειβόμενοι μὲ ψυχία μόνον ἀμοιβῆς.

Χαρακτηριστικὸν τῆς Χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἐθεράπευον πολλοὺς πτωχοὺς ἐντελῶς δωρεάν.

Μ Η Τ Ρ Ω Ν Υ Μ Ι Κ Α

Παραβάλλοντες τὰ γνωρίσματα Ἑλληνικότητος τῆς παλαιᾶς κοινωνίας τῶν Σερρῶν πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὰ κρατοῦντα εἰς κοινότητος ἄλλων περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος ἔστω καὶ ἀπο-

μέμακρυσμένων παρατηρούμεν καὶ τὴν συνήθειαν τῶν «μητρωνυμικῶν» ὡς ἔν ἐπὶ πλέον παράλληλον γνώρισμα.

Οὕτω τὸ φαινόμενον τῶν «μητρωνυμικῶν» δὲν συναντᾶται μόνον εἰς τὰς Σέρρας ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀλλὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν γίνεται χρῆσις παρομοίων μητρωνυμικῶν εἰς τὴν Σκιάθον (Παπαδιαμάντης) Ἄνδρον, Ζαγόριον Κυνουρίαν, Μύκονον, Σάμον, Σμύρνην καὶ Κύπρον. (1)

Εἰς μερικὰς παλαιὰς Σερραϊκὰς οἰκογενεῖας διὰ τοὺς ἀπογόνους ἐπικρατέστερον ἐφέρετο τὸ ἐπώνυμον τῆς μητρὸς, ἢ τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς ὡς ἐπώνυμον. Τοῦτο παρατηρεῖτο εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἢ ἐκ μητρὸς γενεὰ ἦτο πασίγνωστος καὶ μεγάλης φήμης μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν ὁπότε ἐπεσκίαζε τὸ ἀσθενὲς ἐπώνυμον τοῦ πατρὸς καὶ τελικῶς ἐπεκράτει, ἢ ἐδίδοτο εὐκαιρία συνεχίσεως τοῦ ἐπωνύμου τῆς μητρὸς ἀπειλουμένου νὰ ἐξαλειφθῆ ἑλλείψει ἀρρένων ἀπογόνων.

Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (1,173). «Παρὰ τοῖς Λυκίοις, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εὐφύεστατοι καὶ εἶχον ἀξιὸν λόγου πολιτισμὸν, ἐβασίλευε γυναικοκρατία τις, ἄγνωστος παρὰ τοῖς ἄλλοις, καὶ μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς περιόδου ἡ γυνὴ ἐνομιζέτο παρ' αὐτοῖς κεφαλὴ τῆς οἰκογενεῖας. Οὕτω οἱ Λύκιοι ὠνομάζοντο ἀπὸ τῶν μητέρων καὶ ὄχι ἀπὸ τῶν πατέρων των» (2).

ΜΗΤΡΩΝΥΜΙΚΑ ΣΕΡΡΩΝ

Γεώργιος Χατζησπανδωνῆς (Ἐπών. τοῦ γέν. τῆς μητρὸς) (1900)
 Βασίλειος Σιμωνίδης » » » » » »
 Ἀστέριος Χατζηδίνας » » » » » »
 Δημήτριος Λευκέστριας σ. 70 Χρον. Σερρῶν 1640 Π. Πέννα (1938)
 Νικόλαος Καραμαριγῶς (Δηλ. υἱὸς τῆς Καραμαριγῶς).
 Μανωλάκης τῆς Τσαβδαροῦς.

ΔΙΑΙΤΑ

Ἀρέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ 1913 ἡ διαίτα τῶν

(1) Ἐπετηρὶς Λαογραφικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐταιρείας Κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης, Τόμος Α σελ 8. ΑΘΗΝΑΙ 1935.

(2) «Καλέουσι ἀπὸ τῶν μητέρων ἑαυτοὺς καὶ οὐκ ἀπὸ τῶν πατέρων, εἰρομένου δὲ ἐτέρου τὸν πλησίον τις εἶη, καταλέξει ἑαυτὸν μητρόθεν καὶ τῆς μητρὸς ἀνανεμέεται τὰς μητέρας». Ἡροδότου I 173 καὶ ἐνθ' ἀνωτ. σ. 8.

Σερραίων υπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς διαίτης τῶν κατοίκων τῆς Νοτίας Ἑλλάδος.

Ἡ μαγειρική κλίνει πρὸς τὸ ἐλαφρότερον καὶ ἐνῶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ πτωχότεραι τάξεις ἔκαμον χρῆσιν διὰ τὴν καθημερινὴν παρασκευὴν τῶν φαγητῶν τὸ χοιρινὸν λίπος καὶ τὸ σησαμέλαιον (σαμόλαδο) καὶ αἱ πλουσιώτεροι τὸ βούτυρον, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀρχίζει ἡ γενίκευσις τῆς χρήσεως τοῦ λαδιοῦ τῆς ἐλαίας καὶ τῶν ἄλλων λιπῶν.

Οἱ Σερραῖοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἐγνώριζον τὸν μπακαλιάρον, τοὺς λουκουμάδες, τὰ βραστά χόρτα, τὸ κουνουπίδι καὶ τὴν ἀγκινάραν.

Οὕτω ὁ μπακαλιάρος ἐξετόπισε τὸν παστρουμᾶν, οἱ λουκουμάδες τὶς λαλαγκίτες μὲ τὸ ριζάλευρο. Τὰ βραστά χόρτα ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν εἶναι τῆς προτιμήσεως τῶν Σερραίων οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν τὴν σαλάταν μὲ ὦμά λαχανικά. Ἐπίσης προτιμοῦν τὴν κρεωφαγίαν ἀπὸ τὴν ψαροφαγίαν. Ἴσως διότι εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Σερρῶν ἀφθονώτερα ἦσαν τὰ κρέατα καὶ λόγω τῶν ἀποστάσεων σπανιώτερα καὶ ἀκριβώτερα τὰ ψάρια, «φθνὸ φαγὶ τὸ μπαρμπουνάκι!», καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀφθονώτερα ἦσαν τῆς λίμνης καὶ πολὺ ὀλιγώτερα τῆς θαλάσσης.

Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπωλοῦντο παστὰ ψάρια μυρωδάτα χέλια τῆς λίμνης Ἀχινοῦ, ὡς καὶ ἄλλα παραγωγῆς Βοσπόρου εἰς μεγάλην κλίμακα καὶ ἀφθονα ἀλλαντικά μὲ μπαχαρικά ἀρίστης γεύσεως καὶ ποιότητος.

Ἡ προπολεμικὴ μαγειρική τῶν Σερρῶν ἦτο τοῦ τύπου τῆς βαρείας γευστικῆς Τουρκικῆς μὲ πολλὰ λίπη, ἐνῶ ἡ σημερινὴ ἔχει ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλαφροτέρας μαγειρικῆς τῆς Νοτίου Ἑλλάδος.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Μακεδονία φιλοξενήσασα ἐπὶ μακρὸν κατοίκους τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἐπέδρασε εἰς τὴν μαγειρικὴν τῆς Νοτίου Ἑλλάδος, ἡ ὁποία σήμερον εἰς μουσακάδες καὶ εἰς χοιροφoγίαν ἐν μέσῳ Ἰουλιῶ ὑπερβάλλει καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Μακεδονίαν. Ἡ πιπεριά καλλιεργεῖται καὶ μαγειρεύεται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ ἀνατολίτικα γλυκὰ ταψιοῦ ἔχουν διαδοθῆ καὶ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ μέχρι τοῦ Ταινάρου.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας διὰ τοὺς Σερραίους χωρὶς ἀγορανομικὰς διατάξεις μὲ τὴν σφραγίδα τῆς Ἐκκλησίας γενικὴ ἦτο ἡ νηστεία κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν.

Ἰδιαίτερα προϊόντα τῶν Σερρῶν ἄξια προσοχῆς καὶ προτιμήσεως εἶναι τὸ γαλακτομικὸν προϊόν «καϊμάκι», ἦτοι τὸ ἄν-

θος τοῦ γάλακτος τῆς βουβάλου κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χειμῶνος, καὶ τὸ προϊόν ζαχαροπλαστικῆς ὁ «ἀκανὲ χαλβάς» εἶδος λουκουμίου μὲ ἀγνὸν βούτυρον αἰγός.

Τὸ παγωτὸν ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του ὡς παγωτὸ «καϊμάκι» κατὰ τὸ 1903 καὶ ἐπωλεῖτο ἀπὸ πλανωδίου διαλαλούμενον μὲ τὴν τουρκικὴν τότε ὄνομασίαν ὡς «Ντόν - Ντουρμάς». Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐπωλοῦντο εἰς τὰ καφενεῖα ἀεριοῦχοι λεμονάδες (γκαζόζες) κατασκευῆς τοῦ ἐργοστασίου Σερρῶν Πίπη.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας τόσον εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐξοχικὰ κέντρα ἦσαν ἐν λειτουργίᾳ ἐστιατόρια ἀρτίας ἐμφανίσεως καὶ ζηλευτῆς καθαριότητος μὲ πάλλευκα τραπεζομάνδηλα γνωστὰ ὡς «λοκάντες».

Ἡ ἀγορὰ τῶν Σερρῶν ἐφωδιάζετο μὲ κοκκινωπὸν ρύζι τῆς πεδιάδος Πετριτοῦ, κατάλληλον διὰ σπειρωτὸ πιλάφι, ὁμοίως ἐλαίας ἀπὸ τὰ Γανόχωρα τῆς Καλλιπόλεως γνωστὰς μὲ τὸ ὄνομα «Μπουγαζινές» σχεδὸν ὁμοίας μὲ τοῦ Βόλου.

Ἡ περιφέρεια ἀκόμη καὶ σήμερον ἔχει ἄφθονα τυροκομικὰ προϊόντα περίφημος εἶναι ὁ ἀρωματικὸς εὐγευστος τυρὸς φέτα «λιαίλια».

Τὰ Λαχανικὰ πάντοτε τρυφερά καὶ ἄφθονα ἀπὸ τοὺς λαχανοκῆπους Σερρῶν. Αἱ Σέρραι ἐτροφοδοτοῦν τὴν ἀγορὰν Δράμας καὶ Καβάλλας ὅπου ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὁ τιμὰριθμὸς τροφίμων ἦτο διπλάσιος τοῦ τιμὰριθμοῦ τῶν Σερρῶν.

Μέχρι τοῦ 1913 αἱ Σέρραι ἐπρομηθεύοντο ἀπὸ τὸ Μελένικον τὸ ἐξαιρετικὸν κόκκινον κρασί εἰς μικρὰ βαρελάκια. Εἰς αὐτὸ ἦσαν συνηθισμένοι οἱ Σερραῖοι καὶ ἐδυσκολεύθησαν πολὺ νὰ συνηθίσουν τὴν ὑπόπικρον ρετσίναν.

ΣΕΡΡΑΪΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Παρ' ὅλας τὰς ἐκ θεμελίων καταστροφὰς τῶν Σερρῶν, σώζονται εἰς γειτονικὰς πόλεις καὶ εἰς ἀρχεῖα παλαιῶν οἰκογενειῶν καὶ βιβλιοθηκῶν ἔγγραφα, ἐρχόμενα εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, τὰ ὅποια εἰκονίζουσι μὲ ζωηρὰ χρώματα τὴν ζωὴν τῶν προγόνων μας Σερραίων, ἀλλὰ καὶ τὰς συναλλαγὰς των καὶ τὰς κοινοτικὰς των ἔριδας καὶ τὰς δωρεὰς των, ἐν γένει δὲ δίδουσι τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἀνάγλυφον τὴν ζωὴν τῆς παλαιᾶς πόλεως τὰ κρατοῦντα ἔθιμα τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν γλωσσικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἐκ τῆς ἱστορικῆς λαογραφικῆς καὶ νομικῆς πλευρᾶς ἐξεταζό-

μενα τὰ ἔγγραφα ταῦτα θεωροῦνται κειμήλια καὶ ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν χώραν μας.

Δυστυχῶς ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους δὲν δίδεται ἡ δέουσα προσοχὴ καὶ οὕτω πολλὰ πολύτιμα ἔγγραφα σωθέντα ἀπὸ τόσας καταστροφὰς κινδυνεύουν νὰ ἐξαφανισθοῦν πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος μας.

Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ὅταν τὰ ἀνευρίσκομεν τὰ δημοσιεύομεν ἀκριβῶς ὅπως ἐγράφησαν ἔστω μὲ τὰ ὀρθογραφικὰ των λάθη ἢ τὸ ἀκαμπτὸν τῆς καθαρευούσης ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς πού ἐγράφησαν, ἢ διὰ φωτοτυπίας, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀντικείμενα ἰδιαιτέρας ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἐρεῦνης, ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτουν συχνὰ συμπεράσματα διαφωτίζοντα ὠρισμένα ἄγνωστα μέχρι σήμερον σημεῖα τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῶν προγόνων μας.

Παράδειγμα τὸ ἔγγραφον: (βλέπε εἰκόνα σελ. 127)

ΚΑΠΝΙΣΜΑ — ΝΑΡΓΚΙΛΕΣ — ΤΑΜΠΑΚΟΣ

Ἐπειδὴ ἡ περιφέρεια Σερρῶν εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας εἰς παραγωγὴν καπνῶν θὰ παραθέσωμεν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Χρονικὸν τῶν Σερρῶν» τοῦ Παπασυναδινοῦ τὸ ἐκδοθὲν τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ κ. Π. Πέννα σελ. 38, σχετικὸν μὲ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ἀπαγόρευσιν τοῦ καπνίσματος ἐπὶ ποινῇ θανάτου καὶ τὸ κλείσιμον τῶν καφενείων ἐπὶ Σουλτάν Μουράτ τοῦ Δ' κατὰ τὸ 1623.

«... ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἐγένην νέος βασιλεὺς ὁ Σουλτάν
» Μουράτης καὶ ἦτον ἰε' χρονῶν καὶ ἐβασίλευσεν χρόνους ις'
» καὶ μῆνας ε' καὶ εἰς τοὺς πρώην βασιλεῖς ἦτον μεγάλη ἀδικία
» εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ πολυαρχία καὶ αὐτὸς ἐχάλα-
» σεν τοὺς καφενέδες εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὁμοίως καὶ τὸ το-
» τοῦνι (καπνὸν) καὶ δὲν τὸ ἔπινεν τινὰς καθόλου.

Διότι πολλοὺς ἔχασεν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἕως οὗ νὰ παύ-
» σουν, ὁμοίως καὶ ὅσοι ἦτον τύραννοι κἄντε βεζύριδες, κἄν-
» τε πασάδες, κἄντε μουφτήδες, κἄντε καταλεσκέριδες, κἄντε
» κατῆδες, κἄντε μπέγηδες, κἄντε ἀγάδες, κἄντε γιανιτζάροι
» καὶ ὀταμπασῆδες, κἄντε ζορπαπασῆδες, ὄλους ἔκοφτεν, δὲν
» ἔλειπε ἡμέρα νὰ μὴν κόψη κανένα, καὶ ἔτσι τὸν ἐτρόμαξαν
» ὄλοι οἱ Τοῦρκοι καὶ ἦτον πᾶσα ἡμέρα ἀποθαμένοι ἀπὸ τὸν
» φόβον τοὺς. Διότι παραστορίζουνταν (μετεμφέζετο) καὶ

Ἄριθ. 2688

ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΟΝ.

Η ΠΟΛΙΣ ΣΕΡΡΩΝ

Ἦ γεννήθη τῇ 25^ῃ τοῦ μηνὸς *Σεπτεμβρίου*
 τοῦ ἔτους 1841 ὑπὸ Γονέων ὀρθοδόξων, τοῦ
Καστοριανοῦ Νικηφόρου
 καὶ τῆς *Ἐλισαβέτης* θυγατρὸς τοῦ
Χρηστάκου
 ἑβαπτίσθη ἐν τῇ ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἁγίων
Ταξιάρχων κατὰ τὴν 4^{ην} *Ὀκτωβρίου*
 τοῦ ἔτους 1841 ὑπὸ τοῦ ἱερέως *Νικόλαου*
Γεωργίου κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς
 Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀνεδέχθη
 δὲ αὐτὸν ἐκ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος
Καθολικῶν Ἁγίων
 καὶ εἰς ἔνδειξιν

ΣΕΡΡΑΙΣ τῇ 5^ῃ *Ὀκτωβρίου* 1841

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐκκλησιῶν
 μαρτυρεῖ, { Ὁ βαπτιστὴς Ἱερεὺς
Νικόλαος Γεωργίου Ἱερομόναχος
 " *Μετρώπουλος*

Ἐκ τοῦ οἴκου ἀρχιεπίσκοπου Ν. Πέτροβιτς.

» ἐπερπάτιεν πᾶσαν ἡμέραν καὶ ἐμαθήνησκειν τὰ πάντα καὶ
» ὄλες τῆς δουλιᾶς τῆς βασιλείας μοναχὸς τὰ ἐκύταζεν, καὶ
» ἔτσι ἔπαυσαν οἱ ἀδικίες καὶ τότες ἦτον νὰ ἰδῆς τὸ πῶς ἐπε-
» ριπάτην τὸ πρόβατον μὲ τὸν λύκον».

Ἡ ἀδρά καὶ τυραννικὴ μορφή τοῦ Σουλτάνου Μουράτ ἀφῆ-
κεν ἐποχὴν διὰ τὸ τραχὺ τῆς ἐπιβολῆς τῶν νόμων, οἱ ὅποιοι
ἐλειτούργησαν ἐπὶ τῆς ἀπολυταρχίας του καὶ παρ' ὄλον τὸ αἴ-
μα πού ἔχυσε—λέγεται ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐθανατώθη-
σαν 100.000 ἄνθρωποι ὡς παραβάται τῶν διαταγῶν του,—ἐβα-
σίλευε πλήρης τάξις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ὁμοίᾳ τῆς ὁποίας δὲν
ἀναφέρεται διὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διαδόχων του.

Μεταξὺ τῶν αὐστηρῶν διαταγῶν του κατὰ τὸ 1633 ἦτο καὶ
ἡ ἀπαγόρευσις τῆς χρήσεως τοῦ ὀπίου, τοῦ καφέ καὶ τοῦ κα-
πνίσματος, ἡ ὁποία κατηργήθη μόνον μὲ τὸν θάνατόν του κατὰ
τὸ 1640 τὸν προελθόντα ἀπὸ ἀμετρον οἰνοποσίαν.

«Δὲν ἐκλαύθη ἀπὸ τοὺς πλουσίους, διατὶ τοὺς ἀφάνιζε διὰ
» νὰ πλουτίσῃ ἐκλαύθη ἀπὸ τὸν χυδαῖον λαόν διατὶ εἶχε χα-
» λινώσει τὴν καταδυναστείαν τῶν μεγάλων. Μέγας ἐκχύτης
» αἵματος καὶ οἴνου» (¹).

Οἱ «τοτουμισταὶ» (καπνισταὶ) παραβάται τῶν διαταγῶν του
ἐβασανίζοντο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Τοὺς συνέτριβον
κατὰ πρῶτον τοὺς βραχίονας κατόπιν ἠκολούθει ἡ ἐκδορά καὶ
τὸ σχίσιμον τῆς κοιλίας μὲ τὰ ἐντόσθια πρὸς τὰ ἔξω διὰ κοι-
νὴν θέαν ἀποτροπισμοῦ πρὸς παραδειγματισμόν. (²).

Παρ' ὄλας τὰς αὐστηράς ποινὰς ἐγίνοντο συχνὰ καὶ πα-
ραβάσεις.

«1630 Σεπτεμβρίου λ' ἡμερόνοντας τὴν Κυριακὴν ἐκάησαν
» τὰ ἐργαστήρια καὶ ἔπιασε ἡ φωτιά ἀπὸ τοὺς χαλάτζηδες,
» εἰς τὸ παπουτζήδικο τὸ ἐργαστήρι (σημ. εἶχε μεταβληθῆ εἰς
» καπτιστήριον) ἔπιναν μερικοὶ ὁμοίως καὶ τοτουνι (καπνὸν)
» καὶ ἀφόντις ἐδιάβηκαν ἐκεῖ ὅπου εἶχαν τινάξει τὸν λουλά
» δὲν εἶχε σβύσει ἡ φωτιά καὶ ἦταν βαμπάκι λήτρες γεμάτο
» τὸ ἐργαστήρι καὶ καίονται ὄλα». (³).

Ἐκ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι οἱ καπνισταὶ ὅπως
τοὺς ἔλεγον τότε, ἐσύχναζαν κρυφὰ εἰς διάφορα μέρη ὅπως εἰς
τὸ ἀναφερόμενον «παπουτζήδικο» διὰ νὰ μὴ ἐπισύρουν ὑπονοίας

(¹) Ἱστορία Βυζαντιδος, τόμος ΣΤ' Ἰωαν. Στάνου σ. 250 Βεν. 1767.

(²) Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 251.

(³) Χρονικὸν τῶν Σερρῶν Παπασυναδινου, Ἀθῆναι 1938 σ. 44.

καί ἐκάπνιζαν ἐκεῖ ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ περιστατικοῦ τῆς πυρκαϊᾶς ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ χρονογράφου καὶ ἡ παράβασις.

Ἐκάπνιζαν δὲ τότε μὲ λουλᾶν καὶ μὲ μακρὰ τσιμποῦκια διότι δὲν εἶχε ἀκόμη εἰσαχθῆ ὁ τύπος τοῦ καπνίσματος τοῦ σιγαρέττου μὲ τὸ λεπτὸν σιγαρόχαρτον.

Ἐκτοτε ἀρχίζει ἐντακτικὴ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ διατηρεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας εἰς ἀκμὴν λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς τοῦ ποιότητος τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος.

Εἰς τὰ βᾶθη τῆς ἱστορίας τοῦ μεσαίωνα εὐρίσκομεν στοιχεῖα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ διαδόσεως τοῦ καφέ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας ἐκ τῆς Ἀραβίας.

«Ἀλλὰ μείζον κλέος αἶρει ὁ Ἐβούλ Χασάν Σαζελεῆ ἢ Σε-
» δελῆ, ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὴν ἀρετὴν τοῦ κυάμου τοῦ
» καφέ τῆς Μόκας καὶ γενόμενος ἔκτοτε διὰ τοῦτο προστάτης
» τῶν καφεποιῶν κατὰ τὸ 1258 μ.Χ.

Τὰ πρῶτα καφενεῖα ἰδρῦθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1554 μ.Χ. (1). Μέχρι τοῦ 1605 διαδίδεται ὁ καφὲς εἰς ὅλην τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν.

Τὴν διάδοσιν του ἐσταμάτησεν δι' ὀλίγα ἔτη ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ Μουράτ, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του πληθύνονται οἱ θαυμασταὶ του.

Οἱ «καφενέδες» ὅπως τοὺς ἀναφέρει ὁ χρονογράφος ἀπὸ τότε εἶχον ἰδρυθῆ διὰ νὰ σερβίρουν μὲ ἀνάμικτον τρόπον μέσα εἰς τὴν νωχελῆ ἀτμόσφαιραν τῆς ἐποχῆς τὰς ἀπολαύσεις δύο ἀρωμάτων, τοῦ καφέ καὶ τοῦ Νικότ.

Κατὰ τὸ 1696 διὰ τὸν καφὲν καὶ 1694 διὰ τὸν καπνὸν ἐπισημῶς ὁ βεζύρης ἀποφασίζει νὰ γίνεταί χρησις αὐτῶν τῶν εἰδῶν μὲ καταβολὴν φόρου. Ἐκτοτε εἰς ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἀκολουθεῖται ἡ πολιτικὴ τῆς φορολογίας των διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν.

Ἡ περιφέρεια τῶν Σερρῶν προικισμένη μὲ παραγωγὴν ἐκλεκτῶν καπνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας προσέφερε τὰ μέσα τοῦ καπνίσματος μὲ ἐλάχιστα ἔξοδα εἰς τοὺς καπνιστάς.

Εἰς τὰ καπνοπαραγωγὰ χωριά τῶν Σερρῶν ὑπῆρχαν «χαβάνια» δηλαδὴ κοπτικαὶ μηχαναὶ καπνοῦ εἰς χεῖρας τῶν χωρικῶν καὶ ὁ καπνὸς κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἐπωλεῖτο κομμένος

(1) Ἱστορία Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τόμος Α' σελίς 183, *Нашпер*. Ἀθῆναι 1873.

μέ την όκᾶ εἰς χύμα εἰς κοινήν θέαν. Ὁ κάθε παλαιός Σερραῖος καπνιστής διετῆρει εἰς πῆλινον βαθύ δοχεῖον (βυτίαν) καί εἰς τὸ δροσερόν υπόγειον τῆς κατοικίας του τὸν καπνὸν πού ἔκάπνιζε. Τὰ ἔτοιμα τσιγάρα μόλις κατὰ τὸ 1905 ἐνεφανίσθησαν ἐνῶ ὄλος ὁ κόσμος τῶν καπνιστῶν ἐθεώρει βεβήλωσιν τὴν προσπάθειαν τῆς διαδόσεως τῶν ἐτοιμῶν σιγαρέττων μετὴν προτίμησιν νὰ στρίβουν μετὲ ἐκλεκτὸ σιγαρόχαρτο σιγάρα κατ' ἀρέσκειαν.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ πῶς θὰ ἔστριβε τὸ σιγάρο του ὁ παλαιός καπνιστής κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συζητήσεως, ἦτο καί αὐτὴ μία ἐπὶ πλέον διαδικασίᾳ τοῦ καπνίσματος τὴν ὁποίαν σὺν τῷ χρόνῳ ἐξετόπισε τὸ ἔτοιμον σιγαρέττον. Εἰς τὰ παλαιὰ καφενεῖα τῶν Σερρῶν ἄλλοτε εἰς τὰ τραπέζια ἐτοποθετοῦντο μικρὰ δοχεῖα μαγκαλάκια μετὲ δύο-τρία ἀναμμένα κάρβουνα, ὡς φωτιά διὰ τὸ ἀναμμα τῶν σιγαρέττων τῶν πελατῶν, διότι οἱ παλαιοὶ καπνισταὶ ἀπέφευγον τὸ ἀναμμα τοῦ τσιγάρου ἀπὸ φλόγα σπύρτου ἂν καὶ τὰ σπύρτα ἦσαν πάμφθηνα, καὶ τοῦτο διὰ νὰ διατηρήσουν τὴν οὐσίαν τοῦ καπνίσματος ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῆς ὀσμῆς τοῦ φωσφόρου καὶ τῆς αἰθάλης τοῦ σπύρτου.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνος ἰδρύθη τὸ Τουρκικὸν Μονοπῶλιον καπνοῦ ἢ λεγομένη «PEZH», καὶ τότε ἤρχισεν ἡ καταδίωξις τοῦ λαθρεμπορίου τοῦ καπνοῦ καὶ ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ πωλοῦνται πολυτελεῆ πακέτα σιγαρέττων καὶ ἀπλᾶ πακέτα καπνοῦ φέροντα τὴν ταινίαν τοῦ μονοπωλίου.

Πληθος λαθρεμπόρων καπνοῦ κατσακτοῦδες ἐκινεῖτο μυστικὰ καὶ ἐπρομήθευε ἐκλεκτὸν καπνὸν εἰς τὸ κοινὸν μετὰ χαμηλᾶς τιμᾶς, πάντοτε ὅπως μετὸν φόβον τῆς διώξεως, διότι ὑπῆρχεν ὠργανωμένον σῶμα διωκτῶν τοῦ λαθρεμπορίου καπνοῦ ὡς μισθωτοὶ τῆς PEZH οἱ λεγόμενοι Κουλιτζήδες.

Ν Α Ρ Γ Κ Ι Λ Ε Σ (NAR GHIOLE)

Νάρ εἰς τὴν Περσικὴν σημαίνει ῥόδον.

Γκιολέ εἰς τὴν Περσικὴν σημαίνει σφαῖραν.

Ὡστε Ναργκιλές σημαίνει Ῥοδόσφαιραν.

Ὅλα τὰ καφενεῖα τῶν παλαιῶν Σερρῶν ἦσαν ἐφωδιασμέ-
οα μετὰ ἀπαστράπτοντας Ναργκιλέδες. Καὶ αὐτὸ ἦτο μία ἀπό-
τάς ἀπολαύσεις τῶν Σερραίων.

Τ Α Μ Π Α Κ Ο Σ

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρχον ἀκόμη εἰς τὰς Σέρρας γέροντες καὶ γραῖδια μὲ τὴν συνήθειαν νὰ ροφοῦν ἡδονικὰ εἰς τοὺς ρώθωνας τὴν πούδραν τοῦ καπνοῦ, τὸν ταμπάκον.

Ἡ συνήθεια αὐτὴ σιγὰ σιγὰ ἐξέλιπε ἐντελῶς εἰς τὴν ἐποχὴν μας.

Εἶναι εὐτύχημα ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὡς παραλλαγὴ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ καπνίσματος διὰ τὴν μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἐποχὴν δὲν ἀναφαίνεται πουθενὰ εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν καὶ τὴν περιοχὴν τῆς ἢ χρῆσις τοῦ καπνίσματος τοῦ χασίς, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ἄγνωστον.

ΕΘΙΜΟΝ ΕΙΣ ΕΠΟΧΗΝ ΑΝΟΜΒΡΙΑΣ

Ο Ι Ν Τ Ο Υ Ν Τ Ο Υ Λ Α Δ Ε Σ

Δὲν εἶναι γνωστὸν ἀπὸ ποῦ καὶ ἀπὸ πότε εἶχε τὴν προέλευσίν του τὸ ἔθιμον τῶν «Ντουντουλάδων».

Εἰς μίαν πόλιν ὅπως αἱ Σέρραι, κέντρον μεγάλης γεωργικῆς περιφέρειας, εἶναι ἐπόμενον νὰ γίνωνται αἰσθητὰ τὰ δεινὰ μιᾶς παρατεταμμένης ἀνομβρίας. Ἀπὸ τὴν ἄμεσον ἀπόδοσιν τῆς εὐφόρου μακεδονικῆς γῆς ἐξαρτᾶται ἐξ ὀλοκλήρου ἡ εὐημερία τῆς πόλεως καὶ ἡ πρόοδος τῆς κινήσεως τῆς ἀστικῆς συναλλαγῆς εἶναι ἄμεσος συνάρτησις μιᾶς ἀφθόνου καὶ πλουσίας ἐσοδείας τῆς ὑπαίθρου χώρας.

Τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς περίπτωσιν ἐξακολουθητικῆς ξηρασίας καὶ ἀνομβρίας ἐψάλλετο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δέησις διὰ νὰ δεινὰ τῆς ἀνομβρίας, μετὰ λειτανείας.

Ἐκτὸς τούτου ὑπὸ τύπον «ἀττραξιὸν» ἔκαμναν τὴν ἐμφάνισιν τῶν εἰς τὴν κεντρικὴν ἀγορὰν τῶν Σερρῶν οἱ «Ντουντουλάδες» ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Πτωχοὶ ἀθίγγοι (Τουρκόγυφτοι) γυμνοὶ, ἔζωνον εἰς τὴν μέσην τῶν ἄφθονα κλάδια λυγαριᾶς καὶ ἄλλα πράσινα φυλλώματα καὶ ἐχόρευαν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰς πλατείας τῆς ἀγορᾶς ψάλλοντες διαρκῶς τό,

Ἄλλάχ βερσίν
γιαμοῦρ γιαγσίν
βάϊ ντουντουλοῦ
βάϊ βάϊ.

Οἱ καταστηματαρχαὶ τοὺς ἐπλησίαζαν καὶ ἔρριπτον κατ' ἐπάνω τοὺς νερὸ μὲ τενεκέδες, ἐνῶ αὐτοὶ δεχόμενοι κάθε καταγωνισμόν μὲ φαιδρότητα ἐπανελάμβανον τὸν μονότονον στίχον καὶ εἰσέπραττον δεκάρες.

Τὸ ἔθιμον αὐτὸ ἐξέλιπε μαζὶ μὲ τὴν Τουρκοκρατίαν, δὲν εἶναι δὲ γνωστὸν ἂν ἦτο Τουρκικόν, Βυζαντινὸν ἢ ἀρχαιότερον.

Ζητεῖται ἀπὸ ἐμβριθεῖς μελετητὰς ἢ ἐξήγησις ἢ ἀντιπαραβολὴ τοῦ ἔθιμου πρὸς παραπλήσια ἔθιμα ἄλλων περιοχῶν.

ΕΡΕΥΝΑ

Ἄναδιφούντες τοὺς τύπους τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εὐρίσκομεν ἔκτοτε ἔρριζωμένην τὴν συνήθειαν ν' ἀναπέμπουν ἐπικλήσεις πρὸς τὸν «Ὑψιβρεμέτην καὶ ἐρίγδουπον» Δία, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζον καὶ «Ὀμβριον καὶ Ὑέτιον καὶ Μαιμάκτην» καὶ ἐπίστευον ὅτι «αὶ μεταβολαὶ τῆς ἀτμοσφαιρας εἶναι φοβεραὶ μὲν ὅταν ἐπιφέρῃ αὐτάς ὁ Θεὸς ὠργισμένος (Μαιμάκτης) εὐεργετικαὶ δὲ ὅταν ὀφείλωνται εἰς τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὁ Ζεὺς ἐτιμᾶτο καὶ ὡς προστάτης τῆς Γεωργίας, ὑπὸ ἀναλόγους ἐπικλήσεις (1)

Καὶ ὁ Μᾶρκος Ἀντωνῖνος ἀναφέρει εὐχὴν καὶ ἐπικλήσιν πρὸς τὸν Δία,

Ὑσον, Ὑσον, φίλε ΖΕΥ

κατὰ τῆς ἀρούσης τῶν Ἀθηναίων
καὶ τῶν πεδίων.

Ὁ Πausανίας ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπῆρχεν ἄγαλμα τῆς Γῆς ἱκετευούσης τὸν Δία νὰ βρέξῃ, τὸ ἄγαλμα δὲ τοῦτο εἶχεν ἀφιερωθῆ πρὸς τὸν Θεὸν εἰς ἐποχὴν μεγάλης ἀνομβρίας, ὅπως καὶ τώρα πολλάκις εἰς ὁμοίας ἐποχὰς τελοῦνται λειτανίαι καὶ ἀφιερώνονται πρὸς τὸ θεῖον ἀναθήματα ὑπὸ τῶν ἡμετέρων γεωργῶν.

Ὁ Pausanias ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὰ περίε τῶν Ἀθηνῶν βουνὰ εἶχον ἰδρύσει βωμοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀμβρίου Διὸς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔθουον ἱκετεύοντες αὐτὸν ἐν καιρῷ ἀνομβρίας νὰ βρέξῃ. (2)

Οἱ Γύφτοι (Ἀθίγγανοι) τοῦ νομοῦ Σερρών εἶναι Ρωμηόγυφτοι (Χριστιανόγυφτοι) καὶ Τουρκόγυφτοι (Μωαμεθανοί). Καὶ

(1) Ἄρθρον Σέμνης Παπασπύρου Ἐγκυκλ. Λεξ. Ἐλευθερουδάκη βος 199.

(2) Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. IB' σ28 καὶ Δ'. σ. 808.

διὰ μὲν τὴν καταγωγὴν τῶν Ρωμηογύφτων ὑπάρχει ἡ πληροφορία ὅτι ἦσαν ὑπολείμματα τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου, ἀπομειναντα εἰς τὰ περίξ τῶν Σερρῶν ἔκτοτε, ἀλλὰ διατὶ πρέπει νὰ χαρακτηρίζωνται διὰ τὴν καταγωγὴν των μόνον οἱ Ρωμηόγυφτοι καὶ ὄχι καὶ οἱ Τουρκόγυφτοι ;

Καὶ οἱ μὲν Ρωμηόγυφτοι ὡς Χριστιανοὶ δὲν εἶχον τὴν τόλμην νὰ διατηρήσουν τὸ εἰδωλολατρικὸν αὐτὸ ἔθιμον διότι θὰ ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἐν συνεχείᾳ μετὰ τὴν Ἐθνικὴν τὸν Παγανισμὸν ὄν διεδέχθη, ἔχει καθορίσει ἰδιαιτέρας εὐχὰς καὶ λειτανίαν διὰ τὴν ἀνομβρίαν παραδεχθεῖσα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπικαλοῦνται οἱ Χριστιανοὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ διὰ παρακλήσεως διὰ τὴν λύτρωσιν ἐκ τῆς ἀνομβρίας.

Ἄλλ' οἱ Τουρκόγυφτοι καταγόμενοι ἐκ τοῦ ἰδίου κλάδου μὲ τοὺς Ρωμηογύφτους καὶ ἀσπασθέντες τὸν Μωαμεθανισμὸν κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐποχὴν τοῦ ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος, διετήρησαν τὸ ἔθιμον τοῦ «ΝΤΟΥΝΤΟΥΛΑ» διὰ μέσου τῶν αἰῶνων μὲ τὸν χορὸν καὶ τὰς ἐπικλήσεις καὶ τοὺς κατάγωνισμούς, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ ὅτι τὸ διασωθὲν ἔθιμον τοῦ «ΝΤΟΥΝΤΟΥΛΑ» ἀποτελεῖ, παρὰ τὸ ξενόγλωσσον, συνέχειαν ἀρχαιοτάτου ἔθιμου εἰδωλολατρικοῦ διατηρηθέντος μὲ τοὺς Τουρκόγυφτους τῆς περιφέρειας Σερρῶν, μέχρι τοῦ 1912.

Διὰ τὴν καταγωγὴν τῶν Γύφτων τούτων παραθέτωμεν τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ Μελενικίου ἱατροῦ Σταύρου Μερτζίδου ζήσαντος καὶ ἀκμάσαντος ἐν Καβάλλᾳ κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ συγγραφέως τῆς τοπικῆς ἱστορίας «οἱ ΦΙΛΙΠΠΟΙ», ὅπου ἀναφέρει : (σ. 32),

«... καὶ πρὸ πάντων οἱ λεγόμενοι Χριστιανόγυφτοι, οἱ τὸ
 » Ἄλη Βέη Κιόϊ, τὸ Φυτῶκι, τὸ Μονοῦχι, τὸ Δοξόπι κ.τ.λ.
 » κατοικοῦντες, ὄν πολλὰ ἀλλόκοτα ἦθη καὶ ἔθιμα τινὰ μετὰ
 » τῆς γλώσσης αὐτῶν ἦν μεταχειρίζονται εἰς τὰς ἐπικλήσεις
 » των ἔχομεν περισυλλέξει, οἵτινες ἀποτελοῦσι ζῶσαν ἀρχαιο-
 » τητα, ἔχοντες ἦθη καὶ ἔθιμα περίεργα, τὰ ὁποῖα κληρονο-
 » μικῶς ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς τὰ τέκνα μεταδιδόμενα διεσώ-
 » θησαν καὶ διετηρήθησαν τόσον ζωηρὰ ὥστε ἐκτὸς ὀλίγων
 » μεταβολῶν καὶ διαφορῶν, ἅς ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπήνεγκεν
 » ὁ Χριστιανισμὸς, εἶναι πανομοιότυπα μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρο-
 » δότου περιγραφόμενα καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδιαφιλονεικῆτα
 » ἴχνη τῶν διαφόρων ἔθνων τῆς ἀρχαιότητος, ἅπερ ἐγκατέ-
 » λειπεν ἐνταῦθα τῷ 478 π.Χ. ὁ Ξέρξης ἐπιστρέφων ἐκ τῆς

» Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκοιτρατεῖαν τοῦ, διατάξας τοὺς
» τότε κατοίκους τῆς ἀκμαζούσης πόλεως τῶν Σερρῶν — ἦτις
» τότε Σίρις ὠνομάζετο — ἵν' ἐπιμελῶνται καὶ τρέφωσι τοὺς
» ἕνεκα πείνης καὶ παντοίων κακουχιῶν, ὑπὸ δυσεντερίας καὶ
» λοιμοῦ πάσχοντας στρατιώτας τοῦ (Ἡροδότου Η 115).

Ἄν καὶ τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα ἀποδεικνύουν ἀρκούντως τὴν
καταγωγὴν καὶ διατήρησιν τοῦ ἔθιμου τῆς ἐπικλήσεως διὰ τὴν
ἀνομβρίαν, ἀφίνομεν ἀνοικτὴν τὴν ἔρευναν καὶ εὐχόμεθα ὅπως
καὶ ἄλλοι λαογράφοι τῆς Μακεδονίας προσθέσουν ἕτερα στοι-
χεῖα βοηθοῦντα περαιτέρω τὴν ἀνωτέρω μελέτην τοῦ ἔθιμου.

Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ

Κατὰ τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν εἰς τὰς Σέρρας ὑπῆρχε ἔθι-
μον νὰ δένουν εἰς τὸν καρπὸν τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τῶν παιδιῶν
ἓνα κλωστὸ ἀσπροκόκκινο νῆμα, τὸν περίφημο «ΜΑΡΤΗ» διὰ
«νὰ μὴν τὰ πιάσῃ ὁ ἥλιος».

Τὸ ἔθιμον αὐτὸ κατὰ μελέτην τῆς κ. Πόπης Ζώρα (1) εἶναι
ἀρχαιότατον καὶ διεσώθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι τῶν
ἡμερῶν μας, ἀνάγεται δὲ εἰς μίαν πράξιν τῶν Ἐλευσινίων (2).

Τὰ παιδάκια τῆς γειτονίας κατασκευάζον ξύλινα παιχνίδια
μὲ χελιδόνα στηριζομένην εἰς ἄξονα τὸν ὁποῖον ἐκίνουν περι-
στροφικῶς μὲ νῆμα πρὸς τὰς δύο κατευθύνσεις ἐνῶ ἔψαλλον τό,

« Χελιδόνα ἔρχιτι
ἀπ' τῆ Μαύρῃ θάλασσα,
ἕκατοι κί λάλησι
ἔμαθι τὰ γράμματα,
γράμματα βασιλικά
ποῦ μαθαίνουν τὰ πιδιά.
Μάρτης μᾶς ἦρθε, καλῶς μᾶς ἦρθε,
ἔξω ψύλλοι καὶ κοργοί
μέσα γειὰ κί χαρά ».

Αὐτὸ τὸ ἔθιμον εἶναι τὸ λεγόμενον «χελιδόνισμα» καὶ αὐ-
τὸ παλαιότατον.

Ἡ πρώτη Μαρτίου ἐγνώρισε κάποτε μεγάλας τιμὰς καὶ πα-
νηγύρεις διατηροῦσα τὸ προνόμιον αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ
ἦτο διὰ τοὺς Ρωμαίους πρωτοχρονιά. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ τὸ
κατήργησε τὸ 46 π. Χ. καὶ μετέφερε τὴν πρωτοχρονιά τὴν 1ην

(1) ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. Φύλλον 29 Φεβρ. 1952. Σημειώσεις Ἀθηναίου.

(2) Λαογραφικὰ σύμμεικτα Ν. Γ. Πολίτου, Ἀθῆναι 1920 Α' σ. 72-73.

Ἰανουαρίου. Ὁ ἑορτασμός τῆς 1ης Μαρτίου ὡς πρωτοχρόνιας ἐξηκολούθησε ἐπὶ μακρὸν καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ὡς πρωτοχρονιάς. Διὰ τοὺς Βυζαντινοὺς τὸ μὲν πολιτικὸν ἔτος ἤρχιζεν ἀπὸ 1ης Μαρτίου τὸ δὲ θρησκευτικὸν—καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 313 μ. Χ.—ἀπὸ πρώτης Σεπτεμβρίου. Ἡ πρώτη Ἰανουαρίου καθιερώθη πολὺ ἀργότερα κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ὡς πρώτη τοῦ ἔτους,

Ἄν καὶ ἡ Ἐκκλησία κατεδίκασε κατὰ τὸ 601 τὸν ἑορτασμόν τῆς 1ης Μαρτίου ὡς εἰδωλολατρικοῦ παρελθόντος κληρονομίαν καὶ ἔκτοτε ἡ ἑορτὴ ἤρχισε νὰ παρακμάζη, πάντως τὸ ἔθιμον δὲν ἐλησμονήθη ἐντελῶς.

Ἴσως τὰ νεοελληνικά «χελιδονίσματα» ἄσματα δηλ., τὰ ὁποῖα τὰ παιδιὰ εἰς ὠρισμένας ἐποχὰς ψάλλουν λαμβάνοντα δῶρα, ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὰ κάλαντα ἐκεῖθεν ἔλκουν τὴν κατάγωγὴν των.

Τὰ παιδιὰ πού θὰ δέσουν κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου τὸ χέρι τους—εἰς μερικά χωριά— μὲ ἀσπροκόκκινην κλωστήν, δένουν αὐτὴν τὴν κρόκην τῶν Ἐλευσινίων μὲ τὴν ὁποῖαν οἱ μῦσται ἔδενον τὸ δεξιὸν χέρι καὶ τὸ ἀριστερὸν τοὺς πόδι.

Τὸ ἔθιμον διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὡς πρόληψις καὶ ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος γράφει κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ὅτι τὰ δεινὰ τοῦ ἔτους ἐπήρχοντο «ὅτι Μαρτίου περιάμματα φέρομεν».

Δυστυχῶς ἡ πεζὴ ἐποχὴ μας καλύπτει μὲ κύματα ἀδιαφορίας τὰ παλαιὰ αὐτὰ ἔθιμα τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποχρωματίζονται διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

ΠΡΩΤΗ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Κατὰ τὴν πρώτην Ἀπριλίου ὑπάρχει συνήθεια διατηρουμένη μέχρι σήμερον νὰ γελοῦν τὸν ἀφελέστερον μὲ ἓνα ἔντεχνον ψέμα.

Θεωρεῖται ἐπιτυχία ὅταν γίνεται πιστευτὸν καὶ διαδίδεται μὲ χάρι εἰς ἓνα φιλικὸν κύκλον.

Τὸ ἔθιμον αὐτὸ εἶναι πανελληνιον καὶ φαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται νὰ καταργηθῆ διότι εἶναι συνυφασμένον μὲ ἰκανότητα νὰ λέγωνται μὲ μεγάλην τέχνην ὠρισμένα πράγματα ὡς ἀληθοφανῆ διὰ νὰ παρασύρουν τοὺς εὐπίστους εἰς τὴν παγίδα τοῦ πιστευτοῦ.

Οἱ Βούλγαροι ἐνῶ παρέλαβον αὐτὸ τὸ ἔθιμον τὸ ἔφαρμόζουν κατὰ τὴν πρώτην Μαΐου, πρᾶγμα ἀκατανόητον δι'

ἡμᾶς ἀφοῦ καὶ μόνον ἡ λέξις «Πρωταπριλιά» σημαίνει ψέμα.

Ὁ καθηγητὴς κ. Στίλπων Κυριακίδης εἰς εἰδικόν ἄρθρον του γράφει ὅτι τὸ ἄσμα καὶ ἡ συνήθεια διετηρήθησαν μέχρι σήμερον ἢ δ' ὁμοιότης τοῦ ἀρχαίου ἄσματος πρὸς τὸ νέον εἶναι σημαντικὴ παρά τὰς ἀναποφεύκτους ἐκ τοῦ χρόνου μεταβολάς.

ΣΕΡΡΑΪΚΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Ἄλλοι καιροί, ἄλλα ἦθη... Καὶ μέχρι πρὸ 40 ἐτῶν ὁ ἑορτασμός τῆς πρωτομαγιάς διὰ τοὺς Σερραίους ἔδιδε ἕναν ἰδιαίτερον χαρούμενον τόνον εἰς ὁλόκληρον τὴν πόλιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ ἀνθόκηποι καὶ τὰ περιβόλια τῶν Σερρῶν ἔχουν ἕνα ἐξαιρετικὸ θέλγητρο καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιγράψῃ κανεὶς μὲ ρωμαντικὴ διάθεσι τὴν ἡδονικὴ καὶ εὐχάριστο ἐπίδρασι ἀπὸ τὸ ὄνειρώδες ἀνοιξιάτικο περιβάλλον τῶν Σερραϊκῶν ἐσοχῶν, τὸ πλημμυρισμένο ἀπὸ ἔντονες ἀποχρώσεις τοῦ πρασίνου μὲ διάχυτο καὶ πολυμερῆ εὐωδία τῶν ποικίλων λουλουδιῶν τοῦ Μαΐου εἰς ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἱρίδος πλαισιωμένα μὲ ἀφθονα νερά καὶ μὲ κελαϊδήματα ἀηδονιῶν.

Ἡ ἑορτὴ τῶν λουλουδιῶν, ἡ πρώτη Μαΐου, εἶναι ἐπόμενον μέσα εἰς ἕνα τόσο κατάλληλο καὶ προνομιακῶς διακοσμημένο ἀπὸ τὴν φύσιν περιβάλλον νὰ ἑορτάζεται ἀπὸ τοὺς Σερραίους μὲ πραγματικὴ λατρεία.

Κατὰ τοπικὸν ἔθιμον τὴν παραμονὴν τῆς πρωτομαγιάς καταστήματα καὶ σπῖτια ἐστόλιζαν τὴν εἴσοδο καὶ τοὺς ἐξώστας μὲ ἀνθοστέφανα τοῦ Μαΐου. Αἱ μητέρες ἔλουζαν τὰ παιδιά τους μὲ τριανταφυλλόνερο δηλ. μὲ νερὸ εἰς τὸ ὁποῖον ἔρριχναν ροδοπέταλα.

Ἄλλ' ὅπως παρατηρεῖ ὁ σημερινὸς χρονογράφος «ἦτο ἡ ἴσως ἡ μόνη μεγάλη γιορτὴ τοῦ χρόνου ποῦ ἦτο τελείως ἀπηλλαγμένη ἀπὸ καθήκοντα, αὐστηρότητες καὶ ὑποχρεώσεις. Ἡ ἴσως ἡ μόνη ἀμέριμνη εἰδωλολατρικὴ γιορτὴ ποῦ ἔφθανε ἐλαφροπερπάτητη, κεφάτη χωρὶς νὰ τὴν προετοιμάζουσιν ἡμέρες νηστείας καθάρσεως καὶ σοβαρότητος. Ἡ μόνη μὴ χριστιανικὴ γιορτὴ, ἴσως γι' αὐτὸ νὰ τιμωρήθηκε». (1) Οἱ Τούρκοι δὲν τὴν ἀπηγόρευον καὶ παρακολουθοῦσαν τὸν ἑορτασμόν αὐτὸν μὲ θαυμασμόν καὶ εὐχαρίστησιν.

Πρῶτῃ, πρῶτῃ, χιλιάδες μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι ὄλων τῶν

(1) ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ἀρ. 12167 τῆς 2 - 5 - 52 χρονογράφημα «Πρωτομαγιές».

Ἑλληνικῶν σχολείων ξεκινούσαν με κατεύθυνσιν πρὸς τὰ Κιόσκια. Τὸ κάθε σχολεῖο εἶχε τὸ στεφάνι του, ἢ κάθε τάξις τὸ στεφάνι της καὶ ὄλα τὰ παιδιά ἀμέριμνα καὶ χαρωπὰ με λουλούδια στὰ χέρια τραγουδοῦσαν τὰ ποιὸ εὖθυμα τραγοῦδια πρὸς τὸν «Μάϊον» ἢ τὸν «Μάη». Ἀντιλαλοῦσε πραγματικὰ ὄλη ἡ πολυπλάτανη χαράδρα τοῦ χειμάρρου ἀπὸ τοὺς ὕμνους πρὸς τὴν ἄνθησιν καὶ ὁ συμπλεκόμενος αὐτὸς ἤχος ἀπὸ μακρὰ ἀποτελοῦσε ἕνα ὕφασμα τραγοῦδιῶν πρὸς τὸν Μάϊον.

Αὐτὴ ἦτο ἡ παλαιὰ πρωτομαγιά ποὺ χωρὶς πάθη καὶ μίση χάριζε τὸ κέφι καὶ τὸ γέλιο τὴν εὐχαρίστησι καὶ τὴν ξεκούρασι εἰς πτωχοὺς καὶ πλουσίους, εἰς νέες φριγγιλῆς ὑπάρξεις καὶ ἀνεκούφιζε τὰ γηρατεία.

Εἰς τὰ Κιόσκια, ἔφθανε ὄλος ὁ μαθητόκοσμος ἀλλὰ οἰκογενειακῶς καὶ ὄλοι οἱ Σερραῖοι με μανδολίνα καὶ κιθάρες, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ αἰωνόβια πλατάνια δίπλα στὸ αὐλάκι τοῦ ὕδρομύλου ἔπαιζαν τὰ μικρότερα παιδιά καὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς καταπράσινης πλατείας ἐπάνω στὴν χλόη ἐχόρευαν οἱ μεγαλύτεροι με τραγοῦδια καὶ με τοὺς ἤχους τῆς Φιλαρμονικῆς μπάντας τοῦ «ΟΡΦΕΩΣ», ἐπερνοῦσε ἡ ἡμέρα με ἀδιάπτωτο κέφι.

Ἡ ἡμέρα αὐτὴ δὲν ἦτο ἑορταστικὴ μόνον διὰ τοὺς μαθητὰς ἀλλὰ καὶ δι' ὄλους τοὺς ἄλλους Σερραίους, οἱ ὅποιοι κατὰ ὀμάδας οἰκογενειακῶς «ἐξεφάντωναν» κάτω ἀπὸ τὰ πανύψηλα δένδρα τῆς ἐξοχῆς.

Πίσω στὸν ὕδρομυλο ἀπὸ τὸ πρωὶ ἐψήνοντο ἀρνιά τῆς σούβλας δι' ὄλα τὰ παιδιά τῶν σχολείων καὶ τὸ μεσημέρι καθισμένα ὄλα στὴν ἀπαλὴ χλόη ἔτρωγαν τὸν ὀβελίαν σερβιρισμένον ἐπάνω εἰς πλατανόφυλλα με μιὰ ζηλευτὴ κοινωνικὴ ἰσότητα.

Ἔτσι οἱ Σερραῖοι, ἀπὸ μιὰ προαισθησι εἶχαν δημιουργήσει τὴν ἡμέραν τῆς λατρείας τῶν λουλουδιῶν καὶ τῆς ἀνθίσεως τοῦ Μαΐου καὶ τὴν συνέδεσαν με ἕνα γενικὸ γλέντι μικρῶν καὶ μεγάλων παισιωμένη με τὰ παλύχρωμα καὶ μοσχοβολημένα σκηνικὰ τοῦ Σερραϊκοῦ τοπείου.

Μετὰ τὸν ὕδρομυλο ἐπάνω στὴν αὐλακίαν τοῦ νεροῦ κατὰ μῆκος ἦσαν κτισμένα 5 περίπτερα διπλάσια τῆς Ταραντέλας του Ν. Φαλήρου στεγασμένα πολυγωνικὰ με τέσσαρα σκαλοπάτια, περιφραγμένα με κάγκελα. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ 5 περίπτερα ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἢ τοποθεσίαν ΚΙΟΣΚΙΑ καὶ ἀπὸ τὴ γαλλικὴ λέξι «Quiosque».

Ἡ δροσερὰ καὶ πλουσία εἰς βλάστησιν τοποθεσία Κιόσκια

έκίνησε τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τοῦ Γάλλου Προξένου Θεσσαλονίκης καὶ νομισματολόγου Cousinery, ὁ ὁποῖος δταν ἐπεσκέφθη τὰς Σέρρας ἐπὶ ἐποχῆς Ἰσμαήλ Μπέη 1800-1813 ἔγραψε τὰ ἑξῆς :

«Bientôt après, et audessus de la ville, le terrain s'élargit et aboutit a une grande prairie ombragée par les platanes, qui en font le principal ornement. On y trouve aussi des kiosch que divers gouverneurs du pays ont fait construire à leurs frais, pour la jouissance du public et que deviennent utiles surtout aux écuyers turcs qui se livrent à l'exercice du girit. (Exercice gymnastique militaire semblable à notre jeu de barre qui consiste à poursuivre l'adversaire sur qui on a barre, et à lui lancer un dard qui n'est pas ferré, mais qui n'en est guère moins dangereux)».

Μετὰ φρασίς : Ἀμέσως μετὰ καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν πόλιν
 » ὁ χώρος εὐρύνεται καὶ καταλήγει εἰς ἓνα μεγάλο λειβάδι
 » σκιερὸ ἀπὸ πλατάνους, οἱ ὁποῖοι σχηματίζουν τὸ κυριώτε-
 » ρο κόσμημα. Εὐρίσκομεν ἐπίσης ἐκεῖ Κιόσκια τὰ ὁποῖα διά-
 » φοροι ἄρχοντες τοῦ τόπου ἔκτισαν μὲ ἑξοδά τους διὰ τὴν
 » εὐχαρίστησιν τοῦ κοινοῦ καὶ τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν πρὸ
 » παντός εἰς τοὺς τοξότας Τούρκους ποὺ ἐπιδίδονται εἰς τὸ
 » γύμνασμα τοῦ «δόρατος». Δηλ. ἄσκησις γυμναστικῆ Τουρ-
 » κικῆ παρομοία μὲ τὸ ἰδικόν μας παιγνίδι ἀκοντίου, τὸ
 » ὁποῖον συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταδιώκει τὸν ἀντίπαλον κα-
 » τὰ τοῦ ὁποῖου βάλλει καὶ ρίχνει ἀκόντιον ποὺ δὲν εἶναι
 » ἀπὸ σίδηρο ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον. (1)

Ἔως τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας οἱ Τούρκοι ἐσύχναζαν εἰς ἓνα μικρὸ καφενεῖον εἰς τὴν ἐξοχὴν αὐτὴν. Παραπλεύρως ὑπῆρχε ἓνα ὑπόστεγον ὅπου παρεσκευάζετο συχνὰ χαλβὰς συμιγδάλι μὲ ἀγνὸ βούτυρο καὶ ἐγίνετο δωρεὰν διανομὴ εἰς τοὺς παρευρισκομένους ἀδιακρίτως φυλῆς ὡς «χαῖράτ» δηλ. συχώριον ἐν εἴδει μνημοσύνου ὅπως εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὰ κόλλυβα. Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ καφενεῖου ἐπλατάγιζε διαρκῶς τὸ νερὸ τοῦ συντριβανιοῦ μὲ διπλανὴ συντροφιά τὸν πλέον γηραλέο πλάτανο κάτω ἀπὸ τὴν κουφάλα τοῦ ὁποῖου ἐπερνοῦσε τὸ αὐλάκι τοῦ ὕδρομόλου,

ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καὶ τώρα μᾶς μένει νὰ ἐξετάσωμεν πῶς ἐworτάζετο αὐτὸ

(1) Voyages dans la Macédoine Cousinery Paris 1837 σ. 205.

τὸ ἔθιμον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ περασμένου αἰῶνος εἰς Ἀθήνας. καὶ ἂν δικαίως αἱ Σέρραι ἀποτελοῦσαν φαινόμενον Τουρκοκρατουμένης Ἑλληνικῆς πόλεως μὲ μίαν ἐπὶ πλεόν ἀπόδειξιν ταυτοσήμου πνευματικῆς ἐπαφῆς τῶν ψυχικῶν διαθέσεων καὶ συντονισμοῦ τῶν κατοίκων τῆς πρὸς τὰ ἦθη καὶ τὰς προτιμήσεις τῶν κατοίκων τῆς παλαιᾶς Ἀθήνας.

Ὁ παραλληλισμὸς ὅς γίνῃ ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀναγνώστην ἀπὸ περιγραφῆν χρονογράφου τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πρωτομαγιάς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ ὡς καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παράσχου, ἐκ τῆς ὁποίας φαίνονται πλεῖστα κοινὰ σημεῖα καὶ ὁμοιότητες τοῦ ἑορτασμοῦ αὐτοῦ ἐνῶ δὲν παρατηρεῖται τοῦτο δι' ἄλλας πόλεις Ἰσας καὶ μεγαλυτέρας τῶν Σερρῶν τοῦ ἐλευθέρου τότε Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Ἄς εἶναι καὶ τοῦτο μία πρόσθετος βαθμολογία τῆς ψυχικῆς ἀνωτερότητος, ἀντιλήψεως αἰσθητικῆς, καὶ πνευματικῆς ἀνθήσεως τῶν Σερρῶν, ἡ ὁποία δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐπέσυρε τὸ τρομερώτερον μῖσος τῶν Βουλγάρων ἐξ ὧν τῶν ἄλλων Μακεδονικῶν πόλεων διὰ νὰ τὴν καταστρέψουν ἐκ θεμελίων δι' ἐμπρησμοῦ κατὰ τὸ 1913 μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τὴν σβήσουν ἐκ τοῦ χάρτου τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας.

«Τρεῖς ἦσαν αἱ ἄξιοι λόγου ἑαριναὶ ἑορταὶ τῶν παλαιῶν
» Ἀθηνῶν ποὺ συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν κατὰ τὰ μεταγενέ-
» στερα χρόνια. Ἡ ἑορτὴ τῆς βλαστήσεως τῆς 1ης Μαρτίου, δι'
» ὃ καὶ Πρωτομαρτιὰ ἐκαλεῖτο. Ἡ παρὰ τὸ Θησεῖον πανήγυ-
» ρις τῆς τρίτης τοῦ Πάσχα ποὺ ἐλέγετο «ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀπρι-
» λιάτικων ρόδων» καὶ τέλος ἡ Πρωτομαγιά ἡ ἑορτὴ τῶν
» καρπῶν δι' ὃ καὶ τὰ στεφάνια τῶν ἑορταστῶν κατεσκευά-
» ζοντο ἀπὸ φρέσκα κλαδιὰ μὲ ἄγουρα φρούτα. Ἔτσι διατη-
» ρήθησαν σχεδὸν ὅλοι μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς
» Τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἀλλαγῆς τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυ-
» σμοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ὅποτε ἐπῆλθε καὶ ἡ παρακμὴ των καὶ ἡ
» συγχώνευσις των μὲ τὴν ἑορτὴν τῆς πρωτομαγιάς.

... Τέλος ἡ πρωτομαγιάτικη ἑορτὴ τῶν ἀνθέων εἰς τὰς
» Ἀθήνας καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπεβλήθη καὶ ἤκμασε
» περισσότερο κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γεωρ-
» γίου τοῦ Α'. Τότε ἐξεσπάθωσε ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος μὲ
» ποιητικὸν του μένος καὶ παρεκίνει τοὺς ρωμαντικοὺς Ἀθη-
» ναίους ἐρωτευμένους εἰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν κήπων μὲ
» τοὺς πασιγνώστους στίχους του.

Δρέψατε πάλιν έρασται
εΰδαίμονες ναρκίσσους
εις τοϋ Μαΐου τοϋς φαιδροϋς
κι' εΰώδεις Παραδείσους (1).

Ή αποσπάσματα από τραγούδια τής πρωτομαγιᾶς.

Εποχή πρὸ τοῦ 1900

Ήλθε ἡ πρώτη Μαΐου ἡμέρα
πάσης ἄλλης πρώτας λαμπροτέρα
σηκωθῆτε καὶ σπεύσατε ὄλοι
στοὺς ἀγροὺς μὲ τὸ βῆμα ταχὺ
τῶν ἀνθέων μᾶς ἦλθ' ἑορτή.

Ή εποχή 1905 - 1908

Πρωτομαγιᾶ τὰ λούλουδα γιορτάζουν
καὶ τὰ πουλιὰ τὰ ταΐρια τοὺς φωνάζουν
τραγουδοῦν τὸν Μᾶη Μᾶη γύρω στὰ κλαδιὰ
τραγουδοῦν τὸν χρυσομάη στὴν Ἀμυγδαλιὰ.

Κορίτσια περπατοῦνε ταΐρι, ταΐρι
μὲ λούλουδα Πρωτομαγιᾶς στὸ χέρι
τραγουδοῦν τὸν Μᾶη Μᾶη γύρω στὰ κλαδιὰ
τραγουδοῦν τὸν Χρυσομάη στὴν Ἀμυγδαλιὰ.

Εποχή 1909 - 1912

Ξυπνήστ' ἀμέσως ὄλοι
ἦλθ' ἡ Πρωτομαγιᾶ
μᾶς ἦλθ' ὁ Μᾶης Μᾶης
μὲ χαρὲς καὶ μὲ φωνές

Κόψατε λουλούδια
λουλούδια δροσερὰ
καὶ πλέξατε στεφάνια
γιὰ τὴν Πρωτομαγιᾶ

Δὲν εἶναι πάντα Μᾶης
πάντα δὲν εἶν' χαρὰ
μᾶς ἦλθ' ὁ Μᾶης Μᾶης
μὲ χαρὲς καὶ μὲ φωνές.

(1) (Ή εἰσία 2-5-51 Ή εἰσαι εἰρηναὶ εἰρηναὶ Δ. Γαϊτόπουλος).

Ἐλᾶτε νέοι γέροι
 γυναῖκες καὶ παιδιὰ
 καὶ πλέξατε στεφάνια
 γιὰ τὴν Πρωτομαγιά.

Ο Κ Λ Η Δ Ο Ν Α Σ

Αἱ Σέρραι τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐώρταζον τὴν ἐπέτειον τῆς γεννήσεως τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὰς 24 Ἰουνίου εἰς τὴν γνωστὴν ἐξοχὴν τὸν Ἁγ. Γιάννη εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς πόλεως καὶ τὸν ἀποκεφαλισμόν εἰς τὰς 29 Αὐγούστου εἰς τὸ ὁμώνυμον Μοναστήρι τοῦ Προδρόμου.

Τώρα μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς φθηνῆς καὶ εὐκόλου συγκοινωνίας με τὸ καταπράσινον καὶ δροσόλουστον αὐτὸ προάστειον εἶναι καιρὸς νὰ μάθουν οἱ νεώτεροι πῶς ἐώρταζαν οἱ παλαιοὶ Σερραῖοι ὡς πανηγυρίν τὴν ἑορτὴν αὐτὴν καὶ ὀρθὸν θά ἦτο νὰ ἀναζητήσῃ αὐτὸ τὸ ἔθιμον ἀφοῦ ὑπάρχει τόσον καλὴ συγκοινωνία.

Παραθέτομεν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Χρονικὸν τῶν Σερρῶν» τοῦ Παπασουαδινοῦ τὸ ἐκδοθὲν εἰς τὸν τόμον ὑπὸ τοῦ ἱστοριοδίδου Π. Πέννα καὶ εἵμεθα εὐτυχεῖς διότι τὸ προσφέρομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας ὡς χρονικὸν τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν ἡλικίας 321 ἐτῶν. (Διατηροῦμεν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου) Ἔκδοσις 1938 Ἀθῆναι Π. Πέννα σελ. 47.

«... 1632 τῷ αὐτῷ χρόνῳ Ἰουνίου κδ' ἐκάλεσαν οἱ ἀμπα-
 » τσηδες τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς ἐξάρχους
 » τοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸν Ἁγιὸν Ἰωάννην καὶ καὶ ἐχάρη-
 » καν κατὰ πολλὰ καὶ ὅταν σηκώθηκαν ἀπὸ τὴν τράπεζαν
 » τὸ βράδυ ἀρχισαν οἱ ἐξαρχοὶ νὰ παίζουσι τζερέτι. ὁμοίως
 » καὶ ὅσοι εἶχαν ἄλλογα μεθυσμένοι ἄνθρωποι καὶ ἐκεῖ ὅπου
 » ἐπιλάλησεν ὁ Οἰκονόμος ἔτυχεν ἐμπρὸς τοῦ ὁ Βασιλῆς καὶ
 » ἦτον δυνατοκέφαλον τὸ ἄλογον τοῦ Οἰκονόμου καὶ ἐκτυπή-
 » θηκαν τὰ ἄλλογα καὶ ἔπεσαν κάτω ὅτε Βασιλῆς καὶ ὁ Οἰ-
 » κονόμος καὶ διαβόλου πειρασμὸς ἐτσάκισεν τὸ ποδάρι τοῦ
 » Βασιλῆ καὶ ὅλοι μας ἐφύγαμε καὶ οἱ δικοὶ του τὸν ἐσήκω-
 » σαν μὲ τὸ χαλὶ καὶ τὸν ἐπήγαν εἰς τὸ σπίτι του. Καὶ ἀσθέ-
 » νησεν δύο ἑβδομάδας καὶ ἀπέθανε. καὶ ἦταν αὐτὸς ὁ κύρ
 » Βασιλῆς ἄνθρωπος ἐστ' χρονῶν γερὸς παχὺς ἔκαμεν καὶ
 » δουλειές...».

Εἶναι τὸ συνηθισμένο ρωμαϊκὸ γλέντι ποῦ συχνὰ καταλήγει ἢ σὲ σύγκρουσι ἢ σὲ παρεξήγησι.

Εἰς τὴν ἐποχὴν πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων κατὰ τὸ καλοκαίρι πολλοὶ εὐποροὶ Σερραῖοι οἰκογενειακῶς περνοῦσαν ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα στὴν δροσιὰ κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια τῆς ὀλοπράσινης αὐτῆς ἐξοχῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ μετὰ βασίς καὶ ἐπιστροφή μὲ ἀμάξι δῖίππο λαντῶ ἐστοιχίζεν ἕνα μετζήτι, δηλ. $\frac{30}{100}$ τῆς λῖρας (περίπου 60.000 δραχμᾶς).

Ἀκολουθοῦσε καὶ ἡ λαϊκὴ τάξις μὲ φθηνότερα μέσα, μὲ κάρρα καὶ ὑποζύγια καὶ πεζῆ ἀκόμη μὲ εὐχαρίστησι ἐπήγαιναν οἱ περισσότεροὶ μὲ ἐνδιάμεσο σταθμὸ στὸν Ἅγιο Γεώργιο τὸν «Κρυονερίτη» στὸ περίφημο καφενεῖο τοῦ κύρ Μήτσου.

Τὴν παραμονὴ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου στῆς γειτονίᾳς τὰ κορίτσόπουλα δημιουργοῦσαν συγκέντρωσι καὶ ἀνοίγανε τὸν «κλήδονα μὲ τ' Ἀγιαννιοῦ τῆ χάρη». Στὸν κλήδονα ἐλάμβανε μέρος κάθε κόρη τῆς γειτονίᾳς δίνοντας ἕνα ὀτιδήποτε μικρὸ σημαδάκι ὡς ἀντικείμενο ἀναγνωρίσεως. Σὲ μιὰ μακρύτερη χύτρα (βυτίνα) ἐτοποθετοῦσαν ὅλα τὰ ἀντικείμενα μέσα στὸ «ἀμίλητο νερό», ἐκλείναν τὸν κλήδονα μὲ κόκκινο μαντηλι καὶ τὸν ἐστόλιζαν μὲ ἄνθη τοῦ κλήδονα (ἀγριολούλουδο ἀναρριχώμενο).

Ἐνα παιδί, μὲ τοὺς γονεῖς του ἐν ζωῇ, ἀνελάμβανε νὰ σύρῃ εἰς τὰ τυφλὰ ἕνα ἕνα τὰ σημαδάκια. Κατὰ τὸ ἀνοίγμα ὅλα τὰ κορίτσια τραγουδοῦσαν, «ἀνοίγουμε τὸν κλήδονα μὲ τ' Ἀγιαννιοῦ τῆ χάρι, κι' ὅποια ἔχει καλὸ ριζικὸ σήμερα ἄς ἔλθῃ νὰ τὸ πάρῃ».

Μὲ τὴ σειρά της ἡ κάθε μιὰ κοπέλλα ἔλεγε ἕνα σατυρικὸ δίστοιχο,

Παλληκαράκι μ' ὄμορφο
 ποῦ στέκεις στὸ σοκάκι
 κατάλαβα ποῦ μ' ἀγαπᾶς
 καὶ στρίβεις τὸ μουστάκι.

ἢ Παναγιὰ μ' κι' ἄγιε Σωτῆρα
 δὸς μου μιὰ κι' ἄς εἶναι χήρα.

καὶ ἀκολουθοῦσε ἡ ἀποκάλυψις ἐνὸς ἀντικειμένου καὶ ἡ ἐπιστροφή του εἰς τὸν κτήτορα μὲ εὐθυμα σχόλια διὰ τὴν τυχὸν προφητικὴν σημασίαν τοῦ στίχου.

Τὸ ἔθιμον τοῦ κλήδονα εἶναι συνέχεια τοῦ Βυζαντινοῦ «κλήδονισμοῦ» ὅπως τὸ ἀναφέρει ὁ Βαλσαμῶν σχολιάζων τὸν ΞΕ' κανόνα τῆσέν Τρούλλω ς' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Τὴν ἴδια βραδυὰ τῆς παραμονῆς τὰ ζωηρὰ παιδιὰ σὲ κά-

θε συνοικία ἄναβαν φωτιές «μπουμπούνες» καὶ πηδοῦσαν τὶς φλόγες κατὰ παλαιὸν ἔθιμον.

Μάζευαν ἀπὸ κάθε μπαλκόνι τὰ ξερὰ στεφάνια τῆς πρωτομαγιάς καὶ τὰ ἔρριχναν στὴ φωτιά μὲ τὴν πρόληψιν νὰ καοῦν οἱ ψύλλοι καὶ οἱ κορέοι.

«Καὶ τὸ εἰδωλολατρικὸν ἔθιμον νὰ πηδοῦν ἀναμμένες φωτιές κατὰ τὰ ἡλιοστάσια τὸ ἐγνώριζε καὶ τὸ Βυζάντιον.

«Διὰ πρώτην φοράν ἡ Οἰκουμένη Σύνοδος τοῦ 691 ἐξέδωκε ἀυστηρὰς ἀπαγορευτικὰς διαταγὰς ἐναντίον αὐτῶν τῶν «εἰδωλολατρικῶν συνηθειῶν...»

Ἄλλὰ καὶ ἡ φωτιές τοῦ Ἀἰγιανιοῦ εἶναι ἔθιμον πολὺ παλαιὸν ἴσως τῆς προχριστιανικῆς εἰδωλολατρικῆς ἐποχῆς. (1)

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθιμα τῆς κοινωνίας τῶν Σερρῶν πρέπει νὰ συσχετίζονται μὲ τὰ ταυτόχρονα ἔθιμα τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος, διότι τότε ἐπαληθεύεται ἡ ἑλληνικότης τῶν κατοίκων τῆς καὶ ἡ θέσις τῆς Σερραϊκῆς κοινωνίας εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πανελληνίου.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ—ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Ἀπὸ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους αἱ Σέρραι λόγῳ τῆς πεδινῆς διαμορφώσεως τῆς περιοχῆς εἶχον καλὴν καὶ πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ παραβάνια ἀλόγων, ἡμιόνων, καμήλων καὶ βωδμαξῶν, καὶ κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα ἀμαξῶν εὐρωπαϊκοῦ τύπου «Λαντῶ» καὶ «Φαέθων».

Ὅρθως ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὅτι γενικῶς αἱ ὄρεινότεραι καὶ πτωχότεραι ἐπαρχίαι ἐδοκίμασαν τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν πολὺ ἐλαφρότερον παρ' ὅσον αἱ πεδιναὶ καὶ πλούσιαι εἰς γεωργικὴν παραγωγὴν.

Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἡ πόλις αὐτὴ ὑπῆρξε πάντοτε ὡς πλούσια εἰς νομάς ἵπποτρόφος καὶ κέντρον ἰσχυρῶν ἱππικῶν στρατιωτικῶν μονάδων τοῦ κατακτητοῦ καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτο εὐκόλος ἡ ἀποστασία τῆς καὶ ἡ ἐπικράτησις ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ δυνάστου.

Τὰ μόνα μέσα ποὺ ἴσχυσαν διὰ τὴν καταπράυνσιν τῆς σκληρᾶς δουλείας εἰς τὴν περιφέρειαν ἦτο ἡ ἀξία τῶν κατοίκων τῆς ἀπὸ ἀπόψεως χαρακτήρος μορφώσεως καὶ πλοῦτου ἐναντι τῶν κατακτητῶν καὶ ἡ διὰ πλουσιῶν δώρων ἐνίοτε ἐπιβαλλομέ-

(1) Ἱστορία Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ Karl Roth σ. 63 Ἀθήναι 1949.

νων ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ καὶ διὰ εὐγενοῦς περιποιήσεως χειρισμὸς τῶν ἀξιωματοῦχων Τούρκων.

Ἡ περιφέρεια τῶν Σερρῶν μὲ τοὺς λόφους τῆς καὶ τὴν ἀπέραντον πεδιάδα τὴν «ΑΛΤΙΝ — ΟΒΑΣΙ» τὴν χρυσοῦν πεδιάδα ὅπως τὴν ἔλεγαν οἱ Τούρκοι, παράγει περὶ τὰ 15 προϊόντα.

Καπνὸν	Καλαμπόκι	Γλυκάνισο	Ἄφιόνι
Σιτάρι	Σίκαλι	Κουκούλια	Βαμβάκι
Κριθάρι	Σησάμι	Μέλι	Ρῶζι
Βρώμη	Μποστάνια	Φρούτα	Λαχανικά

Ἡ διὰ καρβανίων ἐξαγωγή τῶν προϊόντων τούτων ἔπαυσε εὐθὺς ὡς ἐπραγματοποιήθη ἡ σιδηροδρομικὴ σύνδεσις τῶν Σερρῶν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀκολουθεῖ ραγδαία ἡ ἐξέλιξις τῆς πόλεως λόγω τῆς εὐκολίας καὶ ἀσφαλείας τῶν μεταφορῶν καὶ ταξιδίων μὲ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Ἀρχίζει νὰ διαδίδεται τὸ Εὐρωπαϊκὸν εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, μὲ ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸν λιμένα Θεσσαλονίκης.

Διὰ τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν Δυρραχίου — Σερρῶν σώζεται πληροφορία ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Δυρραχίῳ προξενείου τῆς Βενετίας τῆς ἐποχῆς 1700-1779. Παραθέτομεν ἀπόσπασμα :

«1761 Φεβρουαρίου 2 . . . ἡ μεγαλειτέρα ἐμπορικὴ κίνησις
 » συγκεντροῦται ἤδη εἰς χεῖρας τῶν ἐκ Σκόδρας ἐμπόρων, οἱ
 » ὅποιοι γυρίζουν τὴν Ρούμελην μέχρι Θεσσαλονίκης, ἄλλοι
 » τὴν Σερβίαν καὶ μερικοὶ φθάνουν μέχρι Βλαχίας καὶ διὰ
 » χρημάτων μετρητῶν πιστώσεων, ἀνταλλαγῆς ἐριούχων καὶ
 » ἄλλων μεταξωτῶν ὑφασμάτων, ἀγοράζουν ἀπὸ τὰ μέρη
 » τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῶν Σκοπίων ποσότητος μαλλίων.
 » Ἄλλοι ἀγοράζουν ἀπὸ τὰς Σερρας βαμβάκια καὶ ἀμπά-
 » δες ἔτι δὲ μετάξια καὶ πρινοκόκκι. (1)

Ἀξιόλογος παρατηρεῖται ἡ σημερινὴ συγκοινωνιακὴ ἐξέλιξις τῶν Σερρῶν ὡς κόμβου διασταυρουμένων γραμμῶν μεταξὺ Δράμας καὶ Θεσσαλονίκης, συνόρων Σιδηροκάστρου Νιγρίτης καὶ μέχρι Παγγαίου καὶ Ἀμφιπόλεως, τῶν λεωφορειακῶν ὑπεραστικῶν γραμμῶν ὡς καὶ τοπικῆς διὰ λεωφορείων συγκοινωνίας μεταξὺ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων τῆς.

Ἡ βεβαία πρόδοξος τῆς ὡς συγχρόνου ἀστικοῦ κέντρου προβλέπεται σταθερὰ πρὸς τοῦτο δὲ θὰ συντελέσῃ μίαν περιόδον ἀδιαταράκτου εἰρήνης καὶ ἡ ἐπωφελῆς διάθεσις τοῦ πολυτί-

(1) Κ. Μέρτζιου Μνημεῖα Μακεδονικῆς ἱστορίας Θεσσαλονίκη, 1947 σ. 276.

μου κυρίου προϊόντος τοῦ τόπου τοῦ καπνοῦ ἐάν τύχη ὅπως ἀρμόζει τῆς ἰδιαιτέρας μερλιμνης τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν προώθησιν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τὴν ἀνάκτησιν ἀπωλεσθεισῶν προπολεμικῶν ἀγορῶν.

Ο ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Ἡ συγκοινωνία τῶν Σερρῶν, ὡς εἰς ἰδιαίτερον κεφάλαιον ἀναφέρεται, μὲ τὰ πλησιέστερα ἀστικά κέντρα κατὰ τοὺς περασμένους αἰῶνας ἐγένετο μὲ βωδαμάξας μὲ ὑποζύγια καὶ μέχρι πρὸ 40 ἐτῶν μὲ ἀμάξας τύπου ΛΑΝΤΩ καὶ ΦΑΕΘΩΝ ἐξ οὗ καὶ τὸ Τουρκικὸ Σερραϊκὸ τραγοῦδι.

«Φαετονά μπιντι

Ἄνέβηκε στὸ Φαετόνι⁽¹⁾

Σελιανιὲ γκιτιῖ»

καὶ στὴ Θεσσαλονίκη πήγε.

Τὰ λαντῶ ἦσαν μὲ δύο ἄλογα διὰ τὰς ἀστικάς διαδρομάς, καὶ μὲ τέσσαρα διὰ τὰς ὑπεραστικάς. Ἡ ἀπὸ Σερρῶν εἰς Θεσσαλονίκην ἀπόστασις δὲν ἐκαλύπτετο ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας 96 χλμ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐστάθμευον οἱ ἐπιβάται εἰς τὰ ἐνδιάμεσα πανδοχεῖα τὰ γνωστὰ ὡς «Χάνια» εἰς τὸν Λαχανᾶν καὶ τὴν Λιγκοβάνην, δι' ὀλιγώρον στάθμευσις καὶ ἀλλαγὴν τῶν ἀλόγων.

Εἰς τὰ «Χάνια» αὐτὰ δὲν ἦτο καθόλου εὐχάριστος ἡ διαμονὴ καὶ διανυκτέρευσις οὔτε καθαριότης ὑποφερτὴ ὑπῆρχε. Ἐξ ἀνάγκης μόνον ἔμενον ἐκεῖ τὴν νύκτα οἱ ταξιδιωταὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀπὸ τὰς νυκτερινὰς ἐπιδρομάς τῶν ληστῶν, συχνὰς εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς ὑπαίθρου.

«Μιά συντροφιά ἐμπόρων ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ » Σέρρας. Μὲ αὐτοὺς μαζί ἐνωθήκαμε. Εἶχαμε τὴν πρόθεσιν » ν' ἀποφύγουμε τὴν διαμονὴ εἰς τὰ «Χάνια» τὰ ὁποῖα δὲν » εἶχαν καμμίαν ἄνεσιν. ⁽²⁾

Ἐξ αὐτοῦ φαίνεται καθαρὰ ὅτι ὑπῆρχε προτίμησις νὰ ταξιδεύουν ὁμαδικῶς — ἴσως συνοδευόμενοι ἀπὸ ἐνόπλους φύλακας — πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, ὅποτε ἐγένετο καὶ νυκτερινὴ πορεία, δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀναφέρει ὅτι θὰ ἀπέφευγον τὴν διανυκτέρευσιν εἰς τὰ φοβερὰ χάνια τὰ γεμάτα ζωῦφια καὶ ἀπόπνοιαν σταύλων.

Ἐπὶ Ἰσμαήλ Μπέη — 1813 — ὑπῆρχε τακτικὴ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία μεταξὺ Σερρῶν — Θεσσαλονίκης «Ὁ Μπέης » ὅταν ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψίν μου θέλων νὰ δώσῃ ἓνα νέον

(1) Φαετόνι = ἄμαξα τύπου «Φαέθων».

(2) Voyages dans La Macedoine Cousinery Paris σ. 135 1837.

» δείγμα εύγενείας και νά έκδηλώση τήν Ισχύν του έπροθυ-
» μοποιήθη νά διατάξη νά τεθοῦν δωρεάν εἰς τήν διάθεσίν μου
» οἱ ταχυδρομικοὶ ἵπποι. Οὕτω λοιπόν διὰ τῆς ταχυδρομικῆς
» ὁδοῦ καί χωρίς νά μοῦ δίδεται καιρός νά παρατηρῶ πολλά
» καθ' ὁδόν (λόγῳ τῆς πρωτοφανοῦς διὰ τήν ἐποχὴν ταχύτη-
» τος) ἐπέστρεψα εἰς Θεσσαλονίκην. (1)

Τὰ ἐμπορεύματα ἐφορτώνοντο εἰς караβάνια καμήλων ἦτο δὲ συνηθέστατον τὸ θέαμα νά διασχίζουσιν τὴν πόλιν σειραὶ καμήλων με νωχέλειαν καὶ με ἀραιὰ μεγάλα βήματα με ὑπόκρουσιν βραχνοῦ κώδωνος φορτωμένοι με ὀγκώδη διάφορα ἐμπορεύματα, τὸ πέρασμά των δὲ προσέδιδε μίαν βιβλικὴν ὄψιν εἰς τὴν παλαιάν Βυζαντινῆς μορφῆς πόλιν τῶν Σερρῶν.

Αἴφνης ἕνας νέος παράγων ἐμφανίζεται διὰ μίαν νέαν καὶ ἀλματικὴν πρόδοον τῆς νωχελοῦς πόλεως. Τὸ ταχύτερον τῆς ἀμάξης μέσον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ σιδηρόδρομος.

Ἐπὶ τῆς ὑπουργίας Φουάτ Ἀλῆ τοῦ Σουλτάνου Ἀβδουλ Μετζήτ εἶχε τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ μεγαλόπνοον σχέδιον τῆς συνδέσεως τῆς Θεσσαλονίκης με τὴν Κωνσταντινούπολιν, περισσότερο διὰ στρατιωτικούς λόγους ἀσφαλείας τῶν συνόρων καὶ διοικητικῆς ἀσφαλείας τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς χώρας. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἀνάγκαι συνδέσεως καὶ ἐμπορικῆς ἐπαφῆς τῶν κυριωτέρων ἀστικῶν κέντρων δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν.

Ἀναλαμβάνει τότε ὁ Βαρῶνος Χίρς βάσει Αὐτοκρατορικοῦ Ἰρραδιέ τὴν σύμπηξιν δύο Ἐταιριῶν τῆς μιᾶς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρις Ἀδριανουπόλεως (319 χλμ) καὶ τῆς ἄλλης ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρις Ἀδριανουπόλεως 554 χλμ. Τὰ κατατεθέντα κεφάλαια ἦσαν Αὐστριακά, Γερμανικά, τὰ πλεῖστα δὲ Γαλλικά. Ὀλόκληρος ἡ γραμμὴ περιήλθε ἀργότερον εἰς τὴν Ἀν. Ἐτ. Γαλλικὴν τὴν Jonction Salonique Constantinople.

Τὸ πλήρες σχέδιον ἐξεπονήθη κατὰ τὸ 1860 καὶ ἐξετελεσθή ἐντὸς μιᾶς δωδεκαετίας.

«Ὁ συριγμὸς σιδηροδρομικῆς ἀτμαμάξης ἤχησε τὸ πρῶτον εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Θράκης ἐν ἔτει 1872» (2).

Ἐν συνεχείᾳ ἡ Θεσσαλονίκη συνδέεται με τὸ δίκτυον τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ 1888 καὶ ἔκτοτε νέα πνοὴ δημιουργεῖ νέον

(1) Voyages Dans La Macedoine Cousiney Paris σ. 139 1837.

(2) Ἡ Θράκη καὶ σαράντα ἐκκλησίαι Μ. Χριστοφόρου σελ. 107 Κωνσταντινούπολις 1897.

τρόπον ζωῆς ὄχι μόνον διὰ τοὺς κατοίκους τῆς ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς κατοίκους ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Μέχρι τοῦ 1893 ἡ Θεσσαλονίκη γίνεται κέντρον διασταυρώσεως τῶν σιδηροδρόμων Φλωρίνης, Σκοπίων καὶ Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν 8ην Μαΐου 1916 τέλος ἐνώνεται σιδηροδρομικῶς καὶ μετὰς Ἀθήνας (*).

Ἡ συνδυακτικὴ αὐτὴ γραμμὴ ἀποβαίνει σὺν τῷ χρόνῳ μέσον ἀσφαλείας τῆς ὑπαίθρου καὶ αἰτία ἐμπεδώσεως τῆς τάξεως κατὰ τῶν ληστειῶν. Διὰ τῆς τακτικῆς καὶ ταχείας αὐτῆς συγκοινωνίας γενικεύεται εἰς τὰς Μακεδονικὰς πόλεις ὁ ἀστικὸς τρόπος ζωῆς τῆς δύσεως καὶ ἐντείνεται ἡ παρακολούθησις τοῦ τρόπου διακυβερνήσεως τῆς Τουρκίας ὑπὸ τῶν προξένων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐξαπλοῦται ἡ προπαγάνδα καὶ διαμάχη τῶν ὁμόρων Βαλκανικῶν κρατῶν.

Οὕτω ἀργότερον κατὰ τὸ 1902 ἐμφανίζεται ἐνεργωτέρα ἡ δράσις τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου μετὰ τὴν μυστικὴν ὑποκίνησιν τῆς Ρωσίας καὶ ἡ ἐκ τούτου ἀντίρροπος κίνησις τῶν Ἑλληνικῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων κατὰ τὸ 1904

Διὰ τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῶν Σερρῶν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀποκτᾷ ἡ εὐχέρεια φορτώσεως ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων τῆς περιφερείας πρὸς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ τῶν Σερρῶν βελτιώνουν τὴν οἰκονομικὴν τῶν κατὰστασιν, ἀποκτοῦν ἐνδύματα καλλίτερα καὶ ἐξοικειώνονται μετὰ τὸν τρόπον ζωῆς πλέον πολιτισμένης.

Οἱ Σερραῖοι πολὺ συχνὰ πλέον ἐπισκέπτονται τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ Κωνσταντινούπολιν ὅπου καλλιεργοῦν καὶ δεξύνουν τὸ αἶσθημα τῆς ἀνάγκης ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν καὶ τελειοποιοῦν τὴν ἀντίληψίν των διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ τρόπου τῆς καθημερινῆς τῶν ζωῆς εἰς βαθμὸν παρατηρούμενον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μόνον εἰς κατοίκους μεγάλων παραλίων ἀστικῶν κέντρων. Ἡ νέα αὐτὴ πρόοδος τῆς συγκοινωνίας εὐνοεῖ τὴν ἐγκατάστασιν εὐπρεπῶν καταστημάτων μέχρι τῶν μεγάλων χωρίων ὡς ἐκ τούτουδὲ ἀτονοῦν καὶ παύουν αἱ ἄλλοτε μεγάλαι κινήται ἐμποροπανηγύρεις διότι ὅλα τὰ εἶδη προσφέρονται εἰς χαμηλὰς τιμὰς εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀγοραστοῦ.

Ἐκτὸς τούτου ἡ ταχεῖα καὶ τακτικὴ συγκοινωνία γίνεται αἰτία νὰ γνωρίσῃ καλλίτερα ἡ ἀγορὰ τῆς Θεσσαλονίκης τοὺς καταστηματάρχας τῶν Σερρῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους παρέχει ἄφθο-

(*) W. Miller Ἱστορ., Ἑλλην. λαοῦ σελ. 166 Ἀθήναι 1924.

να μέσα πιστώσεων με άνοικτούς λλαμούς, ως και τούς μεγα-
λεμπόρους Σερρών έξαγωγείς καπνών, βάμβακος, όπισσπόρου,
σιτηρών, μαλλίων και γλυκανίσου.

Είται ή έποχή καθ' ήν οί ίκανότεροι "Ελληνες έμποροι έξα-
γωγείς κερδίζουν σημαντικά ποσά και γίνονται άγορασται και
κύριοι μεγάλων άγροτικών άκινήτων από τās χείρας άνικάνων
Τούρκων Βέηδων.

Είται άνάγκη νά αναφέρωμεν και τó χαρακτηριστικόν φαι-
νόμενον τής άπλής εκείνης έποχής τής άπηλλαγμένης από όχλή-
σεις άστυνομικών έλέγχων επί τής κινήσεως τών ταξιδευόντων.

Ό κ. Άριστοτέλης Βάκης αναφέρει ότι κατά τó 1910 ότε
έταξίδευσε από Σερρών εις Παρισίους μέσω Θεσσαλονίκης - Πει-
ραιώς - Μασσαλίας, καθ' όλην τήν διάρκειαν τοϋ μέχρι τής
Γαλλικής πρωτευούσης ταξιδίου του από κανένα δέν ήρωτήθη,
τις είται, πόθεν έρχεται ή ποϋ ύπάγει. Τόσον άνενόχλητα έξη
ó κόσμος τήν έποχήν εκείνην.

ΣΕΡΡΩΝ ΔΙΟΣΗΜΙΑΙ ΚΑΙ ΟΙΩΝΟΙ

Κατά Αύγουστον τοϋ 1911 μία άπίστευστος είδησις μετα-
δίδεται εις τήν πόλιν :

«Δακρύζει ή εικών τών Ταξιαρχών».

Άναταραχή παραρατηρείται άμέσως εις τά πνεύματα τών
Σερραίων και ίδίως άφυπνίζεται ή εύαίσθητος και ευτρωτος
πλευρά τοϋ ένστίκτου τής γυναικείας ψυχοσυνθέσεως. Θρησκó-
ληπτοι γυναίκες άπομακρυσμένων συνοικιών κατά κύματα
προσέρχονται με συγκίνησιν νά προσκυνήσουν τήν δακρύουσαν
εικόνα τών Ταξιαρχών και νά σκουπίσουν με βαμβάκι τά πα-
ρατηρηθέντα δάκρυα.

Ό πληθυσμός διαιρείται εις δύο μερίδας εις θρησκολήπτους
εύσεβείς τούς έχοντας ως έμβλημα τó «πίστευε και μη έρεύνα»
και εις τούς προηγμένους «τούς διαβασμένους» τούς έπιστήμο-
νας και έγγραμμάτους τούς συζητούντας τήν δυνατότητα τοϋ
φαινομένου και τούς ζητούντας έξερεύνησιν και έξακρίβωσιν.

Και ένώ από τήν μίαν πλευράν πιστεύεται τó θαύμα και
διά προσευχών και παρακλήσεων και είσφορών ζητείται ή θεία
εϋνοια, συγχώρησις και άντίληψις, από τήν έτέραν άμφισβητεί-
ται τó γεγονός και άποδίδεται εις «άτμώδη θρόμβωσιν τής έπι-
φανείας τής εικόνας λόγω τοϋ έπικρατοϋντος ύγρου καύσωνος
τής έποχής».

Ἐν τούτοις τὰ πλήθη πιστεύοντα ἢ ἀμφιβάλλοντα, θεοφοβούμενα ἢ ἀπλῶς περιεργα προσέρχονται ἐν συνωστισμῷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν διὰ νὰ προσκυνήσουν καὶ ἀνάψουν «ἕνα κερὶ», εἴτε ἀπὸ θεοσέβειαν μὲ τὴν σημασίαν μικρὰς πρὸς τὸν θεῖον θυσίας, εἴτε ἀπὸ προγονικὴν συνήθειαν καὶ ἀπὸ φόβον ἀόριστον μὴ χαρακτηρισθῶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὡς παραλείποντες στοιχειώδη θρησκευτικὰ καθήκοντα.

Χωρὶς νὰ λάβωμεν τὸ μέρος τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μερίδος χαρακτηρίζομεν ὡς καταπληκτικὸν καὶ ἄξιον ἰδιαίτερας σημειώσεως τὸ γεγονός «τῶν δακρῶν τῆς εἰκόνης», ἂν ληφθῇ ὡς πραγματικὴ Διοσημία ἢ ὡς θεϊκὴ προαξαγγελτικὴ ἐκδήλωσις πρὸς τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν δι' ἐπικείμενα δεινὰ καὶ συμφορὰς, ὡς ἐξελήφθη τότε ὑπὸ τῶν περισσοτέρων.

Τὰ γραῖδια μὲ δέος κινοῦντα τὴν κεφαλὴν ἐψιθύριζον :

«Οὐ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάη, πιδάκι μ'
 πούλλά κακούδια θὰ μᾶς ἔρθουν» (¹).

Ἀπαρίθμησις δεινῶν

1) Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1911 ὁ χείμαρρος τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων κατόπιν ραγδαίας βροχῆς ὑπερχειλίσας τοὺς προφυλακτικοὺς τοίχους τῆς ὄχθης τοῦ Ἁγίου Προδρόμου, ἐπλημύρτισε τὰς συνοικίας τοῦ :

Ἁγίου Προδρόμου 40 Ὀντάδων Παλαιᾶς Δημαρχίας
Ἁγίου Ἀντωνίου Ἁγίας Φωτεινῆς καὶ Ταμπάχανα
Ἁγίας Παρασκευῆς Ἁγίου Νικολάου

καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατ. πλευρὰν τὸ κάτω μέρος τῆς συνοικίας Κατακονόζι τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων καὶ τοὺς λαχανοκῆπους κάτω τοῦ καφενείου «Ψηλὸ» πρὸς τὴν περιφέρειαν Χατζηστέργιου

(¹) «Πάγκοινος παρ' ἡμῖν εἶναι ἡ πεποιθήσις ὅτι δακρῶσιν αἱ > εἰκόνες εἴτε τὴν ἀνάρρωσιν βαρέως ἀσθενοῦντος ὑποδηλοῦσαι, εἴ- > τε καὶ τὴν λύπην τῶν ἐν αὐταῖς εἰκονιζομένων ἱερῶν προσώπων > διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ ἐπέλθῃ συμφορὰν. Τὴν πίστιν ταύτην τῶν > Βυζαντινῶν τοῦ IB' αἰῶνος προσεπιμαρτυρῶν ὁ κλεινὸς τῆς Θεο- > σαλονίκης ἱεράρχης, τὴν ἀλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν > περιγράφων, σημειοῖ : «ἐδάκρυον ἅγιοι ἐν εἰκονίσμασι καὶ ἔχαι- > ρον οἱ κενέλπιδες, λέγοντες δυσωπεῖν ἐκείνους ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐλέ- > γομεν ἡμεῖς ναί, ἀλλ' οὐκ εἰσακούονται, διὸ καὶ ἐπιμένουσι > κλαίοντες».

Ἐπετηρὶς Βυζαντινῶν Σπουδῶν 1952, KB' Ἀθῆναι σ. 13, Φαίδων Κουκουλῆς «Βυζαντιναὶ τινες παραδόσεις».

καί τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου κατέκλυσε καί κατέχωσε τὰ Τουρκικά νεκροταφεία τοῦ Τεκελί Τάς.

Αἱ ἐκκλησῖαι Τιμίου προδρόμου, Ἁγίου Ἀντωνίου καί Μαρίνης Ἁγίας Φωτεινῆς καί τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ἐπλημμύρισαν εἰς ὕψος δύο μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ὡς καί ὄλαι αἱ οἰκίαι τῶν ὁμωνύμων συνοικιῶν.

Τὸ μόνον θῦμα ὑπῆρξε ἡ διδασκάλισσα Βασδέκη, ἡ ὁποία ἐπνίγη εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας τῆς ἐναντι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου. Αἱ ζημίαι εἰς φθοράν ἐπίπλων καί ἀκινήτων ἦσαν μεγάλαι.

Ἐπὶ μῆνας οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι δι' ἰδίων μέσων ἐκαθάριζαν καί ἀπεμάκρυναν τὴν λεπτὴν κόκκινην λάσπην, ἀπὸ τὴν ὅποιαν εἶχον γεμίσει οἱ δρόμοι καί αἱ ἰσόγειοι κατοικίαι.

2) Ἐνα μῆνα ἀργότερον νέα δοκιμασία ἔρχεται εἰς τὴν πόλιν. Ἡ χολέρα. Λεπτομεμείας διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς τρομερᾶς ἐπιδημίας παραθέτομεν εἰς ἰδιαιτέρον ἄρθρον.

3) Μετὰ ἓν ἔτος (1912) κηρύσσεται ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος καί κατὰ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 ἡ δυστυχὴς πόλις τῶν Σερρῶν ἀντὶ ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν δέχεται νέον ζυγὸν τῶν ἀπὸ βορρᾶ Βουλγάρων.

4) Ἡ μεγαλύτερα δοκιμασία τῶν Σερρῶν ὑπῆρξεν ὁ ἔμπρησμός 13 συνοικιῶν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν 29ην Ἰουνίου 1913, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀποτέφρωσιν 5000 οἰκιῶν.

5) Ἡ ἐκκλησία τῶν Ταξιαρχῶν κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν 29 - 6 - 13 καλεῖται χωρὶς νὰ σωθῆ τίποτε ἐκ τοῦ ἱεροῦ διακόσμου τῆς.

Αὗται ἦσαν αἱ ἀσυνήθεις εἰς μέγεθος δοκιμασίαι καί καταστροφαὶ τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν εἰς διάστημα διαιτίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναγγελίας τῆς «Διοσημίας» τῶν δακρῶν τῆς εἰκόνης τῶν Ταξιαρχῶν εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη κατὰ τὸ 1917 καί ἡ δοκιμασία τῆς τόσοσιν σκληρᾶς ὁμηρείας τῶν Σερραίων εἰς Βουλγαρίαν.

1911 ΧΟΛΕΡΑ

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1911 διεδόθη ἡ χολέρα εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν εἰς πολὺ ἐπικίνδυνον σημεῖον. Τὰ κρούσματα 30 — 40 ἡμερησίως εἰς μίαν πόλιν 40 χιλιάδων ἦσαν μία σταθερὰ ἀπειλὴ διὰ τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων. Ταυτοχρόνως ὑπέφερε ὀλόκληρος ἡ Μακεδονία καί Θράκη μὲ τὴν ἴδιαν ἀναλογίαν.

Εὐτυχῶς διὰ τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν οἱ καλοὶ ἰατροὶ τῆς ἐν

Συμβουλίῳ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν ἐξέδωσαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων ἐγκύκλιον μὲ λεπτομερεῖς ὁδηγίας διὰ τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα προφυλάξεως, τὴν ἀντισηψίαν τῶν χειρῶν, τὸ ράντισμα τῶν ἐνδυμάτων καὶ τὴν ἀποφυγὴν ὠμῶν λαχανικῶν καὶ φρούτων, ὡς καὶ τὴν ὑποχρεωτικὴν χρῆσιν βρασμένου ποσίου νεροῦ.

Χάρις εἰς τὰ μέτρα αὐτὰ καὶ τὴν νοημοσύνην τῶν κατοίκων συντόμως ἡ ἐπιδημία ὑπεχώρησε καὶ ἀνέκτησεν ἡ πόλις τὴν κανονικὴν τῆς κίνησιν, ὁπότε ἤρχισαν καὶ πάλιν νὰ λειτουργοῦν τὰ σχολεῖα, αἱ ἐκκλησίαι καὶ τὰ θεάματα.

Τὸ θέαμα τῶν κηδεῶν ἦτο ἀποκρουστικόν. Προηγεῖτο ἕνας μικρὸς μὲ τὸν σταυρὸν ἀνά χειρᾶς ὑψωμένον, εἰς εἴκοσι βήματα οἱ μεταφορεῖς φέροντες λευκὰ ἀδιάβροχα μὲ κουκούλες μετέφερον τὸ φέρετρον καρφωμένον καὶ ἀσπρισμένον μὲ ἄσβεστον.

Πολλοὶ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντικρύσουν τὸ μακάβριον αὐτὸ θέαμα, ἄλλοι μόλις τὸ ἀντίκρυσαν κατελαμβάνοντο ἀπὸ τὸν πανικὸν τῆς χολέρας, ὁ ὁποῖος ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ του εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσῃ ὑστερικὰ ἄτομα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν.

Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912 ἡ Τουρκία ἀπώλεσε 300.000 μαχητὰς. Ἐξ αὐτῶν μέγας ἀριθμὸς ἀπώλεσθη ἀπὸ τὴν χολέραν ἢ ὁποία διεδόθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ πολέμου εἰς Τσατάλτζαν, ὡς δὲ ἀναφέρουν τὰ χρονικά, ἡ κατάστασις τῶν πολυαριθμῶν θυμάτων μεταξὺ τῶν παρατριμμάτων τοῦ ὑποχωροῦντος ἠττημένου τουρκικοῦ στρατοῦ ἦτο ἀξιοθρήνητος. Ἄνισχυρος τελείως ἐφάνη ἡ Τουρκικὴ κρατικὴ μέριμνα νὰ ἀναχαιτίσῃ καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐξαπλωθεῖσαν ἐπιδημίαν, εὐτυχῶς ἐβοήθησαν εἰς μεγάλην κλίμακα διὰ εἰδικῶν συνεργειῶν αἱ ὀργανώσεις τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ ἐπέτυχόν τὴν καταστολὴν τοῦ κακοῦ. (1)

Ἐπιδημία χολέρας ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1913 ἴσως καὶ λόγῳ τῆς ἀποσυνθέσεως πολλῶν ἀτάφων πτωμάτων τῶν μαχῶν καὶ τῶν σφαγῶν τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Ἡ ἔντασις τῆς ἐπιδημίας ἦτο μικροτέρα αὐτὴν τὴν φορὰν. Μεγάλως συνέτεινε εἰς τὴν ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστή-

(1) Περιοδικὸν Ἑτλαντὶς Δεκ. 1912 Νέα Ὑόρκη.

μάτος καταστολήν τῆς ἐπιδημίας καὶ ἡ διὰ πρώτην φοράν γενομένη χρῆσις προληπτικοῦ ἀντιχοληρικοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν κατοίκων.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 1077 φύλλον τῆς ἐφημερίδος Κράτος τῆς 18 Νοεμ. 1912 δημοσιεύεται ἀνταπόκρισις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ 6 - Νοεμ. 1912 ὑπὸ στοιχεῖα Ν.Δ.Γ. «'Αλλὰ πρὸς τὰς ἐκ τῶν στρατιωτικῶν μεγάλων γεγονότων συγκινήσεις ἡμῶν ἦλθε ν' ἀμιλληθῆ καὶ ἡ συγκίνησις ἡ ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς χολέρας. Ἡ ἀπαισία νόσος ἐμφανισθεῖσα εἰς τὴν χειμαζομένην πρωτεύουσαν κάμνει κυριολεκτικῶς θραύσιν. Καὶ τὸ μὲν ἐπίσημον δελτίον ἀναγράφει 40 καὶ 50 κρούσματα καθ' ἐκάστην ἀλλ' ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων εἶναι πάντῃ διάφορος... Ὅταν βλέπῃ τις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπαύστως εἰσερχομένης εἰς τὴν πόλιν συνοδείας τῶν φερεοίκων φυγάδων ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ Στρατοῦ καταλαμβανομένων μερῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ σμήνη τὰ πεινιχτά τῶν πελιδνῶν τραυματιῶν ἀσθενῶν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ νομίζει ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὰς ἐποχὰς τῶν πρωτογόνων κοινωνιῶν εἰς χρόνους καθ' οὓς ἡ λέξις καὶ ἡ ἔννοια τῆς πολιτείας ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀνθρώπους».

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΛΑΪΚΟΝ ΤΡΙΣΤΙΧΟΝ

Χιλιδὸνα ἔρχιτι ἀπ' τῆ Μαύρη
 [θάλασσα
 ἑκατοσι κὶ λάλησι ἔμαθι τὰ γραμ-
 [ματα
 γράμματα βασιλικά ποῦ μαθαί-
 [νουν τὰ πιδιά.

ΞΟΡΚΙ - ΑΦΟΡΙΣΜΟΣ

«'Αλυσοῦ μάλισοῦ
 πέτρα στὸ κεφάλι σου
 τζιτζιρας στ' αὐτί σου
 νὰ ξεραθῆ ἡ κορφή σου.
 Ὅσα ποτάμια κι' ἂν περνᾷς
 τόσο αἷμα νὰ ξερνᾷς
 κι' ὡς τίς δεκατέσσερις
 νὰ σὲ σκῶνουν τέσσερις».

ΝΑΝΟΥΡΙΣΤΙΚΟΝ

Ντάντσα βαβίτσα
 ποῦ θὰ πᾶς μαννίτσα
 θὰ πάω στὴν κρανίτσα
 νὰ κόψω μιὰ βεργίτσα
 νὰ δείρω τὴ γατίτσα
 πῶφαγε τὰ ψάρια
 καὶ τὴ γαλατόπητα.

ΠΑΙΔΙΚΟΝ

Βρέχει χιονίζει
 τὰ μάρμαρα ποτίζει
 γάτα μαγειφεύει
 πόντικας χορεύει.

Αἱ παροιμίαι ἑνὸς τόπου ἔχουν σπουδαίαν σημασίαν διότι δι' αὐτῶν ἐκφράζεται τὸ λαϊκὸν τοπικὸν πνεῦμα διὰ τὰ αἰσθηματὰ, τὰ φιλοσοφικὰ διανοήματα, τὴν πείραν τῆς ζωῆς καὶ τὴν εἰρωνεῖαν διὰ τὰ πεπρωμένα τῶν συνανθρώπων.

Παραθέτω παροιμίας ἐκ τῶν μᾶλλον ἐν χρήσει παροιμιῶν τῶν Σερραίων, τὰς ὁποίας ἐπιμελῶς ἐπὶ 35 ἔτη συνέλεξα.

Παρατηρεῖται καὶ ἐδῶ παραμέλησις καὶ ἀραιώσις τῆς χρήσεως τῶν παροιμιῶν τούτων ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Σερραίους λόγῳ τῆς ἐπιμιξίας τῶν κατοίκων τῶν Σερρῶν μὲ κατοίκους καὶ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων ἐπαρχιῶν τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος.

Δυστυχῶς διαπιστοῦται ἡ χαλάρωσις τῆς χρήσεως τῶν Σερραϊκῶν τούτων παροιμιῶν εἰς σημεῖον ὥστε μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας γενεὰς ἀμφιβάλλω ἂν θὰ διατηρηθοῦν ἐν χρήσει ἔστω καὶ ἐλάχιστα.

Συλλογὴν παροιμιῶν τῶν Σερρῶν ἀξιόλογον ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις ὁ Σερραῖος Ὁρέστης Σχοινᾶς τὸ 1911. Τὰς εἰς συλλογὴν του συναντωμένας παροιμίας δημοσιευθείσας κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν σημειοῦμεν πρὸς συσχέτισιν διὰ τοῦ σημείου τοῦ ἀστερίσκου (*).

Ἐπίσης ὁ ἐκ Λακκοβικίων Ἀστέριος Γούσιος ἐδημοσίευσεν εἰς λαογραφικὴν μελέτην του, τὸ 1894 συλλογὴν παροιμιῶν Παγγαίου. Τὰς οὕτω κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν δημοσιευθείσας συσχετιζομεν καὶ σημειοῦμεν διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ (†).

1. <i>Δυὸ ἀδέρφια μάλωναν δυὸ ξέν' θαμαίνονταν.</i>	Αἱ διαφωναὶ μεταξὺ ἀδελφῶν δὲν διαρκοῦν πολὺ.
2. <i>Ἦταν τὸ μπομπὸ καλὸ τῶ-
φαγε κι' ὁ μέρομηγκας.</i>	Ὅταν κάτι καλὸ τελειώνει ἐνω-
ρίς.
3. <i>Νύφη μας καμαρωτῆ τὸ
Σαββάτο τὸ βραδύ.</i>	Ὅταν γίνωνται αἱ φροντίδες τὴν
τελευταία ὥρα.
4. <i>Τράνησι τὸ γαῖδουροῦδ'
κόντισι τοῦ σαμαροῦδ'.</i>	Ὅταν τὰ παιδιὰ μεγαλώνουν
γρήγορα,
5. <i>Κουρδουκὺλ' σε ὁ τέντζερης
βρῆκε τὸ καπάκ'.</i>	Τὸ ἀρχαῖον «ὄμοιος ὀμοίῳ πε-
λάζει».
6. <i>Καλοπρομῆνα κι' ἔρχεται</i>	Καλομελέτα κι' ἔρχεται.

(†) Λαογραφία, λαογραφικὸ δελτίου Ἑλλην. Λαογραφίας, τόμος Γ'. Ἀθήναι 1911.

(*) Ἡ κατὰ τὸ Παγγαῖον χώρα, Ἀστ. Γουσίου, Λειψία 1894.

7. Ἐρριζι τῆ σαῖτα
κρέμασι τὸ δουξάρ'.
8. Ἀγγοῦρια ξυνά ἀπ' τοῦ μπα-
κάλ'.
9. Θ' κὸ τ' γουμι τρώει
ξένου γκαϊλὲ τραβάει.
10. Ὅ,τι παρ' ἡ νύφ' σιὸ νυφο-
στόλ'.
1. Ὅπως ὁ κόσμος κι' ὁ Κοσμᾶς.
12. Κακιωμένας ζήτουλας
εὔκαιρο σακκί.
13. Λάδ' βρέχ' κάστανα χιονίζ'
14. Ὅλοι δλ' ἀντάμα
κι' ὁ κασιδιάρ' ὡς ἀχώρια.
5. Γυιὸς τοῦ πολυφάη
δοσο βρῆ θὰ φάη.
6. Κατάπινε πορδόχορτο.
17. Φίλος φίλον ἔκραζε
κι' ὁ νοικοκύρης ἔσκαζε.
18. Ἡρθ' ἡ Τετραδίτσα
πάει ἡ βδομαδίτσα.
19. Κι τὸ νερὸ ποὺ πίν'
τὸ περιγεῶ.
20. Ἡ μύτη τ' ὡς ἂν πέσ'
δὲν θὰ σκύψ' νὰ τὴν πάρ'.
21. Τοῦ τσιγκούν' τὸ τίποτα
οὐ χαροκόπου χέρια.
22. Τὶ θὰ κάνουν στὸν ἄρρωστο
ἐννεὰ πλαστὰ ψωμί.
23. Σύρτα φέρτα σιὴ Νιγρίτα
γιὰ ἓνα φελὶ πῆτα.
24. Ψυχὴ βγαίν' παρᾶς δὲ βγαίν'.
25. Πάρ' τῆ σκούφια μ' μπαχταῖς.
- Ἄνταν ἀδιαφορεῖ κανεὶς καὶ δε-
φροντίζει.
- Ἄνταν κανεὶς δὲν συμφωνεῖ μὲ
τὰ λεγόμενα.
- Ἄνταν ἐνδιαφέρεται περισσότε-
τερον διὰ τὰς ξένας ὑποθέ-
σεις.
- Ἄνταν δὲν ἐπαναλαμβάνεται ἐ-
πωφελῆς εὐκαιρία εἰς τὴν νύ-
φην νὰ λάβῃ καὶ ἄλλα προι-
κῶα δῶρα.
- Εἰς περίπτωσιν ἀναγκαστικῆς
προσαρμογῆς μὲ τὴν κατά-
στασιν.
- Ἄνταν ἀρνεῖται κανεὶς τὰ προσ-
φερόμενα.
- Εἰς περίπτωσιν μεγάλης ἀδια-
φορίας,
- Εἰς ἐκεῖνον ποὺ μένει μόνος καὶ
ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦς ἄλ-
λους.
- Ἄνταν καταναλίσκεται πᾶσα πο-
σότης προσφερομένης τροφῆς
Τράβα τώρα συνέπειες.
- Εἰς στενόχωρον θέσιν φιλοξε-
νοῦντος ἀπροσκλήτους φί-
λους φίλων του.
- Ἄμα φθάσωμε στὴν Τετάρτη ἔ-
χει περασεῖ σχεδὸν ἡ ἑβδο-
μάς.
- Εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾶ νὰ κο-
ροῖδεύει τὰ πάντα.
- Εἰς ὑπερήφανον κυρίαν.
- Διὰ περιουσίαν φιλαργύρου ὁ-
ταν περιπέση εἰς τὴν διάθε-
σιν σπατάλου κληρονόμου.
- Διὰ τὴν πελωρίαν ὄρεξιν τοῦ
ὑπὸ ἀνάρρωσιν ἀσθενοῦς.
- Ἄνταν κοπιάζει κανεὶς πολὺ διὰ
μικρὰν ὠφέλειαν.
- Πρὸς φιλάργυρον.
- Πρὸς φέροντα εἶδησιν ἀχρη-
στον ἢ πρὸς προπεθῆ.

26. Εἶδε ἡ ἀλεποῦ τὸν κῶλο τ' ε
κι' θάρ' σε γιαρᾶς πὼς εἶναι.
27. Κάθεται, κάθεται ἀγὰ γεννᾶ.
28. Πιάσ' τυφλὸν καὶ βγάλε
μάτια.
29. Στὸν ἄγγελό του θυμιάμα
δὲν δέν'.
30. Κουφὸς δὲν ἀκούει τὰ
ταιριάζ'.
31. Ὅποιος ἔχει γρόσια ἔχει
γλῶσσα,
κι' ὅποιος ἔχει φλωριά ἔχει
θωριά.
32. Μυῖγα σιὸ σπαθὶ τ' δὲν δέ-
χεται.
33. Ρίξε Σταῦρε κολοκύθια.
34. Ἄνθρωπος χωρὶς δουλειὰ
παρηγοριὰ τῆς χώρας,
35. Ποῦ ἦσαν καμπουθενὰ
τι ἔκανες κανίποτα.
36. Κρεμᾶστε τὸν ἄντρα μ'
ἀντραλίζουμι.
37. Ἄπιασια περδίκια
πέντε στὸν παρᾶ.
38. Πέρασε καὶ δὲν ἀκούμ' σε.
39. Τί πάλλω δέσποτα μ'
τι τσαμπουνᾶς.
40. Σκότωνε ζουρλοὺς καὶ πλέρω
τζερεμέδες.
41. Ἀνάποδος χρόνος δεκατρεῖς
μῆνες.
42. Ἀρρώστησ' ὁ ψωμᾶς
βάλτον νὰ κοιμηθῆ.
43. Κουφὸν καμπάνα κι' ἂν χτυ-
πᾶς τυφλὸν κι' ἂν θυματίης
καὶ μεθυσμένον ἂν κερνᾶς
ὄλα χαμένα τᾶχεις.
44. Στοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα
δοο θέλεις βρόντα.
45. Τὸ ἀψι τὸ ξύδ'
τὸ ἄγγειό τ' χαλνᾶ.
- Πρὸς ἐκεῖνον πού φοβεῖται διὰ
τὴν ὑγείαν του ἀπὸ τὸ πα-
ραμικρό.
- Δι' ἐκεῖνον πού γεννᾶ διαρκῶς
νέας ἐνοχλήσεις.
- Ὅταν δὲν εὐρίσκεται ὁ ὑπεύθυ-
νος τῆς ζημίας.
- Εἰς παροιμιώδη φιλάργυρον.
- Ὅταν ὁ κωφὸς ἐκλαμβάνει ἄλ-
λα ἀντ' ἄλλων.
- Ὁ μέτριος πλοῦτος δίδει εὐφρά-
δειαν.
- Ὁ πολὺς πλοῦτος δίδει ἐμφά-
νισιν.
- Πρὸς ὑπερήφανον, φιλόνεικον.
- Λέγε μὲ τὴν σειρὰ ἀπίθανα.
- Πρὸς ἀργόσχολον ἀσχολούμε-
νον μὲ τὰς ὑποθέσεις τῶν
ἄλλων.
- Ὅταν γυρίζει κανεὶς ἀργὰ ἀπὸ
τὴν ἀποστολὴν του ἀπρακτοῦ.
- Ὅταν δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν
συζυγόν τῆς.
- Εἰς ὑποσχέσεις μὴ πραγματο-
ποιησίμους.
- Πέρασε καὶ δὲν ἄγγιξε.
- Ὅταν δὲν εἰσακούεται ἐπανε-
λημμένη σύστασις μας.
- Ὅταν γίνεται ζημία ἀπὸ ἀκρι-
σίαν.
- Εἰς περίπτωσιν ἀναποδιάς.
- Διὰ κάθε περίπτωσιν ὑπάρχει
καὶ μέτρον.
- Ὅταν προσπαθεῖ κανεὶς νὰ γί-
νη ἀντιληπτός εἰς μὴ κατάλ-
ηλον περιβάλλον.
- Ὅταν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ προ-
σπάθειά δὲν πρόκειται νὰ
ἐπιτύχη.
- Πρὸς δόξυθμον πού ζημιώνε-
ται ἀπὸ τὴν σύγχυσιν.

- * 46. Ἐόν' κοιλιᾶς
καὶ κᾶν' φανάρια.
47. Ὅλ' τὸν πόνο τ' ε
μυλωνᾶς ν' αὐλάκι τ'.
48. Στῆ Βρονοῦ βροντᾶ.
49. Μάθημα ξεμάθημα
δυὸ καλὰ μαθήματα.
50. Σκύλος κούντουρος
δὲν εἶναι ἔξω.
51. Φάε νύφ' ἔληές,
καλὸ εἶναι καὶ τὸ χαβιάρ'
52. Τράβα με Λαλᾶ κι' ἄς
κλαίω.
53. Ἡ κοιλιὰ παραθύρια δὲν
ἔχ'.
54. Κάλλιο ὕπνο παρὰ δεῖπνο.
55. Χαῖδεμένος παπᾶς στὴν Ἐκ-
κλησία κλάν'.
56. Μὲ τὸν νοῦ τ' μπαῖράμ κᾶν'.
57. Παληὰ δουλειὰ μας κόσκινα.
58. Καὶ γαλᾶτο καὶ μαλλᾶτο,
καὶ τ' ἄρνι μας θηλυκό.
59. Θὰ γελάσ' τὸ παρδαλὸ κα-
ταίχ'.
60. Κατὰ τὸν γαμπρὸ καὶ τὰ
μαντήλια.
61. Σὲ παντρεύω γυιόκα μ'
καὶ κρῖμα στὰ φασούλια.
62. Μπίτσιαν νύφη μ' οἱ μπο-
γιές νά κι' ὁ φοῦρνος.
63. Κόρη παντρεμένη
γειτόνισσα ὀνομαζομένη.
64. Ψιλοκόψε, διπλοφάε.
- Δὲν ἀσχολεῖται εἰς τίποτε.
- Εἰς τὸν ἀφωσιωμένον εἰς τὸ
ἔργον του.
- Ὅταν δὲν δίδουν προσοχὴ εἰς
τὰ λεγόμενά μας.
- Ὅταν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ
ἀπομάθωμεν ἀποκτηθεῖσαν
συνήθειαν.
- Ὅταν ὁ δρόμος εἶναι ἔρημος
ἀπὸ τὸ κρῦο.
- Ὅταν ἐν γνώσει ἐπιμένουν εἰς
τὰ ἀκριβώτερα.
- Εἰς φαινομενικὴν ἀντίστασιν
ἐνῶ ἐνδομύχως τὸ ἐπιθυμεῖ.
- Ὅταν κανεὶς μπορεῖ νὰ φάγη
φθινότερα φαγητὰ χωρὶς νὰ
τὸν ἀντιληφθῆ ἄλλος.
- Πρὸς κουρασμένον ποῦ προτι-
μᾶ τὸν ὕπνον.
- Ἔως ποῦ μποροῦν νὰ φθάσουν
τὰ χᾶδια.
- Εἰς εὐφάνταστον, ὄνειροπόλον.
- Ὅταν ἐπανέρχεται κανεὶς εἰς
τὴν παλαιάν του ἀπασχό-
λησιν.
- Εἰς περίπτωσιν πολλαπλῆς ἐπι-
τυχίας.
- Ὅταν ἀναμένεται γεγονὸς γε-
λοῖον.
- Τὰ δῶρα πρέπει νὰ εἶναι ἀνά-
λογα μὲ τὸ ἄτομον ποῦ τὰ
λαμβάνει.
- Ὅταν δὲν ἀξίζει ὁ γυιός.
- Ἡ πεθερὰ μετὰ τὴν τελετὴ τοῦ
γάμου ὑπενθυμίζει εἰς τὴν
νύφην τὴν ἐργασίαν δείχνον-
τας τὸν φοῦρνον.
- Φανερώνει τὴν ἀποξένωσιν, ἀ-
πορρόφησιν καὶ ἀπασχόλη-
σιν τῆς πανδρεμμένης κόρης
ἀπὸ τὴν νέαν ζωὴν.
- Διὰ τὴν σημασίαν τοῦ λεπτοῦ
σερβιρίσματος.

65. Νηστεύ' ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ,
γιατὶ δὲν ἔχει τί νὰ φάη.
66. Μιὰ δεκάρα ἢ καμήλα,
ποῦ εἶναι ἢ δεκάρα ;
Χίλια γρόσια ἢ καμήλια,
φέρετην μέσα.
67. Ἄπ' τὸ γάμο ἐρχομαι
μὰ τὴν πείνα ποῦ κρατῶ.
68. Βάζ' ὁ λύκος παστρουμᾶ ;
69. Τὸν Γύφτο καὶ βασιληᾶ νὰ
τὸν κἀν'ς «μαρῶ»⁽¹⁾ θὰ φω-
νάξ'.
70. Ποῦ τρέχ' ἢ λίγδα ;
σὺ παστό.
71. Ὅπου πολλές μαμμὲς
στραβὸ βγαίν' τὸ παιδί.
72. Βρώμια ψάρια
καλὰ παζάρια.
73. Παντρειτοῦς καὶ γγαστρω-
θοῦς νὰ διῶ τὴ λεβεντιά σου.
74. Στὴ χαρὰ κι' ὁ χαρατζής.
75. Ἄπ' τ' αὐγὸ καὶ κουνουρίκου.
76. Χαμηλωμένο κεφάλ' ἢ
σπαθὶ δὲν τὸ πιάν'.
77. Κρύωσε ὁ Γιάνν' σ
τὸν θεριστή.
78. Ἄπ' τὰ κόλια ἀμπόλια ξά-
δερφος.
79. Ὅποιος δὲν μιλά τὸν παρα-
χώνουν.
80. Ἄπ' ὄξου ἀπὸ τὸ χορὸ
πολλὰ τραγοῦδια λέν.
81. Τὸν ποντικὸ ἢ τρύπα τ' δὲν
τὸν χωροῦσε κολοκύθες ἔ-
σερνε.
82. Τὸ ξένο μέσ' ἀπ' τὸν χορὸ
τὸ παίρνουν.
83. Ἄλλοι μὴν τῶχ' ἢ κούτρα
νὰ κατεβάξῃ ψεῖρες.

Εἰς περίπτωσιν νηστείας ὄχι
διὰ θρησκευτικούς λόγους.
Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀγορα-
στικῆς δυνατότητος τοῦ ἀτό-
μου κατὰ καιροῦς.

Εἰς περίπτωσιν πτωχοῦ γεύμα-
τος κατὰ γαμήλιον ἑορτήν.

Ὅταν τὰ ξεοδεύει κανεὶς ὄλα.

Διὰ ψυχολογίαν κληρονομικῆς
καταβολῆς χαμηλῶν ἐπιθυ-
μιῶν.

Ὅταν ὁ πλούσιος αὐξάνει τὰς
εἰσπράξεις του.

Ὅταν ἐπεμβαίνουν πολλοὶ δὲν
ἐπιτυγχάνει ἢ ὑπόθεσις.

Τὸ φθηνὸ εἶναι ἀκριβὸ.

Ὅπου γάμος καὶ ἐγκυμοσύνη
θεωροῦνται θέματα ἐξετά-
σεως τῆς γυναικειᾶς ἀντοχῆς.

Ὅταν φορολογικαὶ ἀπαιτήσεις
μᾶς πικραίνουν ἐπάνω στὴ
χαρὰ μας.

Εἰς πρόωρον ἐξέλιξιν.

Ἐκδήλωσις ραγιαδισμού.

Πρὸς εὐπρόσβλητον κρυολο-
γούντα κατὰ τὸ θέρος.

Ὅταν ὁ νεαρὸς δὲν εἶναι συγ-
γενῆς.

Διὰ τὴν βεβαίαν ἀποτυχίαν εἰς
τὸν μὴ προβάλλοντα ἀντί-
στασιν.

Διὰ τὸν δίδοντα συμβουλὰς χω-
ρὶς νὰ ἀναλαμβάνῃ εὐθύνην.

Εἰς τὸν μὴ ἔχοντα ἐπίγνωσιν
τῆς ἀποστολῆς του.

Χαρακτηρισμὸς τοῦ «ξένου».

Ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπο-
βληθῇ κακὴ συνήθεια.

(1) μαρῶ=ψωμί.

84. Ὅποια φοράδα πιασῆ,
ἐκεῖν' θὰ ἀλωνίσ'.

85. Ὅποιος τὴν ἔχει δὲν τὴν χά-
νει κι' ὅποιος δὲν τὴν ἔχει
δὲν τὴν βρῖσκει,

86. Πέθανε νὰ σ' ἀγαπῶ
καὶ ζῆσε νὰ σὲ μαίνομαι.

87. Ἐδῶ στὸ χωριὸ δὲν τὸν θέ-
λουν τοῦ παπᾶ τὸ σπῆτ' ῥωτᾶ
ποῦ εἶναι.

88. Μικρὸν κῶλον δὲν ἔδειρες
τρανὸν μὴ φοβερῆς.

89. Τὸ γινάτ' βγάξει μάτ'.

90. Τράνεψε ἢ κολοκύθα
σιράβωσε ἢ οὐρά.

91. Παλῆς γαῖδαρος
καινούργια περπατησιά.

92. Τῆς κάππας μου μανίκ'.

93. Ἀπὸ σημαδεμένο ἄνθρωπο
νὰ φοβᾶσαι.

* 94. Ἀκόμα δὲν τὸν εἶδαμε
Γιάνν' τὸν εἶπαμε.

95. Μὴ βλέπ' ες τὴν στραβὴ μου
τὴν ἀρίδα,
διὲς τὴν ἴσια μου τὴν μοῖρα.

96. Ὁ Ζουρλὸς κουδούνια δὲν ἔχ'
ἀπ' τὰ καμώματά τ' φαίνεται.

* 97. Ὅσο ἀραίνουν τὰ σκόρδα
τόσο χονδραίνουν τὰ κεφάλια.

98. Ἄλλος τὸν παπᾶ καὶ ἄλλος
τὴν παπαδιά.

99. Κόκκινη τρίχα, κάλπικη
τρίχα.

100. Ἐβγα κακὸ ἀπ' τὰ μάτια μ'.

101. Νὰ λιλὶ δόμ' τοιτοί,

102. Κρίτς πράσο, νιτρίν κράσο.

103. Χωριὸ ποῦ φαίνεται κο-
λαούζο δὲν θέλ',

Ὅποιος συλληφθῆ διὰ παράβα-
σιν ἐκεῖνος τιμωρεῖται.

Ἐννοεῖ τὴν εὐγένειαν.

Πρὸς ἄτομον ποῦ μόνον δταν
πεθαίνει τὸ κλαῖμε, ἐνῶ δ-
ταν ζῆ τὸ βασανίζομε.

Εἰς ἐπιμένοντα ἀνεπιθύμητον.

Αἱ ποιναὶ πρέπει ἀπὸ μικρᾶς
ἡλικίας νὰ ἐπιβάλλωνται.

Ὅταν ἀπὸ πείσμα γίνεται ζη-
μία.

Δι' ἐκείνους ποῦ χειροτερεύουν
ὅσο προχωροῦν εἰς τὴν ἡλι-
κίαν.

Ὅταν ἐφαρμόζονται νεωτερι-
σμοὶ εἰς παλαιὸν περιβάλλον.

Ὅταν δὲν ὑπάρχει συνάρτησις
καὶ συγγένεια.

Προκατάληψις διὰ τὰς διαθέ-
σεις τῶν σωματικῶς ἀνα-
πήρων.

Πρὸς τοὺς βιαστικούς.

Ἄς εἶμαι ἀδικημένος ἀπὸ τὴν
φύσιν μὲ εὐνοεῖ ἢ τύχη.

Δι' ἀναγνώρισιν ἐξ ἀποστά-
σεως τοῦ τρελλοῦ.

Ἡ ἀραιώσεις ὠφελεῖ.

Ὅταν διαφέρουν αἱ προτιμήσεις
τοῦ καθενός.

Διὰ τὸν χαρακτήρα τῶν κοκκι-
νομάλληδων.

Ὅταν δὲν ἐργάζεται κανεὶς μὲ
τὴν καρδιά του.

Διὰ τὸν ἀγοράζοντα χωρὶς νὰ
προσέξῃ τὴν ποιότητα.

Πρὸς μπεκρῆν.

Δι' ἓνα φανερὸ πρᾶγμα.

- *104. "Όταν θέλ' ἡ νύφ' κι' ὁ γαμ-
πρὸς τύφλα νᾶχ' ὁ πεθερός.
105. Τὶ ἔβρεξε ὁ οὐρανὸς
καὶ δὲν τὸ κατᾶπτε ἢ γῆ.
106. "Ανθρώπο ἀπὸ σόϊ
καὶ σκύλο ἀπὸ μαντιρί.
107. Δουλειὰ δὲν εἴχαμε
δουλειὰ βρήκαμε.
108. "Απὸ χυμένο μαζεμένο.
109. Βγάλ' τὰ μάτια σ'
καὶ βάλια παρὰ πέρα.
110. Τὸν εἶπαν νὰ κλάσ'
κι' αὐτὸς χεσ' κε.
111. Χέσ' κε φοράδα μεσ' τ'
ἄλων'.
112. Σάλεψε τὸν χωριάτ'
νὰ ζητήσ' κι' κριββάτ' (1).
113. Θὰ πέσ' τὸ σκιπάρ'
θὰ χτυπήσ' τὸν Γιάνν'
ὦ, λε, λε, Γιάνν'.
114. "Αλλοὶ στὸν "Αλῆ
πῶχασε τὸν γαῖδαρο κι' πλαλεῖ.
115. Θέλ' σι "Εβραῖος νὰ καβαλ-
λικέψ' κι' ἔτυχε Σαββάτο.
- *116. "Ο, τι ἔβροξι κατέβασι.
- *117. Σὲ ξένη ράχη χίλια δεκανίκια.
118. Κάλλιο ὕπνο παρὰ δεῖπνο.
119. Τῆς νύχτας τὰ καμώματα
τὰ βλέπ' ἢ μέρα κι' γελᾶ.
120. Πέτρα πὸν κουρδοκοιλᾶ
μαλλί δὲν πιάν'.
121. "Ομοιος τὸν ὅμοιο
κι' ἡ κοπριά στὰ λάχανα.
- "Όταν εἶναι δύσκολον νὰ μα-
ταιωθῆ ἢ ἔνωσις ζεύγους.
- "Όταν ὑποχωρεῖ κανεὶς ἀναγκα-
στικῶς.
- Συνιστᾶ ἐπιλογὴν διὰ προτερή-
ματα ὀφειλόμενα εἰς κληρο-
νομικότητα.
- Διὰ τοὺς δημιουργοῦντας ἀ-
πασχόλησιν ἀνώφελον.
- "Όταν ἀπὸ μίαν ζημίαν περισώ-
ζεται ἐλάχιστον ἐκ τοῦ ἀρχι-
κοῦ.
- Πρὸς παρήκοον πού δὲν δέχε-
ται συμβουλήν.
- Διὰ τὸν ὑπερβαίνοντα δοθεῖσαν
ἐντολήν.
- Εἰς περίπτωσιν ἀποτυχίας.
- "Εάν διαφθείρης τὸν χωριάτη μὲ
περιποιήσεις, φυσικὸν εἶναι
νὰ αὐξηθοῦν αἱ ἀπαιτήσεις
του.
- Πρόκειται περὶ κινδύνου τὸν ὀ-
ποῖον διατρέχει ὁ μὴ γεννη-
θεὶς ἀκόμη Γιάννης.
- "Αλλοίμονο σ' ἐκεῖνον πού γί-
νεται θυμα ἐνὸς ἀτυχήματος.
- Εἰς περίπτωσιν ἀτυχίας παρὰ
τὴν παρουσιαζομένην εὐκαι-
ρίαν.
- "Όταν λαμβάνεται ἀπόφασις ν'
ἀντιμετωπισθῆ κάθε ἀποτέ-
λεσμα.
- "Όταν προτείνωμεν κᾶτι μὲ ἐν-
δεχομένας κυρώσεις εἰς βά-
ρος τρίτου.
- Πρὸς νυσταλέον.
- "Όταν παραβάλλεται νυκτερινὴ
ἐργασία μὲ ἐργασίαν τῆς ἡ-
μέρας.
- Πρὸς ἄτομον χωρὶς σταθερὰν
ἀπασχόλησιν.
- Χαρακτηρισμὸς διὰ τὴν προτί-
μησιν συναναστροφῆς.

(1) Φιλίστωο "Αθῆναι 1862 1. Πανταζίδου σελ. 222.

122. Πῆρ' ὁ τυφλὸς κατήφορο .. "Όταν δὲν σταματᾶ ὁ κατήφορος πρὸς τὴν καταστροφὴν.
- + 123. Κι τῆς πορδοῦς ὁ ἄνδρας "Όταν προσπαθοῦν ἄσημοι νὰ μὲ τῆς προαμμαδευτιάδαινας. ἐπιδεικνύωνται.
- +* 124. Κάθε πέτ' νος Δύναμιν ἔχει τὸ ἄτομον εἰς τὸ στὴν κοπριά τ' λαλεῖ. περιβάλλον του.
- + 125. Σκύλος κι' ἂν γαυγίξ' "Όταν δὲν φέρουν ἀποτέλεσμα κῶλος τὸν πονεῖ. μάταιαι διαμαρτυρίαι.
126. Τὰ χέρια ἀντροπιάζουν τὸ Διὰ συνέπειαν θρασείας χειρονομίας.
- * 127. Τ' ἄβγαλι σούλα κι βερσαέ. Πρὸς ἱκανὸν διαχειριστὴν δταν ἀποδίδει λ)σμὸν χωρὶς περισσευμα.
- *128. Καλὸ τυρὶ σὲ σκύλινο δερμάτ'. "Όταν ὑπάρχουν πολλὰ χαρίσματα εἰς ἄτομον κακοῦ χαρακτήρος.
- *129. Ἡμαν νιὸς κι γέρασα. "Όταν μᾶς διαβεβαιώνουν διαρκῶς ὅτι θὰ γίνῃ αὐτὸ ποὺ ζητοῦμεν.
- *130. Πιτάει ὁ γαῖδαρος ; Πιτᾶ. Διὰ τὸν μὴ ἔχοντα ἀντίρρησιν.

Π Ρ Ο Λ Η Ψ Ε Ι Σ

1. Κατὰ τὴν πρωταυγουστία (1ην Αὐγούστου) ὅποιος φάει πεπόνι γίνεται κίτρινος σὰν τὸ πεπόνι. ("Υπάρχουν ἄφθονα καρπούζια).

2. Τὸ πρῶτο χιόνι δὲν πρέπει νὰ τὸ πιάνωμε εἶναι «γατίσιο» δηλ. ἀκάθαρο. (Βέβαια χιονίζει 3-4 φορές κατὰ τὸν χειμῶνα).

3. Κατὰ τὴν πρώτην Μαρτίου τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ δέσουν τὸ χέρι τους μὲ ἀσπρο-κόκκινη κλωστή διὰ νὰ μὴ τὰ μαυρίσῃ ὁ μαρτίσιος ἥλιος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Cousinery Voyages dans la Macedoine** : Paris 1837..
- Δήμιτσα Μαργ. : 'Η Μακεδονία τ. Α' καὶ Β' 'Αθήναι.
- 'Επετηρίς 'Ετ. Βυζαντινῶν σπουδῶν : ΚΒ' 'Αθήναι 1952.
- 'Επετηρίς Λαογραφικῆς καὶ ἱστορικῆς ἑταιρίας Κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης : Τόμος Α'. 'Αθήναι, 1935.
- 'Εφημερίς «Καθημερινή»: 29—2—1952.
- » » 2—5—1952
- 'Εφημερίς «'Εστία» : 2—5—1951.
- Λεξικόν 'Ελευθερουδάκη :
- Λαογραφία : Λαογραφικὸν Δελτίον 'Ελλην. Λαογραφίας. τόμος Γ'. 'Αθήναι 1911.
- Μεγάλη 'Ελληνικὴ 'Εγκυκλοπαιδεῖα :
- Miller William : 'Ιστορία τοῦ 'Ελλ. Λαοῦ 1821 - 1921, 'Αθήναι 1924.
- Μέρτζιου Κ. : Μνημεῖα Μακεδονικῆς 'Ιστορίας, Θεσσαλονίκη 1947.
- 'Ορλάνδου 'Α. : 'Αρχεῖον Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς 'Ελλάδος, 'Αθήναι 1939—40, τόμος Ε' τεῦχος 2ον.
- Παπαγεωργίου Πέτρου : Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστεια αὐτῆς. Byzantinische, Zeitschrift 1894 Leipzig.
- Πέννα Πέτρου : 'Ιστορία τῶν Σερρῶν, 'Αθήναι 1938.
- Πέννα Πέτρου : Χρονικὸν Σερρῶν Παπασυναδινοῦ, 'Αθήναι 1938.
- Περιοδικὸν «ΑΤΛΑΝΤΙΣ» : Δεκέμβριος 1912, Ν. 'Υόρκη.
- Roth Karl : 'Ιστορία Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ, 'Αθήναι 1946.
- Στράτη Εὐάγγ. : 'Ιστορία τῶν Σερρῶν Κωνσταντινούπολις 1909.
- Στάνου 'Ιωάν. : 'Ιστορία Βυζαντιδος, τόμος ΣΤ' Βενετία 1767.
- Φιλίστωρ : 'Αθήναι 1862.
- Χατζηδάκη Γ. : L' Hellenisme de la Macedoine, Paris.
- Χάμμερ : 'Ιστορία 'Οθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τόμος Α' 'Αθήναι 1873.
- Χριστοφόρου Μ. : 'Η Θράκη καὶ αἱ σαράντα ἐκκλησίαι Κων]πολις 1897.